

Rafael Gómez Pérez

AZ OKKULTIZMUS INVÁZIÓJA

Mindig
érkeznek jelzések
a „másvilágból”

Rafael Gómez Pérez

AZ OKKULTIZMUS
INVÁZIÓJA

Rafael Gómez Pérez

AZ OKKULTIZMUS INVÁZIÓJA

Mindig érkeznek jelzések a „másvilágból”

CHRISTIANUS – O. M. C.
BUDAPEST – BÉCS

A mű eredeti címe és kiadója:
La invasion del ocultismo
Copyright by Ediciones del Drac, S. A.,
Madrid, 1993.

Fordította:
SEMSEY VIKTÓRIA

ISBN 963 763 810 5

© Hungarian translation: Semsey Viktória

TARTALOM

Bevezetés 8

1. AZ OKKULTIZMUS NYOMÁBAN 17

Mi az ezoterika? 17

Az okkultizmus, mint játék 25

Hogyan hatolunk be az ezoterikába? 27

Az ezoterika, mint esztétikai jelenség 33

2. EZOTERIKA ÉS VALLÁS 36

A hit objektivitása 36

A szekták születése 38

Istenek és földön kívüliek 41

Az ördögi fogások 45

Beszélgetés a lelkekkel 57

A reinkarnáció lehetőségei 65

A karmáról 74

Alkímia, csillagok, mágikus kövek 77

3. EZOTERIKA ÉS TUDOMÁNY 86

Lézersugár az ókori Egyiptomban 86

Egy szkeptikus vívódásai 90

A természet eredete 93

Az élet eredete 100

Az ezoterika, mint hivatás	102
A jövő megismerése: a holtak, akik beszélnek	107
Az álmod, az életed	113
Az ezoterika, mint terápia	118
Első következtetés: az ezoterika, mint lehetőség	123
 4. EZOTERIKA ÉS SZEKTÁK	132
A „szekta” jelentése	132
A szekták elterjedése	134
Néhány szekta ma	140
Szekták és kereszténység	145
Tolerálni a szektákat?	155
Konklúzió: az okkult dolgok katalógusa	162

A SZERZŐRŐL

Rafael Gómez Pérez a filozófia és a jogtudomány doktora, az antropológia tanára. Több mint ötven művet publikált, közöttük az Új istenek, Kulturális kihívás, Az emberi lét morális problémái és a „Contrastes” c. sorozatban a Hogyan értsük meg a századvéget.

BEVEZETÉS

Az emberi megismerés bonyolult folyamatát egy vagy csak néhány faktorra szűkíteni akaró elméletek csődöt mondtak. Közülük egy igen tetszetős megoldás, hogy a tudomány a maga teljes és részletekre kiterjedő racionalitásával elsöpri az ezoterikus jelenségeket, mivel azok a hiszékenységen alapulnak. Nemcsak az évek múlnak, hanem a századok is, és az ezoterika tovább él, talán kicsit félrevonultan, de olyan félrevonultságban, melyben sajátos módon majdnem az egész emberiség benne él.

Ennek a könyvnek az alaptétele igen egyszerű: az ezoterika örök, mert birodalma – asszociáció, ellentét, ellentmondásosság, teljesség stb. – kapcsolatban van az emberi világ láthatatlan és nélkülözhetetlen szféráival. Pontosabban, az ezoterika kapcsolatban van és többé-kevésbé újraértelmezi a vallást és a tudományt, az esztétikát és a rituálisat. Ezért semmi különös nincs abban, hogy az uralkodó ezoterikus áramlat, aszerint, hogy milyen korról van szó, néha több vallásos elemet tartalmaz, máskor inkább tudományos alapokon nyugszik vagy egyszerű művészeti kreativitásként jelenik meg. Ezen kívül még egy érdekes jelenséget is látunk: mivel az ezoterika

vallásos, tudományos, esztétikai, rituális stb. színezetű, anélkül, hogy azonosítanánk mindezekkel, majdhogynem rákényszerül arra, hogy összekeverje a tartalmakat és egy terjengős, nem pontosan megfelelő képét adja a vallásosnak, a tudományosnak, az esztétikainak vagy a rituálisnak. Ez a bonyolultság nem jelent komplexitást, csak fölösleges komplikációt, önmagáért való terjengősséget. Pusztán néhány esetben eredményezett ez a bonyolultság művészi komplexitást, mint pl. a Kabbalánál. Közepes bonyolultságú például a Tarokk kártya. A XX. században, mint az korábban is megtörtént már, az ezoterika legnagyobb része vulgárrissá vált, ami főleg az alacsony színvonal művelésében jelentkezett és kevésbé a művészetek terén.

Mivel az ezoterika, természeténél fogva, az ember lényegi dimenzióihoz – vallásos, racionális-tudományos, esztétikai, rituális – kapcsolódik, állandóan vissza kell térni ezekhez, hogy megértsük az okkult továbbélését. Az okkult nem olyan valami, amit fel kell tárni, mélyen őrzött titok, mely felfedezésre vár: az okkult az a távolság, melyet az ezoterika, mint tőle független valamit áthidalni igyekszik és amely szükséges ahhoz, hogy kapcsolata legyen az említett emberi dimenziókkal. Az okkultizmus rejtélye azt jelenti, hogy nincs más titok, csak maga az okkult lényege, mely egyben a hihetetlen feszültségét jelenti a tudomány, a hit, a művészet és a rítus együttesének.

Az ezoterikának ez az objektív magyarázata összeegyeztethető egy szubjektív magyarázattal, mely az okkultizmusban egy meghatározott pszichológia és személyiség produktumát látja. A pszichológiáról sohasem bizonyosodott be, hogy elegendő magyarázat lenne, de elvetni sem lehet teljesen. Feltehetően lé-

tezik olyan személyiség, aki hajlik az ezoterizmusra, mert a valóság mindenki számára úgy jelenik meg, mint komplex dolog, mely harmóniát keres. Ezek az egymás kölcsönhatásában nem leegyszerűsíthető emberi dimenziók – vallás, tudomány, művészet, rítus – az ezoterika számára eszközként szolgálnak egy magasabb rendű harmónia eléréséhez, amely harmóniához vezető titkos utat egyedül ő ismeri.

Az általunk megismert világ sok kérdőjelet formál számunkra. Szent Pál szavaival kifejezve, a dolgokat tükörben látjuk – amolyan régi, fémből készült, igen pontatlan tükörben – ugyanúgy, mint egy rejtvényben. A végleges megoldás a másik életben van. Az ezoterikus ember úgy gondolja, hogy birtokában van a megoldás titkának és innentől kezdve nincs már mire várni.

Mindez azt is jelenti, hogy az ezoterikáról adott bármilyen magyarázat állandó dialógusban kell hogy álljon a vallással, a tudománnyal, a művészettel és a rituálissal.

Az ötvenes évek végétől kezdve máig, anélkül, hogy csökkenésre utaló jeleket látnánk, visszatért a már iparosodott országokban az ezoterizmust alkalmazó régi módszer, az okkultizmus és vele a szekták. Az ezoterika virágkora a XIX. század vége és a harmincas évek válságának évei közé esik. A második világháborút követő újjáépítés, a gazdasági növekedés hosszú időszaka alatt – amit Franciaországban a „dicsőséges harmincas”-nak neveznek, 1945-től 1975-ig – ez a téma hangfogót kapott.

A hatvanas évektől egy újabb robbanás történt, elsőként az Egyesült Államokban. Onnan, mint már olyan sok esetben, Európába exportálták a divatokat és módszereket, melyek száz, hatvan vagy harminc

évvel korábban valójában Európából indultak el. Az Egyesült Államokban sok olyan feltétel jött létre, mely az ezoterikát és a szektákat újból felvirágoztatta. Elsőként egy mindenek fölött álló vallásos hit tradíciójának hiánya, mely névlegesen is az összes hit tiszteletét eredményezte, bármennyire különleges és költői legyen. Másodszor, felfedezték a vallásos érzés adakozást ébresztő képességét, mely anyagi bevételekkel is járt. Harmadszor, felismerték, hogy a tömegkommunikációs eszközök használatával, különösen a televízióval, növelni lehet a híres prédikátorok hallgatottságát. Negyedszer, a szabadság érzete: a szabadságot az emberek még akkor is tisztelik, ha az számtalan csalásra ad lehetőséget.

Az Egyesült Államokban, vagy bármely más nyugati országban a robbanás jelensége annyira látványos volt, hogy sokan rögtön az okokat kérdezték. Miért történt a látnokok, guruk, meditációs társaságok, a legkülönbébb társulások hirtelen elburjánzása? Valamiféle megoldást kínál az a tény, hogy ezen a ponton tűnik föl mindaz, ami „naturalista”, mindaz, ami az „autentikus” címkét viseli, ami még nem fertőzött, nem mesterséges. Az ökológia sok közös vonást mutat azzal a felismeréssel, hogy az édent végleg elvesztettük.

Ahhoz, hogy ezt a jelenséget megmagyarázzuk, ismét arra kell gondolnunk, hogy az ezoterika – ahogyan mi itt ezt az irányzatot nevezzük, a lehető legteljesebb értelemben – az emberiség történetének egy állandó tényezője. Még pontosabban, sohasem szűnt meg az lenni. Lehet az ezoterikáról olyan történetet írni, aminek egyetlen sajátossága az lesz, más történetekkel összehasonlítva, hogy csak nagyon kevés fejlődést mutat föl, sőt, semmit. Változnak néha az eszközök, de a mélyben ható okok, a

játékok, formulák, az elvárások ugyanazok maradnak.

Mint az imént láttuk, az ezoterika mindig fenntartott bizonyos kapcsolódási vagy ellentételezési pontokat az emberi élet más alapvető dimenzióival: vallással, tudománnyal, művészettel, rítussal. Mégis az történik, hogy ezek a kategóriák néhány ember számára nagyon eltérő jelentést hordoznak, és a gyakorlatban idetartoznak azok a kombinációk is, amelyek alaposan összezavarják a panorámát.

Világítsuk meg a fő terminusok tartalmát a kezdetektől. Mi a vallás alatt azt értjük, hogy az ember felismer egy kapcsolatot (vallást), függőséget Isten, az ő teremtetője iránt. Tudományon értjük, a legszélesebb értelemben, mint Aristoteles is írta, a tudást a magukért való okok révén, vagyis úgy adunk választ a miért-re, hogy arra alapozunk, ami a valóságot az-zá teszi, ami. A XVII. századtól megerősödik az a tendencia, amely a tudományon csak azt a tudományt érti, mely a tapasztalati módszert használja.

Feltételezve, hogy a *vallás* terminust sajátos értelemben használjuk és a *tudomány* terminust is (az imént említett két értelmezés közül bármelyiket választva), az ezoterika alatt mást kell értenünk, bár az ezoterikusok gyakran hivatkoznak a vallásra és a tudományra. Az ezoterika se nem vallás, se nem tudomány, hanem mágia, vagyis olyan próbálkozás, amely a valóságot felhasználva túllép a mindennapi tapasztaláson.

Az ezoterika nem vallás, mert hiányzik belőle a könyörület iránti érzés, a vágy, hogy a dolgokat „Isten kezébe” adja. Nem is tudomány, mert nem ad racionális magyarázatot, sem kísérleti bizonyítással, sem a nélkül. Mégis, valahogyan a vallás és a tu-

domány között mozog. Mindig is ott helyezkedett el és ma is ott található.

Az ezoterika számára az a felismerés, miszerint egy közbülső teret foglal el a természetfölötti és a természeti között, számtalan problémát vet föl, amelyet egy szkeptikus tudós azonnal visszautasít. A tudományos materialista számára nincs több világ, csak ez, az érzékelhető tapasztalás világa (más dolog ennek a tapasztalásnak az elérhetősége, mert az a megfigyelés érzékszerveinek finomságától függ); egyszerűen, nincs más, csak ez a dimenzió; világosan és egyértelműen kifejezve, az individuálison belül a halál a végleges és megkérdőjelezhetetlen befejezés.

A katolikus vallás – mint a nagy vallások többsége –, anélkül, hogy tagadná ezt a világot, rámutat egy másik, egy transzcendens létezésére. Az individualitáson belül ez arra a megállapításra vezet, hogy a lélek halhatatlan. Ebből következik, hogy a hívő nem gondolkodhat kategóriákban, mint egy tudományos agnosztikus akkor, amikor ezt a *világot* elváltasztjuk a *másiktól*. Egyrészt, a természetfölötti mindig fölbukkanhat a természetiben (pl. csodák, különleges misztikus jelenségek, jelenések, próféciák stb.); másrészt, a rossz és általában az ördög jelenléte olyan valami, amivel állandóan számolnunk kell. Az egyházi hierarchia ugyan azt tanácsolja, hogy legyünk óvatosak, ha például ördögi megszállottságról van szó, vannak viszont ismert ördögűzők, akik Isten nevében cselekszenek, hogy megszabadítsák a megszállottakat. Mindezzel azt akarjuk mondani, hogy nem a vallás dolga megtagadni, mint babonát mindazt, ami a hétköznapiakban ilyen formában fölmerül.

Az utóbbi időben a vallás, a tudomány és az ezoterika közötti különleges kapcsolat ismét létrejött és

feltehetően két jól ismert jelenség következményeként. Először is, a szekularizáció folyamatából adódóan, de még inkább a vallásos hitetlenség következményeként. Csökken vagy eltűnik a hit, vagyis a másik, a transzcendens világ nem demonstratív, de nem is irracionális elfogadása. Könnyen lehet, hogy a hitetlenség ilyen mértékű kiteljesedése nagyrészt annak a meggyőződésnek köszönhető, hogy a tudomány felfedezte – más társadalomtudományokkal együtt, melyek érdekes módon szintén semmit nem tudnak bizonyítani –, hogy az ember és a világ egymásból magyarázhatóak. Így nem lenne szükség ahhoz a hipotézishez fordulni, amit Istennek hiszünk. Mint Feuerbach írta, és először Marx ismételte meg, majd sokan mások is: „az ember számára az ember a legfőbb lény”.

Mégis, miután a tudományt arra használták fel, hogy a vallást „kiüsse nyergéből”, a XX. század ugyanahhoz a tudománynak a hitelvesztésében vesz részt, vagy legalábbis az iránta érzett feltétlen hit megkérdőjelezésében. Nem tagadják meg a tudományos és technikai hálaadást, továbbra is használják az új felfedezéseket és az új technikákat, ugyanakkor az emberek tudatában vannak annak, hogy a tudományos haladás is hozott rosszat; néha nagyon súlyos és visszafordíthatatlan következményei voltak. Ezért születnek meg az ökológista áramlatok; innen ered a nukleárisvaló szembenállás. Másrészt, bár elismerik, hogy a tudomány sok betegséget le tudott győzni, melyek nem olyan régen még halálosak voltak, el kell ismerni, hogy régi és új betegségek továbbra is szedik áldozataikat anélkül, hogy a tudomány tehetne valamit.

Így érkezünk el egy olyan helyzethez, amikor az ember, miután elvesztette hitét Istenben, nem tudja

megőrizni abszolút bizalmát a tudományban sem. És ezek azok a hézagok, ahová belép a mágia, az ezoterika.

Amikor mint társadalmi jelenségről beszélünk a vallásról, az ezoterikáról és a tudományról, akkor olyan jelenségekre hivatkozunk, melyek valóban léteznek. Jellemzésükkor már nehezen értenénk egyet, mivel az ezoterika – bár eltérő okok miatt – szembekerül úgy a vallással, mint a tudománnyal.

A vallás-tudomány páros tökéletesen elfogadható, ha valláson egy transzcendens Istennel való kapcsolatot értünk, és tudományon a valóságnak, a természetinek egy bizonyos szinten való ismeretét. Más értelemben ugyanakkor a teológia is tudomány, ha tudomány alatt egyszerűen a tapasztalati módszer használatát értjük. Így nem kerül szembe egymással a tudomány és a vallás.

Az ok teljesen világos: vallás és kísérleti tudomány eltérő szinteken kezelik a valóságot, és azonkívül eltérő módszereket is alkalmaznak. Következésképpen adódnak tudósok, akik nem hívők és vannak olyanok, akik igen.

A vallás-ezoterizmus pár igen eltérő formákban jelentkezhet. Például, ha az ezoterika az ördöggel van kapcsolatban, úgy az ördög minden lehet, kivéve istentagadó. Azon kívül, régebben és ma is, föltűnnek nagyon vallásos emberek, akik a könnyőületet gyakorló ezoterikában tevékenykednek anélkül, hogy ez együtt járt volna a vallástalansággal.

A tudomány-ezoterizmus pár már sokkal problematikusabb, mert a tapasztalati tudomány az ezoterikát tisztán és egyszerűen csalásnak minősítik. A tudomány iránt érzett bizalmi válság pillanatai

egyben a tudomány és az okkultizmus között kialakult szövetség pillanatai is.

Nincs pontos azonosság az ezoterika és a szekták között, mert vannak egyes szekták, amelyek doktrínái nem ezoterikusak. A szekták egyszerű, majdnem piaci megjelenései bizonyos emberi szükségleteknek (a meghallgatottság, megértés, az integráció szüksége stb.). Kétség kívül gyakori a szekta-ezoterizmus asszociáció, és ebben az értelemben a szekta az okkultizmus „társadalmi vetületét” képviseli.

1. AZ OKKULTIZMUS NYOMÁBAN

Mi az ezoterika?

Néhány antik görög filozófiai iskolában kétféle módszerrel oktatták a tananyagot, mert a mesterek úgy gondolták, hogy nem minden érzékenység és nem minden intellektus alkalmas a speciális tudományok befogadására. Bizonyos anyagok, mert könnyebbek, világosabbak voltak, vagy mert kevesebb problémával jártak, mindenki számára nyitva álltak; a kívülálló (görögül az *exo* [ezo] előtag kívüli-t jelent) számára is. Más anyagok viszont csak azok számára álltak rendelkezésre, akik már beavatottak voltak, és eléggé ellenállóak, akik félelem nélkül tudtak behatolni a borzalmak birodalmába, amit néha a megismerés jelentett. Ez a „befelé” való haladás jelentette az ezoterikát. Az ezoterika következésképpen valami többlet tudást jelentett, de legalábbis úgy gondoltak rá, mint kulcsra a tudáshoz, mely az emberek többsége előtt rejtve maradt.

Más korokban néhányan azt hitték, hogy létezik egy titkos tudás, amely az idők kezdetéig nyúlik vissza. Volt, akit beavattak, aki titokban tartotta ezt a tudást és csak az arra méltóknak adta tovább. Ezek a beavatottak különféle neveket kaptak és a mai napig

is így hívják őket: kabbalisták, látnokok, mágusok, rózsakeresztesek.

Különböző századokban majdnem pontosan ezekkel a szavakkal jelölték őket. Mindig arra gondoltak, hogy többet tudnak annál, mint amit mutatnak. Néha azt, amit később közkinccsé tettek és közismertté vált, kezdetben úgy kezelték, mint a beavatottak titkát. Georges Ifach, a számok történetének egyik legnagyobb ismerője azt írta, hogy „az a négy aritmetikai művelet, mely ma annyira nyilvánvalónak tűnik nekünk, évszázadokon keresztül az emberek milliói számára egy rejtélyes és bonyolult művészet volt, és csak a kiválasztott kisebbség ismerte”. Valami hasonló történt az asztronómiai, a botanikai és az orvosi ismeretekkel.

A tudományos ismeretek évszázadokon keresztül mágikus ismeretekkel keveredtek. Úgy a tudomány, mint a mágia arra törekszik, hogy megismerje és ellenőrizze a valóságot, de a tudomány mindezt a közvélemény előtt teszi, hitelesített módon, és néha matematikai nyelven is kifejezhetően, egyetemes értékkel. A mágia megismételheti a kísérletet, de nincs benne két pontosan egyforma eredmény. Tudománynak és mágiának egyforma a törekvése és szándéka: a természettel foglalkozik. A reneszánsz kezdetén úgy tűnhetett, hogy a kísérleti módszerek fejlődése, melynek Francis Bacon volt a teoretikusa, de a gyakorlatba Galilei ültette át, magával fogja hozni a mágikus praktikák eltűnését. Valójában az ellenkezőjére kellett volna gondolniuk az embereknek, amikor látták, hogy Galilei szenvedélyesen hitt a boszorkányokban, vagy Kepler, a jeles csillagász, mint asztrológus kereste a kenyerét, jövőndőt mondvá azoknak, akik fizetni tudtak érte. A tudományon kívül, továbbra is létezett az az elképzelés,

hogy van egy előbbi tudás, rejtélyes, magasabb rendű, központibb, ami meg fogja magyarázni azt is, amit az egyszerű racionalitás, a bizonyításos metodológia nem képes.

A mágikus hit századról századra vonul és válságos időszakokban mindig felvirágzást mutat. Ez történik a XX. század utolsó évtizedeiben is: könyvek ezrei akarják az ezoterikát mindenki számára elérhetővé tenni. Léteznek kézikönyvek a görög, az egyiptomi, a perzsa, az indiai, kínai és fekete mágjáról. Tovább szaporodnak az asztrológiáról szóló munkák, az autentikusoktól kezdve az ismeretterjesztőig, amelyek minden csillagot az egyszerű jövendölés szempontjából tüntetnek föl. A jövendőmondó mágia számtalan variánsban virágzott már. Tenyérjósok vagy kártyából jövendölők elevenítenek föl egy régi hagyományt, a tarokkét. Helyet kap a numerológia, mint jövendőmondó művészet. Az álomfejtéssel foglalkozó könyvek naprakészen nyújtják azt, amit a legrégebbi időktől ismernek. Nem kisebb személyiség, mint az USA egyik elnöke, Reagan és felesége, Nancy nem egyszer fordultak asztrológushoz...

Bizonyos témák különleges érdeklődést ébresztenek, így néhány híres műemlék. felsőbbrendű tudáshoz való kapcsolata. Egy könyvben, mely nem számít hitelesnek, így írnak, akik úgy gondolták, hogy felfedték a piramisok titkát: „Ha a piramisok próféciáit végül is megfejtenék, a megfejtett ismeretek sohasem jutnának el a nagyközönséghez, mert a tömegek nem lennének képesek megérteni vagy magukba fogadni ezeknek az ismereteknek óriási erejét. Ez az alapelve az összes létező titkos társaságnak” (Max Toth, A piramisok próféciái).

Miért van az, hogy bár az ismeretek sohasem lesznek igazán elérhetőek, mégis annyi ezzel foglalkozó könyv létezik? A jelenlegi ezoterizmusnak ez az első ellentmondása. Ellentmondást jelent, hogy teljesen ismertté akarjuk tenni azt, amelynek legbelsőbb lényege „soha meg nem ismerhető”. Létezik mégis egy lehetséges magyarázata ennek a hozzáállásnak: az embert a megismerés utáni vágy jellemzi; a legtipikusabban emberi, ami megkülönbözteti őt a többi lénytől, a szabadsággal párosuló értelem. Az ember az egyetlen olyan élőlény, amely a miért-ek után kutat. Nem elégszik meg önmagában a tudományos magyarázattal, mert tisztában van vele, hogy a tudomány, mivel természeténél fogva átmeneti, eltitkol valamit, ugyanakkor, amikor felfed. Amikor a tudomány kinyit egy kaput, ezzel sok más perspektívát figyelmen kívül hagy.

A felnőtt a gyermekhez hasonlít, aki, amikor nyiladozik az értelme, állandóan a miért-re kíváncsi. Ha kap egy választ, újat kér, majd újabbat és ismét újat, fáradhatatlanul. Az emberiség ilyen értelemben hasonlít egy gyermekhez: mindig olyan magyarázatot keres, ami egyszerű és ugyanakkor mélyenszántó, figyelemfelkeltő. Shakespeare is erre céloz a *Hamlet* egy híres mondatában: „léteznek még dolgok ég és föld között, Horacio, nemcsak mit filozófiánkban megálmodunk”. A homályos érzés, hogy létezik *valami több*, hogy a kifejezhetetlen megvilágíthat valamit, a vágyat, hogy a megoldhatatlanra megoldást találjunk: mindez megmagyarázza az ezoterizmus, az okkultizmus formáihoz való állandó visszatérést. Létezik egy állhatatos hit, hogy vannak emberek, akik ősi mesterektől és bölcsektől öröklött tudással behatolhatnak a *másik világba*. Az ezoterika figyelme olyan egyénekre irányul, mint a mágu-

sok, varázslók, sámánok, táltosok, bölcsek, atavisztikus kultuszok papjai, akik nem túlságosan hasonlítanak egymásra. Ami közös bennük, az rendkívüli személyiségük: nem olyan *emberek, mint te vagy én*. Ők valahogyan látnak olyasmit, ami a hétköznapi ember számára rejtve marad: mégis, amit ők látnak és mások nem, az létezik, *odaát van*.

A kérdés, amit fel kell tennünk, nagyon egyszerű: valóban léteznek titkos ismeretek, igazi tudások, melyek semmilyen más ismerettel nem helyettesíthetők? Az okkultizmus minden reménye abban van, hogy erre a kérdésre pozitív választ lehet adni. Az ezoterika jelenlegi formái közül némelyik bármennyire is igyekszik azonosulni a tudományos megismeréssel, valójában sajátos, egyéni területen mozog.

Az ezoterizmus kapcsolatai a vallással, tudománnyal, művészettel és rítussal bonyolultak. Ha valaki mégis meg szeretné érteni ezt a jelenséget, sajátos kategóriaként kell kezelnie, amely bizonyos értelemben nem egyszerűsíthető le az egyéni vagy társadalmi valóság más kategóriáira.

Az ember kezdettől fogva igyekezett valami olyat találni, amiről feltételezte, hogy rejtve van; ami egyszerű módon nem nyilatkozik meg előtte, amit csak kevesen ismernek. Ez a valami talán a káldeusok távoli idejébe nyúlik vissza, bár egyesek még korábbra teszik. Még azt is mondják – ezoterikusan –, hogy más bolygóról való, talán egy másik galaxisról.

A titokzatosat, a rejtélyeset különböző módszerekkel keresik: az alkímia a fémek átalakítása segítségével; a nekromancia, a spiritizmus a halottak felidézésével; bizonyos, meghatározott szavakon keresztül; százféle jósló művészet jegyei vagy jelei segítségével. Lehet, hogy mindenhol vannak jelek. A valóságban ezer és ezer jel lehet, melyek világosak

azok számára, akik értik őket. A profán ember nevetget rajtuk, de csak saját magát neveti ki, saját tudatlanságát.

Az előbbi tendenciával szemben létezett és ma is létezik három fő tendencia.

Elsőként a szkeptikus. A szkeptikusok nem hisznek ezeknek az erőknek a létezésében, és mint az logikus, kinevetik a mágusokat, látnokokat és tenyérjósokat. A szkeptikus ősidőktől fogva egy számára megdönthetetlennek vélt érvvel hozakodik elő. Ha olyan könnyen ismernék a jövőt, semmi sem akadályozná őket abban, hogy előre tudják a nyerő lottószámokat. A látnoknak a világ leggazdagabb emberének kellene lennie, és természetesen nem az, mivel nem túl nagy összeget kér azért, hogy megmondja kliensei jövőjét. Természetesen hiába kérnénk a látnoktól, hogy mondja el a következő lottósorsolás nyerő számait.

A második ezoterikaellenes magatartás a tudományos-tapasztalati magatartás. Eszerint a tudomány szigorú, ellenőrzött kísérleti módszerrel halad előre, egy ma már nemzetközi méretű összefogás segítségével. Hogyan akarhatja néhány mágus megismerni azt, amit e nagy tudományos közösség sem képes? Köztudott, hogy létezik a kuruzslás, amely a valóban megtörténő szuggeszciós jelenségek széles körébe tartozik. Ebből a szférából azonban nem lehet igazi ismeretet nyerni.

Harmadik helyen említjük, hogy sok vallásos felekezethez, és különösképpen a katolikusokhoz tartozó ember úgy gondolja, hogy ezeknek a praktikáknak a nagy része babona. Nem kételkednek abban, hogy létezhetnek rendkívüli jelenségek, de azt állítják, hogy többségük – vagy majdnem valamennyi – szemfényvesztés.

Ez a helyzet általában, de ugyanakkor észre kell venni, hogy bizonyos időszakokban szokatlanul nagy az érdeklődés az okkultizmus iránt. Ez történt a XVIII. században, a nemesség körében: mintha csak szembe akart volna szállni az ész dicsőítésével, amely annyira sajátja volt e századnak. Hasonló dolog történt a XIX. század derekán is, amikor túl a realizmuson, Európát ismét magnetikusok, spiritiszták és látnokok hulláma öntötte el. Ma, a XX. század végén az ezoterika ismét fénykorát éli. Sőt, úgy mutakozhat be, mint igazi tudomány, mint igazi történelem; az igazság, melyet a politikai és egyházi hatalmak szisztematikusan eltitkoltak több mint húsz évszázadon keresztül...

Valóban? Nem lehet inkább valami játékról szó?

Az okkultizmus, mint játék

Az ember sohasem hagyott föl a játékkal, sem a múltban, sem a jelenben. Sokféle magatartás, amit másképpen nem is lehet magyarázni, ennek a játékban létező logikának engedelmeskedik. A játék kétségkívül egy tevékenység, de sajátos jellemzői vannak. Roger Caillois, a témával talán legtöbbet foglalkozó szerző úgy határozta meg a játékot, mint *szabad*, nem kényszerből eredő tevékenységet. *Világos*, vagyis pontos határok írják le; *bizonytalan*, mert eredményeit teljes biztonsággal nem lehet előre látni; *improduktív*, tehát olyan tevékenység, mely nem hoz létre sem javakat sem gazdagságot, mert csak az történik, hogy a javakat egyik helyről átviszi a másikra; *szabályozott*, mert szabályok, normák, szokások határozzák meg; *fiktív*, vagyis a valósággal párhuzamos és nem keveredik vele.

Gondoljunk most az ezoterika bármely formájára: a horoszkópra, a jósló művészetekre általában, a parapszichologikus erők felidézésére, korábbi, feltételezett földön kívüli elődök kutatására... Az ezotérikának ezen formáit igazi szenvedéllyel élik át a beavatottak, kiválasztottak vagy hozzáértők, de sokszor a játékos szenvedélyével és nem a komoly megismerés vágyával. Nem szabad elfelejteni, hogy a játék nem jelent feltétlenül frivolitást vagy felszínességet. A játék egy komoly vagy komolyan vehető tevékenység, de szabadnak, világosnak, változtathatónak, szabályozottnak és fiktívnek kell lennie. Nem feltétlenül kell, hogy az ezoterika minden formájában megjelenjenek ezek a kívánalmak, de mégis majdnem mindegyik tartalmazza a többségüket. Az sem feltétel, hogy tudatos legyen a játék ténye. Már említettük, hogy egy játékot megélhetünk mint komoly dolgot és nem mint „játékot”.

Caillois-nak tulajdonítják a játékok négy nagy csoportra osztását: a *versenyszelleműek*, a *szerencsejátékok*, a *látszatra épülő* és a *szédülésszerű játékok*. Egy-egy példa rájuk: a futball verseny szellemű játék; a lottó szerencsejáték; a karnevál látszatra épülő és az akrobatika szédülésszerű játék. Az utóbbi, a veszélyes játékok kategóriája néha a legkevésbé tiszta, mert nehéz pontosan meghatározni őket. Később látni fogjuk, hogy milyen sok közülük van az ezotérikához.

Az ezotérikában a játékoknak legalább három jellemző kategóriáját megtalálhatjuk. Sok látnok szerint az asztrológiának, a jósló művészeteknek, a jövőmondásnak több közös vonása van a szerencsejátékokkal. Nagyon ritka, amikor a jósok azt mondják, hogy jóslatuknak szükségszerűen be kell következnie; inkább úgy fogalmaznak, hogy meg-

történhet. Ha ugyanis valami meg van írva, nem jelenti, hogy más dolgok ne legyenek megírva, és hogy az egész ne változhatna.

Az ezoterika más formái a látszatra épülő játékokkal mutatnak közös vonásokat: ez az egyikből a másikba való átalakulás történik a karneválokon, de a színházban, a moziban és a táncban is. Sok primitív népnél a varázsló, a sámán igazi elidegenítésen megy át, megkettőződik a személyisége, amely mint egy álarc, maskara szolgál neki. A maskara, amit a valóságban szintén viselhetnek, az anyagi megjelenése annak a változásnak, amit láttatni akarnak. A sámán, aki mint medve beszél, medve álarcot hord, és a materiális álarc azt jelenti, hogy egy állatot személyesít meg.

Az ezoterika azonban mindennek előtt a szédülésses, veszélyes játék jellemzőit hordja magában. Szédüléssel játszik az elfogadott kulturális formák között az, aki gyakorolja az alpinizmust, a síelést, az akrobatikát; az autóvezető, akit a sebesség okozta részegség lelkesít. Ez a szédülés, a kockázat utáni vágy okozza, hogy néhányan olyan foglalkozást választanak, melyben a veszély a legfontosabb elem: berepülőpilóta, tűzoltó, akrobata. Természetesen vannak degenerált formái is a kockázatos játékoknak, mint a kábítószer és az alkoholizmus. A szédülés tisztán megtalálható a sámánizmusban, amely nem más, mint a bűbájosság egyik, az idők során kikristályosodott formája. Olyan jelenségről van itt szó, amelynek legfőbb jellemzőit nem könnyű megmagyarázni, pontosan azért, mert ezek a jellemzők nem szándékosan akart kettősségben rejtőznie. Különösképpen Szibéria ősi népeinél tanulmányozták a sámánizmust, de ugyanúgy létezik Dél-Amerikában és Indonéziában is.

Egy dühöngő állapotról van szó, a tudat részleges és időszakos elvesztéséről – a szédülés folyamatába való behatolásról –, aminek során a sámán átalakul valami felsőbbrendű birtokosává, amit néha *szellemnek* neveznek. A sámán ekkor útra kel, mint a kábítószerélvezők, mert végül is hétköznapi módon kifejezve kábítószerről van szó: egy hallucinációt előidéző gombát használnak, az *Agaricus Muscariust*; vagy más ismert transzállapotot elősegítő módot: például egy ének monoton ismétlését, dudorászását, egy dob kitartóan hangzó ütemét, az önhipnózist. A sámán olyan ember, aki pszichopatikus hajlammal rendelkezik és azt fel is használja. Ezek a pszichopata tendenciák sok olyan emberben alakulnak ki, akik hivatásosan űzik az ezoterikát. Az ezoterika formái – bár nincsen szó egy sámán vagy egy bűbájos heves lelki válságáról – feltételezik az érzékelés szempontjából, a más szintre való helyezkedést. A régi legenda, mely szerint a boszorkányok söprűn utaznak – mivel hallucinálnak valamilyen kábítószertől –, ugyanebbe az irányba mutat. Bizonyos technikákkal a boszorkány eljutott a szédüléshez, és bejutva ebbe, részt tudott venni a boszorkányszombaton, melyen – valóságosan vagy csak érzékelve – találkozott a bűnös hatalmakkal. A játék abban állt, hogy elveszítse öntudatát és előidézze, hogy mások is elveszítsék öntudatukat.

Nem az egész ezoterizmus magyarázható a szédüléssel való játékként. Létezik olyan ezoterika, mely lassú, nyugodt megismerést keres, az énnel az Univerzum többi részével való harmonikus identitástudatát. Aki keresi a megoldást, nem mondhatja, hogy átadja magát a szédülésnek. És mégis, minden ezoterikus elmélet és gyakorlat elveiben van valami, amivel átlépjük a küszöbököt egy ismeretlen ritmus

segítségével. Ez, ha jól megnézzük, magával hozza a szédülés megtapasztalását. Amint egyszer kimondják a formulát, senki nem tudja, mi minden történhet meg.

A szédülés – összehasonlítva a hétköznappal – egy részeire bontott állapotot jelent. Akik egyszerű helyzeteket és előre meghatározható érzelmeket keresnek, nem fognak vonzalmat érezni az ezoterika iránt. Akik vágyakoznak a szokatlanra, kereshetik azt más területeken: a művészetek, a tudomány, a sport, a szolidáris és másokat segítő tevékenységekben. Mások viszont haladhatnak egy látszólag egyszerűbb, mindenki számára nyitott úton: az ezoterikus megismerés útján, annak bármelyik ágán a megszámlálhatatlan közül. A szédülés megtapasztalása a többség életében nem adódik meg, és az okkultizmus időtöltéssé redukálódik. De ha létrejön a szédülés, ha valaki behatol ebbe, a dolgok bonyolultabbá válhatnak, mert a szédülés vonzza a szédülést. Egy játék ez, amely gyakran különösen veszélyes.

Hogyan hatolunk be az ezoterikába?

Az ezoterika, mint lehetséges eszköz a határkérdések megválaszolására, sok ember érdeklődését felébresztheti: ismerni a jövőt, meggyógyítani egy betegséget, megtudni, mi történik a halál után – mind döntő fontosságú, az ember számára alapvető kérdések. A jövő egy kicsit mindent jelent. Ismerjük a múltat és a jelenben élünk, de a jövő a maga megfoghatatlanságában áll előttünk. Mi történhet? Fölmerülhetnek kérdések triviális dolgokról, mint egy másodrendű fontosságú vizsga megtétele, vagy

olyan esetekben, amelyek adott pillanatban döntőnek tűnhetnek: *szeret vajon?*

Néha éppen a jelen az, amely egy krónikus, nyomasztó betegség formájában nehezedik ránk, és amelyet látható eredmény nélkül kezeltek a tudomány eszközeivel. Lehetséges talán másik út?

Amikor felteszik az ehhez hasonló kérdéseket, gyakran előfordul, hogy az ezoterika bonyolítja a helyzetet, mert olyan okok és hatások láncolatát idézi föl, melyek nem a születéssel kezdődnek és a halállal végződnek, hanem megelőzik vagy folytatják minden ember történetét, a *reinkarnáció* következményeként. Mindaz, ami ebben a történetben lezajlott – az egész karma –, hat minden cselekedetben. Az út ezen mélységét megcélózva, némely ezoterikus azt gondolja, hogy választ tud adni a nagy és örök kérdésekre. Például, választ a fájdalom kérdésére. Dr. Douglas Baker mondja *A Karma törvényei*-ben: „A fájdalmat orvosolni lehet, mihelyt elfogadjuk, majd megismerjük lelkünk szándékát a fájdalom megtapasztalásában, egy sajátos inkarnáció keretében. Ha türelemmel és nyájassággal viseljük, akkor a lelki növekedés megszabadíthat *a fájdalom viharától az égi kapukban állva.*”

Dr. Bakerhez hasonlóan, mások is ragaszkodnak a reinkarnációhoz, és hiszik, hogy meg tudnak gyógyítani számtalan betegséget. Lássuk példaként az alkoholizmust. Először is, „az alkoholizmus az Atlantiszról örökölt gyengeségre való hajlam”. Atlantisz, az a mitikus birodalom – nem mitikus Baker számára –, mely elmerült a tengerben, és ahonnan felmerültek, talán még földön kívüliek hatására, a nagy emberi találmányok. „Sokunknak – folytatja Baker – atlantiszi jellegű fizikuma van, hajlamos az onnan eredő negatívumokra.” Vagyis, az ezoterikában min-

den sokkal egységesebb, mint ahogy az első pillanatban látszik. Megszokott dolog, hogy nem fogadják el azt az elképzelést, mely az ember véletlenszerű eredetéről, mint a tehetetlen anyag fejlődéséről, önhitten tudományos módon beszél. Elfogadnak egy nem sokkal jobban meghatározott isteni eredetet, ezt beillesztik egy jóval régebbi történetbe, keleti típusú panteizmussal magyarázva, melyben reinkarnációk szerepelnek. Legyen bárhogy, „az alkohol csökkenti az agy kritikai képességét és korlátozza a bolygóideg tevékenységét, mely a szívbetegségeket befolyásolja. A Mayá-k* eszközevé válik, annak a nagy illúziónak az eszközevé, mely mindenkit be tud csapni. Ennek hatására érezzük jobban magunkat, és úgy gondoljuk, hogy így jó nekünk.” Ez természetesen hamis. Mégis, mindaz a bizalom, amit dr. Baker ébreszt bennünk, azzal együtt, hogy az alkohol hatását a szélsőkéig eltúlozza („még a legenyhébb alkoholfogyasztás is az emésztőszervek gyulladását okozza, fájdalmat és hasmenést eredményez”), elveszíti hitelét, amikor ezt olvassuk: „K. H., a Bölcsesség Nagy Mestere és a Szánszék Ura, ki előző életében Assisi Szent Ferencként élt, a következő szavakat használta: *Isten nekem adományozta a derűt, hogy el tudjam fogadni a dolgokat, melyeket nem tudok megváltoztatni, a változtatáshoz való bátorságot ahhoz, amit meg tudok változtatni és a bölcsességet, hogy felismerjem a köztük lévő különbséget.* Ezeket a szavakat fogadták el a

* Maya – Álava (spanyol város) és környékéről származó játék. Ebben az asztalra tesznek egy tárgyat, általában egy követ, vagy „maya-t”. Ezt kell megérinteniök azoknak, akik korábban elbújtak a maya őrzője elől, akkor, amikor az elindul, hogy megtalálja őket (a ford.).

Névtelen Alkoholisták és használják, mint a Derű Imáját. Ezek a szavak valóban nagyon régiek, feltehetően idősebbek, mint Asszisi Szent Ferenc kora. A sztoikus filozófiából táplálkoznak és asszimilálhatóak a kereszténység számára is.

Valójában dr. Baker tanácsa vagy terápiája az alkoholista számára nem más, mint az az ősi elképzelés, hogy hogyan tegyünk erőfeszítést, hogyan szabaduljunk meg egy rossztól úgy, hogy mások javára munkálkodunk. Ismét egy igen régi dolog beigazolódlásáról van szó, melynek igen kevés köze van a karmához vagy a reinkarnációhoz.

Bármiféle gyógymód megfelelőnek tűnik, amikor az előzőeket hatástalannak látjuk, és a régi pszichológiai gyógymódok visszatérnek a marginális és ezoterikus orvoslás keretében. A botanikát például, mely majdnem minden gyógyszerkönyv alapját adja, ezoterikus változtatással használják. Fémmel való gyógyításról is beszélnek. Előkerül az amulettek és talizmánok régi története is. Baker – mint sokan mások – mindezt kombinálja virágok hozzáadásával. Így tehát az alkoholista a következő sorrendben vegyen be rezgő nyárfát, agrimoniát, enciánt, vadalmát, olajfát, tölgyet, magyalt és édesgesztenyét. Minden összekeveredik itt: karma, botanika, csoportterápia. Valami e keverékből talán segítheti a gyógyulást, vagy enyhülést adhat.

A másik oka, hogy közelebb szeretnénk jutni az ezoterikához, a halál tudatának elviselhetetlenségéből ered. A halál valóban ijesztő érzéseket kelt bennünk. Milyen válaszok születtek ebben a témában? A materialistáké: a halállal minden befejeződik. Nincs miért félni tőle, mert nem követi semmi. Szinte már túl sokszor ismételték Epikurosz szavait: nem kell félni a haláltól, mert amíg mi létezünk, nem

létezik az, és amikor az létezik, mi már nem. De az ember nem elégszik meg ezzel a leegyszerűsítő válasszal; ami valójában gyötri az embert, az pontosan az a lépés, ami átvezet a létből a nemlétbe.

A problémára adott másik válasznak más értelme van: a halál nem végleges. Ennek a válasznak azonban két értelmezése lehetséges: vallásos és ezoterikus. A vallás azt mondja, hogy Isten a világ és az ember alkotója, azok Ura is. Az emberek meghalnak, de a lelkük örökre halhatatlan. A halál nem végleges. A katolikus vallás számára az idők végezetével a test feltámad és egyesül a korábban hozzájuk tartozott lélekkel.

Az ezoterika sok formája nem fogadja el egy személyes Isten létezését. Számos ezoterikus irányzat számára a halál nem végleges, mert sok halál és sok élet, sok reinkarnáció létezik. Ha ezt elfogadjuk, akkor minden egyesül végül. Így például megíratott, hogy a Kheopsz piramisban létezik egy üres koporsó; ott az ezoterikus beavatás jelöltje meglátogatta lelkével a halottak országát; azután visszatért testébe. Ezzel már ki is gyógyult a haláltól való félelméből; már tudta, hogy mi következik az élet után. Ez az a hagyomány, amit egyesek meg akarnak újítani: a beavatottak megtudhatják, mi történik a halál után. Így már elmondhatjuk, a halál olyan, mint egy álom. Ott a halottak birodalmában vannak, akik barátságosan fogadják azokat, akik a Földről látogatnak le. Egy bizonyos Dion Fortune egy teljes könyvet szentelt annak (*A halál kapuin keresztül*), hogy megmagyarázza, hogyan történik mindez, és miért nem kell félni, ha minden az előre megszabott rendben történik.

Ez az az elképzelés, amit jelenleg a spiritiszták képviselnek, akik szeretik, ha spiritualistáknak hív-

ják őket, hogy ily módon teljesen elkülönüljenek azoktól a látványos tapasztalatoktól, melyek a század harmincas éveiben divatban voltak. Manapság a spiritiszták azt mondják, hogy mindaddig, amíg a halottak élnek emlékezetünkben, létezik egy pszichikai kapcsolat köztük és köztünk. Egy periódus alatt, mely körülbelül néhány hónapig tart – teszik hozzá –, a holttest a szétbomlás fázisába kerül. Ez alatt egy médium visszahozhatja lelkét a földre; például azért, hogy befejezen valamit, amire nem maradt ideje. Mégsem tanácsos végrehajtani ezt az eljárást, hanem hagyni kell, hogy a halottak folytassák saját útjukat.

A legutóbbi évek spiritizmusa nem akarja láthatóvá tenni a lelket, csak azt, hogy a médium kapcsolatba lépjen vele; megjósolja általa a jövőt, hogy a tovább élők számára tanácsot adjon, vagy bármely más műveletre használja.

A történelem vagy a tudomány ismereteinek hiányossága bizonyos műemlékekkel, eseményekkel kapcsolatban szintén kapcsolódik az ezoterikához. Nem azért, mintha a tudomány nem tudná megmagyarázni például a nagy egyiptomi piramisok építésének titkát, hanem mert egy olyan sokértelmű emlékműről van szó, mely sugalmazza, vagy legalábbis hihetővé teszi azt a hipotézist, mely szerint a piramis nem az egyiptomi civilizáció műve, hanem egy másik galaxisról való, vagy egy másik, a földünkön korábban virágzott civilizációé, mely ciklikusan ismétlődött a századok során.

Máskor összekapcsolódik mindaz, amit általában értékesnek vélnek: a tudomány és a technika divatos közhelyei. Valószínűleg összekapcsolódik az egyiptomi, a keleti bölcsesség, a görög tudomány, Freud pszichológiája, a kvantum fizika és Gestalt pszicho-

lógiaja. Mindehhez hozzá lehet még tenni Jung elméletét a kollektív öntudatról. De hogy pontosak legyünk, mindez már jó ideje ismert, csak más formában. Sőt, akik tudnak róla, akik valóban beavatottak, több találmánynak és felfedezésnek vannak birtokában, mint ami ma az emberiség szellemi örökségét alkotja. Így tragédiák, szorongások, betegségek átélése, halálfélelem, a túlvilág misztériuma, az értelem törekvése, a technológia hőstettei, mindez lehet, hogy megtalálható, csak más formában az ezoterikában. Kevés energiával, kevés tanulással és fegyelmezőssel, sok intuícióval a beavatott részese lehet a bölcsesség hatalmának, mely a legrégebbi időkből érkezik hozzá, amikor a Föld még talán csak keletkezőben volt...

Az ezoterika, mint esztétikai jelenség

A világ legismertebb tíz-tizenöt ezoterikus szerzője között szerepel a spanyol J. J. Benítez, szerzője többek között a Trójai faló c. munkának. Meglepő módon sok olvasót meggyőztek a „tudomány megbízhatóságáról” fellelhető állításai, így az, hogy a kereszténység nem más, mint földön kívüli civilizációk kulturális alkotása. Ezek a magasabbrendű lények, az „angyalok” készítették elő Krisztus születését és életét.

A tény, hogy többen dicsérték – igaz, metodológiailag kevésbé felkészült személyek – a Trójai faló tudományos „alapját”, bizonyítja, hogy a hatást, amit a szerző viszonylagos hozzáértéssel el akart érni, sikerült megvalósítania. Mégis, minden eldől akkor, amikor a könyv elején azt olvassuk, hogy egy *regényről* van szó. A trükk ebben áll: azt mondani,

hogy regény az, amit a tudományos igazságok leghitelesebbjeként mutatnak be, s ez ugyanakkor megegyezik a keresztény történeti elbeszélés legfőbb jellemzőivel.

Ez a könyv egy példa a sok közül arra, hogy milyen az ezoterika, mint esztétikum, jobban mondva az ezoterikát, mint irodalmi műfajt mutatja be. Egy olyan műfaj ez, amely félúton van az elbeszélés, a tanulmány és a prófécia között. Alapvetően narratív elemei vannak. Így még inkább hihető, hogy egyszer csak találkozni fogunk Fauszttal vagy Hamlettel. Az ezoterizmus olyan elbeszélő műfaj, mely kölcsön kéri a tudománytól a hitelesség vonásait.

Az ezoterikus művek nagyobb része irodalmi műfaj, mely belső célját akkor teljesíti, ha az olvasóban nyugtalanság ébred, olyanféle, mely már az álmok világához tartozik.

Ha elfogadjuk az esztétika logikáját, megértjük, hogy a rendkívüli ott történik, ahol a szerző akarja, és nem ott, ahol ésszerű lenne. Hasonlóval találkozunk, aki a tarokkhoz fordul. Ezeket a kártyákat oly sok fantáziával szerkesztették meg, és ugyanakkor oly sok, az emberre vonatkozó ismerettel, hogy amikor hozzájuk fordulunk, minden esetben olyan történetet kapunk, melyben a kérdező adja a legfontosabb információkat. A többi a jósnő vagy a jó alkotóképességén múlik, amikor néhány egyetemes szabályt, mint az emberi természet állandó elemeit használ fel.

A műfajon belüli műfaj kategóriáját érdelemli meg az Atlantiszról és általában az elveszett kontinensről szóló bőséges irodalom. Ennek a történetnek az alapja a mélységes nosztalgia az éden után, ami a keresztény tanításban a Paradicsomból való kiűzésre emlékeztet bennünket. Olyan ez, mintha az

emberiség közös emlékezetében létezne egy ősi és közös szerencsétlenség emléke. Ez Atlantisz, a tökéletes civilizáció, mely elmerült a tengerben, de amelynek génjei még léteznek – természetesen mindannyian ugyanazon génekből származunk –, és amelynek találmányait csak apránként fedezi föl az emberiség. Nem azt mondta Platón, hogy megismerni annyit jelent, mint emlékezni?

Mély esztétikai érzékkel jelentőséget tulajdonítunk a köveknek, növényeknek, sőt helyzeteknek, melyekben természetfölötti erő nyilatkozik meg. Az embernek a Földdel, annak lényeivel való rokonsága mindig művészetet inspiráló forrás volt. Az ezoterika tovább halad e kincsekhez vezető úton, de másképpen. Úgy alkot művészetet, úgy alkotja meg a látszatot, hogy az nem fikció, hanem valóság lesz. Az ezoterikus művek és az ezoterikus magatartásformák másként látszanak, ha az esztétika vetületéből elemezzük őket. Az ezoterika így része lehet a fantázia ezen birodalmának, ahová mindig bejuthatunk, ráadásul egyszerűbben, amikor úgy tűnik, hogy a tudomány világa zárva van.

A tény, hogy olyan szerzők, mint Benitez, kinyilatkoztatták, hogy az ő elképzelésük a kereszténységről az autentikus, és az Egyház a történelem során meghamisította a kereszténységet, úgy is fel lehet fogni, mint fantáziadús szándékot arra, hogy képzeletük termékét eladhassák. Ha komoly meggyőződésről lenne szó, az a pszichiátria körébe tartozna, ami összeférhetetlen lenne a szépirodalommal.

2. EZOTERIKA ÉS VALLÁS

Az okkult tudományok szorosan kapcsolódnak a szektákhoz, melyek a XX. század során, különösen a század vége felé annyira megszorodtak. Néhány szekta esetében megfigyelhetjük a vallásos megfogalmazás alapelemeinek utánzását. Azért, hogy megértsük az ezoterikát és a szekták virágzásának okát, ígéretükkel, miszerint megmutatják az üdvösség útját, szükséges, hogy beszéljünk arról, mi a hitelesen vallásos.

A hit objektivitása

A vallásos jelenséget a XVIII. századtól máig, mint speciális „emberi alkotást” tanulmányozták. Vagyis részben félretették az objektivizmust, mely a vallás létét végigkísérte a legrégibb időktől. Objektivizmuson a következőket kell érteni: a vallás nem emberi találmány – mint ahogy az lehet a művészet –, hanem valóság, természetfölötti valóság. Isten, aki a lét teljessége, alkot mindent ami van, és a megalkottakban saját magát tárja föl, hogy az emberek visszatérjenek eredetükhöz. Másrészt a valláshoz való

csatlakozás személyes, szubjektív, szabad aktus; tehát egy objektív ismeret és annak szubjektív megélése.

Ha ezt a két szférát – az objektívet és a szubjektívet – nem vesszük egyszerre figyelembe, nehéz felfogni a vallás igazi lényegét. A vallásos tisztaság e két szint belső harmóniájától függ. Ezért, érthető módon, igyekeztek elfeledkezni az objektív szféráról, vagyis nem vették figyelembe pontosan azt, amit Isten dicsőségének hívnak. Nincs szó a történelem megcsonkításáról; ha például a kereszténységet nézzük, a kezdetektől fogva fölmerül a gnoszticizmus, amely az emberi értelem fényében igyekszik elfogadni a vallást, az emberi tapasztalást, azzal a céllal, hogy legyen az ember az, aki rájön arra, ami az ember lényege. A kívülállók kérhetik a beavatást, de a dolgok összessége átalakul olyanná, amit megmagyarázhatnak az emberek, a legbölcsebbek, a beavatottak, akiknek birtokában van az ezoterika.

A Nyugat egész története folyamán végigvonul a gnosztika, és időről időre új formában tűnik föl. Érdekes megállnunk a XVII. századnál, mert addig az általános érzékenység, a kultúra és a vallásgyakorlat döntően keresztény, s ahhoz a tradícióhoz igazodik, mely az első századig nyúlik vissza. A XVII. századtól kezdve viszont Franciaországban tevékenykedni kezdenek a szabadgondolkodók, egy mozgalom, amely kezdetben kisebbségben van, ám később fontosságra tesz szert, mert céljait összefoglalják az Enciklopédia filozófusai, és rögtön hozzájuk csatlakozik a születő szabadkőművesség is. Ezt az áramlatot megerősíti a XIX. század első harmadának pozitivizmusa és a Darwinnal kezdődő evolucionizmus. Mindez azt eredményezi, hogy az ész vagy az emberi tapasztalat képesnek érzi magát

arra, hogy választ adjon a vallás kérdésére is, mely éppen ezért egy rejtély nélküli, csak természeti vallás lesz, amit deizmusnak hívnak. Mivel kezdetben az értelmiségiek körére leszűkült mozgalomról van szó, a vallásos racionalizmus a népesség nagy szektoraira később terjed ki, például a laikus oktatás által, vagy a doktrína-nélküliséggel jellemzett politikai mozgalmakon keresztül, mint a pártok és a szakszervezetek. Még az irodalomra is hat ez a véleménynyilvánító mozgalom.

A szekták születése

A realizmus és a pozitivizmus megmerevedése a XIX. század utolsó harmadától már jelzi az érdeklődés visszatérését a rendkívüli iránt; a másik világ utáni vágyat, az illúzió és az álom értékelését. A véleményeknek és az érzékenységek ez a légköre egybeesik számtalan szekta megjelenésével és az ezoterika iránt ébredt érdeklődéssel, mellyel már olyan régóta nem foglalkoztak. Az akkoriban feltűnt szektákban megfigyelhető a vallásos, szubjektív aspektus kizárólagos érvényesülése. A szekta úgy mutatkozik be, mint igazi tudomány, vagyis a gnoszticizmushoz hasonló törekvései vannak; és úgy is, mint az üdvösség keresésének és megtalálásának igazi útja. Nem a természetfölötti valóságban történő megváltásról van szó, hanem a félelmektől, kudarcoktól és depresszióktól való megváltásról. A XIX. század vége óta az effajta szekták folytonosan keletkeznek és eltűnnek.

Egy újabb felvirágzás következik a XX. században, a két világháború traumatikus élményei után. Erre lehet példa a Ron Hubbard alapította dianetika.

A dianetika úgy mutatkozik be, mint a „mentális egészség modern tudománya”. A könyv, mely ezzel a címmel számtalan nyelven megjelent, a tudat növekedését, saját céljaink elérését, annak megértését fejtegeti. Arról ír, hogyan működik az agy, boldogságot, önbizalmat, sikert ígér; vagyis igazán jó dolgokat. Nem foglalkozik azonban azzal, hogy a konkrét módszereket magyarázza, melyek végül egy sor többé-kevésbé triviális tanácsra redukálódnak. Alapvető benne a vallás és a tudomány keveredése; egy praktikus tudomány létrehozása. A következő irodalmi részlet ennek a mentalitásnak a jellemzője: „Kutatásait tökéletesen befejezve, L. Ronald Hubbard lelke 1986. január 24-én eltávozott testéből. Fizikai eltávozása a legkevésbé sem jelentette munkája végét; ellenkezőleg, az életében elért eredményeknél jóval nagyobb sikerekkel járó új időszak kezdetét jelzi, melyben barátok millióinak segítségével megvalósítja álmait.”

Ezek a szekták, melyek majdnem pusztán alapítási lázból születnek, az előre gyártott termékek, fogyasztási cikkek, a mulandó és felszínes dolgok összes jellemzőivel rendelkeznek. Rendszerint elég néhány év és láthatjuk, hogyan tűnik el az új divat, gyümölcse egy intenzív reklámhadjáratnak és véletlenszerű tényezők összejátszásának. Ez történt például Blavatsky asszony teozófiájával, akiről a húszas-harmincas években mindenki beszélt. A háború után Blavatsky elmélete eltűnt. Az ezoterika temetője ebben az értelemben igen nagy és igen zsúfolt.

Ezek az ezoterikus szekták közvetlenül másolják a vallás fő jellemzőit: hitelveket, szokásokat, rítusokat. A lemásolt vonások az emberi természet szerves hozzátartozói. Így a hitelvek az értelelemhez szólnak;

a szokások az akarathoz; a rítusok a cselekvéshez. Eltérően azonban a vallásoktól, melyek az igazi vallásosság lényegéből táplálkoznak, ezek az ezoterikus felfogások majdnem mindig színvonaltalanok és gyakran megfigyelhető bennük annak a hiányossága, amit mint újdonságot és eredetit kínálnak. Ehhez még hozzájön a régi közhelyek ismételtetése: a halottak jelenléte az élők között, a reinkarnáció vagy csalahatatlán gyógyítási módszerek.

Mindezt megmagyarázza, hogy az ezoterikus szekták és a vallások között miért nincs szoros kapcsolat. Annak ellenére, hogy az ezoterika gyakran folya-modik ahhoz, amit hitnek lehetne hívni, nincs szó Istenhitről, inkább néhány eljárás követéséről, melyek vagy egy vezértől, látnoktól függenek, vagy annak a személynek az egyéni tapasztalatától, aki kipróbálja a gyakorlatban mindazt, amit tanácsolnak neki. Az ezoterikus gyakorlathoz leginkább azok a babonás elhajlások hasonlítanak, amelyek bizonyos állandósággal fordulnak elő a katolicizmusban, az egyházi felvilágosítások ellenére. A szentek babonás kultusza az együgyű embert próbálja kihasználni a kiválasztott szent anyagi hasznára. Innen ered a büntetésnek az a családias vonása, hogy a szent képmását a fal felé vagy lefelé fordítják; vagy a hit a különféle formulák elmondásában, melyeket már nem lehet imáknak nevezni.

Az ezoterika ekkor már belép a mágia kategóriájába, és megpróbálja a természetet ellenőrizni, mely nem kontrollálható sem a közös tapasztalat, sem a tudomány eszközeivel. A mágia az ember örök lehetősége, mely felhasználja a tudomány korlátait és a vallásos érzés gyengeségeit. A mágiában, mint az ezoterikában is, egy ellenőrzési, felülemelkedési lehetőséget keresnek az emberek. Az embert itt nem

tanítványként, hanem a hatalom birtokosaként kezelik.

A vallásos tapasztalat egészen más dolog: a vallás kapcsolatot jelent ember és Isten között, akit mint alkotót és mindenhatót ismernek el és ezért dicsőítik. A vallásos tapasztalatba belefér a közvetlen viszony Istennel, de a vallás nem képvisel olyan módszert vagy rendszert, melyet manipulálni lehet. A vallásos érzés az imádat, a hódolat, a kegyelemért való esedezésből fakadó személyes kapcsolat. A vallás nem az ember haszonélvezeti eszköze, hanem út, melyen az ember teljesítheti rendeltetését.

Istenek és földön kívüliek

Az ezoterika valamennyi áramlatára jó néhány évtizede jellemző a következő gondolat, mely ott szerepel minden könyvben, melyet e témáról publikáltak: „Az istenek léteztek, földön kívüliek voltak. Azt ígérték, hogy visszatérnek.” Ennek az egyszerű kijelentésnek a vallásellenes hatása – mely ugyanakkor nem támaszkodik semmiféle bizonyítékra – teljesen egyértelmű. Hivatkozzanak rá szándékosan vagy egyszerűen azért, mert divatban van, ez a gondolat egy hosszú és régi történethez kapcsolódik.

A kinyilatkoztatáson alapuló vallások kritikája a XIX. században terjedt el és a XX. században már állandó jelenséggé vált. Mégis, minden a XVIII. században kezdődött, a deizmussal és a szabadkőművesség néhány formájával. Ha eltekintünk most a XVIII. századi deizmus politikai, gazdasági és társadalmi hátterétől, azt mondhatjuk, hogy ettől az időtől kezdve néhány értelmiségi, a szabad foglalkozásúak, a tanárok és általában a művelt osztály

igyekeznek a nyugati világot kivonni a kereszténység hatása alól. Olyan folyamat ez, mely nem közvetlen módon történik, hanem egy természeti vallás támogatásán keresztül, melyben nincsenek dogmák, melyben van egy Isten, aki uralkodik, de nem kormányoz, hagyja, hogy az emberek létrehozzák saját felelősségükre saját erkölcsi világukat. Ez lehetett például Voltaire vallása.

A XX. században e törekvés nagy részben már befejeződött, bár a vallás nem tűnt el. Az emberek többsége, a látszólag szekularizáltak is érdeklődnek a természetfölötti hit iránt. Ezek az emberek ugyanis a nagy betűvel írt Tudomány imádlásán nőttek föl. És akkor bekövetkezett, amit majdnem lehetetlennek tartottak: a Tudomány impotensnek bizonyult. Azonkívül ennek a Tudománynak a következményei néha túlságosan tragikusak. Ekkor kezdik keresni intuitív módon a tudományos és a természetfölötti között lévő szintézist, bár az utóbbit egyszerűen a természetre redukálják. Ennek a szintézisnek a neve: a földön kívüli. A földön kívüli lények feltehetően valóságosak: istenek, akiket látni lehet. Igazi tudomány birtokában vannak, ami fölülmúlja az embereket. Hinni lehet bennük, mert nem kérnek semmit. Ez az ideális keverék. Ezekkel az elképzelésekkel több tucat könyvet publikáltak, gyakorlatilag egyformákat: „Az istenek léteztek, földön kívüliek voltak, és mint ígérték, visszatérnek.”

Példa értékű eset Erich von Dänikené. Däniken képzeletének bármelyik terméke egyformán meglepő, de kiemelkedik mind közül a Frigyládáról szóló. Miután sokmindent fölhasznál abból, amit a Biblia állít e tárgyról, és két ugyancsak nagy fantáziájú angol szerző egy művére támaszkodik, azt állítja, hogy a „Frigyláda nem volt a Szentek Szentje, ha-

nem csak egy gép doboza, mely az élelmet, konkrétan a mannát állította elő. Amit pedig a Biblia mond róla, hogy a kíváncsiskodók, akik megközelítették, megbetegedtek, az annak köszönhető, hogy a gép radioaktív volt.” És már kész is a válasz, az egész misztérium világossá válik: „Előttünk ismeretlen okból, a földön kívüliek elszigetelték az emberek egy csoportját megszokott környezetüktől, és több mint két generáción keresztül a többi ember kapcsolatát teljesen kizárták életükből. Közvetítőjükön, egy prófétán keresztül rendelték el a kiválasztott nép elkülönítését, eltávolítva őket a civilizációtól. Mózes – bár más is lehetett volna a kiválasztott –, vezette az izraelieket a sivatagon keresztül. Kezdetben a földön kívüliek távoltartották a vándorló nép ellenségeit.” Ha tovább követjük a Frigyláda nyomát a Bibliában, Däniken azt állítja, hogy megtalálhatjuk, mert radioaktív sugárzást bocsátott ki, ezért nyomot hagyott. A továbbiakban azonban meglepetés vár ránk: „Ha a Frigyláda keresése sikerrel járna, földön kívüli életformákat lehetne megismerni, melyek magasabbrendűek az ittenieknél. Meg lehetne állapítani, hogy a földön kívüliek valóban itt voltak; megbizonyosodhatunk arról, hogy a Föld első lakosainak egyes csoportjait manipulálták bizonyos célok érdekében; hogy az értelmes lények közötti együttélési szabályok legrégebbi rendszere földön kívüli eredetű; hogy az emberiség a földön kívüliektől kapta technikai alapismereteit, a fémművelést, egyszóval az ismereteket általában.”

Megfigyelhetünk itt egy nagyon átlátszó, önmagába visszatérő érvelést. Először is azt állítja a szerző, hogy jól ismert bibliai szövegek egyetlen értelme a földön kívüliek létének igazolása. Miután kifejtette a hipotézist, azt állítja, hogy ha megtalálnánk a Frigy-

ládát, minden előző állítás beigazolódná. Később, ugyanez a szerző mondja, „bizonyos, hogy a Frigyláda továbbra is létezik”. De nem kínál semmiféle bizonyítékot.

Däniken nagy képzelőerejére támaszkodva fenntartja azon állítását is, hogy az ember eredete földön kívüli. Ezzel a földön kívülieknek tulajdonítja, amit a vallás Istennek. Saját szavaival: „A földön kívüliek mesterséges mutációval elválasztották a Homo sapienst a majmoktól és értelmessé tették. Saját alakjukra és hasonlatosságukra. Ez a programozott manipuláció az evolúció motorja, és tökéletesen működik, amint látni fogjuk.”

Däniken ismét olyasmire támaszkodik, amit a tudomány még nem oldott meg: az értelmes ember megjelenése. De innentől Däniken állításai a legteljesebb fantázia világába lépnek át: „Javaslatom, ami természetesen spekulatív, de citobiologikusan és mikrosebészetiileg jelenleg ismert tényeken alapul, hogy földön kívüliek alkották a Homo sapienst annak köszönhetően, hogy tökéletesen ismerték a klónozás technikáját. Így elhelyezték fajuk DNS-ét és tovább adták nekünk. Attól kezdve működnek szervezetünkben az isteni szándékok.”

Innen kiindulva a zsidókeresztény kinyilatkoztatás részleteit kedvező elemként használják föl a meglepő spekulációkhoz. Legfontosabb azonban az az állítás, hogy a földön kívüliek istenek. Így kialakul egy olyan irodalom, mely felhasználja a Szentírás részleteit – melyek egyébként önmagukban csodálatosak –, mint építőelemet egy sor leegyszerűsítő elmélethez. Minden ugyanúgy történik. A földön kívüliek léteznek, mert ha nincsenek, nem tudnak megmagyarázni rejtélyeket, melyeket a tudomány sem képes megvilágítani. Ugyanakkor a

Biblia az élő bizonyítéka annak, hogy mindez megtörtént, ezek a földön kívüliek valóban megtették mindezt. Újból és újból. Nem lehet kilépni ebből az ismétlődésből.

Az ördögi fogások

Az ezoterika egy része közelebb akart kerülni a rosszhoz, annak megszemélyesített formájához, az Ördöghöz, Sátánhoz vagy nevezzük bárhogyan. A mágiának az a része, amit fekete mágiának neveznek ilyen, bár nem maga a fekete mágia kifejezés az, ami szükségszerűen az ördögít is jelenti. Valamilyen halállal kacérkodó vagy bizarr ízlésre valló játékról is lehet szó.

Néha, amikor ezek az ördögi ezoterikus irányzatok azt állítják, hogy folyamatos vagy időszakos kapcsolatban állnak a Sátánnal, retorikus figurát használnak, amivel biztos eredményt akarnak elérni. Nem mindig az az ördögi, ami annak látszik, és fordítva, vannak látszólag normális tevékenységek, melyeket a „sötétség erői” mozgathatnak.

Az ördögiről szóló tanítás sok vallásban létezik, de a kereszténységben teljesebb módon fordul elő – különösen a katolikusban –, és a Bibliában leírt esetekre támaszkodik.

Az Ószövetségben bőségesen találunk a rossz irodalmi megszemélyesítését tükröző példát: az erőszak, a pusztaság, a betegség, a mások gonosz szándéka, a halál. Néha a rosszat egy „szörnyűséges” állat képében találjuk meg, mint a Genézis kígyója vagy Leviatan típusú állatok képében, valamilyen kígyó, vagy tengeri sárkány formájában, pl. Izajás könyvében. Valami hasonló, ugyancsak a Leviatan

névvel fordul elő Jób könyvében és a Zsoltárok könyvében. Más esetekben azt a minden népben közös hitet használják föl, miszerint léteznek ártalmas lények, melyek a fönti és a lenti világ között helyezkednek el, anélkül, hogy nélkülöznének minden anyagságot. A Bibliában nincs sok hivatkozás az ördögre: amiről inkább beszélnek, az a vizsály szelleme, az irigysége, a hazugságé, a féltékenysége. Nem ördögi lényekről van szó, hanem lehetőségekről, melyek segítik az ördög munkálkodását. Így, a Bölcsesség könyvében (2,24) azt olvashatjuk, hogy a halál az ördög által ébresztett irigység miatt lépett be az életbe.

Összesen három, a gonosz szellemeket megnevező tulajdonnév található a Bibliában: Azazel, akihez elküldték a kecskebakot, hátán a bűnökkel és aki talán nem jelent többet, mint a sivatag rossz szellemét, a halált; Asmodeus, a Tóbiás által, Rafael angyal segítségével Sára asszony házából kihajított ördög. A legtöbbet előforduló név a Sátán; három szövegrészben használják ezt a terminust, mely ellenséget jelent, egyfajta ügyészt egy bírói eljárásban. A görög változatban diabolonak fordították, ami alatt rágalmazót, gyalázkodót értettek, olyan szellemet, aki bajt hoz az emberre. Az embernek ez az ellensége kétség kívül Isten teremtménye, neki alávetett. Nincs semmi az Ószövetségben – és még kevésbé az Új-ban –, ami arra utalna, hogy a Sátán a Rossz valamiféle Istene.

Az Ószövetségben semmi nincs elrejtve, mely megmagyarázná az ördögök eredetét. Bebizonyosodik tevékenységük, de semmi több.

Az Újszövetségben több nyomot találunk. Ismert a Jézus nyilvános tevékenységének kezdetéhez fűződő jelenet, a sivatagbeli megkísértésekkel. Az ördög

ebben az esteben egy személy. Jézus Sátánnak hívja őt. Később elmondják, hogyan kísérti meg az ördög a tanítványokat; „Júdásba költözik” és ráveszi, árulja el Jézust. Sok szövegben találhatunk példát a Sátán elleni heves ütközetre, de az ördög mindig veszít. Az Apokalipszis misztikus formában a Gonosz jövőbeli és végleges vereségének krónikája.

Szent Pál oda jut, hogy a Sátánt „e század istenének” nevezi. De hasztalan. Ebben a témában az Újszövetség optimistább, mint az Ószövetség: az ördög nem tud győzni Isten ellen.

Ezek a referenciák a keresztényekben már az első századoktól kezdve sok kérdést vetettek föl. A rossz problémája, és még inkább a megszemélyesített rossz túlságosan érdekes ahhoz, hogy figyelmen kívül lehessen hagyni. De ezzel együtt és azzal, amit az irodalomtól kapott (Dante, Milton, Goethe, hogy csak a három legnagyobb alkotót említsük), meglepő az egyházi hatóság mértékletessége e témában. Századokon keresztül nem jelenik meg az ördög a szimbólumok között, vagy a hitvallásban. El kell jutni a XIII. századig, a IV. Lateráni Zsinatig, hogy világosan kifejezve megtaláljuk azt, ami a Bibliában benne van: hogy az ördögök szellemi lények, eredetileg jónak alkották őket, de mivel vétkeztek, bűnre csábították az embert, ezért örök kárhozatra vannak ítélve. Amit az Egyház közvetített, mint hiteltvet, a következőképpen foglalható össze: az ördögök a Sátánnal az élen, Isten által jónak teremtett lények voltak és saját maguk hibájából váltak rosszá, szabadon és tudatosan; az ember az ördög felbujtására vétkezett és a rossz hatalmai továbbra is megpróbáltatásnak teszik ki; az ördögök szellemi teremtmények és bűnhődésük örök.

A keresztény írók, mint az várható volt, a témát annyira érdekesnek találták, hogy nem engedték „lesülyedni” az irodalom szintjére vagy a Szentírás szövegeinek sarkosítására. Főleg azért, mert létezett a nép körében egy olyan magyarázat, mely szerint a „konfliktusnak”, vagy Isten és Ördög harcának volt bizonyos manicheus, istenek közötti titáni harc jellege. Más szerzők megpróbálták kitölteni az űrt, sőt, néha még kiigazítani a Szentírást is. Így Origenes azt állította, hogy legvégül az ördögök is meg fognak térni és megváltást nyernek, mely tézist 543-ban az Egyház a Konstantinápolyi Zsinaton elítélte.

A keresztény idők előtt sokan érdeklődtek az ördögi dolgok iránt. Apuleus azt írta, hogy az ördögök légi lények voltak, ésszerű gondolkodásmóddal és örökléttel bíró testtel. A keresztény időkben Porfirius, bár pogány volt, arról írt, hogy az ördögök természetüknél fogva csalfák és érzéki lények.

A keresztény írók között hamar elterjedt, hogy mindazt, amit rossznak tartanak, az ördög szemére vessék. Tertullianus szerint az ördögtől származnak az asszonyok díszei és kozmetikai szereik. Az emberi nem ellensége különösképpen imádja Évát. Tertullianus írja: „Éva nem az ördög igéjére fogant meg. Legyen bár így, de mindenképpen megfogant; ugyanis számára az ördög szava egyfajta mag volt. Ezért fogant meg a száműzetésben és fájdalommal szület. Végül is világra hozott egy testvérgyilkos testvért.”

Könyörtelenül haladt az ördög hatalmának eltűlése. Néha – mint Lactancius a II–III. században – antitheus-t csináltak belőle, valami olyasmit, ami szükséges ahhoz, hogy erény is létezzék. Lactancius két ellentétes és majdnem egyenlő elvet dicsőített. Az ezredéves elképzelések közül, melyek minden

idők ezoterizmusában föltűnnek majd, sok megtalálható már Lactanciusról. Szerinte akkoriban csak kétszáz év volt hátra ahhoz, hogy elérkezzenek a hat-ezerhez. És akkor, „a legmagasabb és mindenható Isten Fia eljön, hogy ítélkezzék az élők és holtak fölött. Amikor már le lesz rombolva a gonoszság, meghozta már a nagy ítéletet és feltámadnak majd azok, akik megérdemelték, akik az idők kezdete óta éltek, szövetséget köt az emberrel ezer évre és megadja neki a legigazságosabb törvényeket. Ebben a pillanatban az ördögök hercege, aki minden rossz felbújtója, láncra és börtönbe kerül. Az égi hatalmak ezer éves kormányzása alatt jog uralkodik majd a világban, hogy semmiféle rossz ne tudjon intrikálni Isten népe ellen. (...) Mielőtt az ezer év letelne, el fogják engedni az ördögöt, aki egyesíti az összes pogány nemzetet, hogy megvívja csatáját a szent város ellen.”

A gnosztikusok, akik a hit ezoterikus magyarázatát hirdették, még furcsább dolgokat mondtak. Szent Ireneus írja: „Carpocrates hallgatói gyakorolják a mágikus és a varázsló művészeteket, a bájital és szerelmi orvosságok készítését, a családi szellemekhez fordulnak, akik álmokat küldenek és más utálatos dolgokat, kinyilvánítva, hogy hatalmukban van ez a világ és nem csak rajtuk uralkodnak, hanem e világ dolgai fölött is”. Mindez a II. század közepe táján történt, de a gnosztikus hagyomány sokkal korábbi volt.

Szent Jusztinus példa arra, hogy a keresztények milyen könnyen azonosították az ördög cselekedeteit a pogány rítusokkal. A filozófus hozzáállása – mivel a témával sokat foglalkozott – szellemes. Szerinte az ördögök utánózták és majmolták az Ószövetség próféciait a pogány rítusokban és misz-

tériumokban. Ennek köszönhető a gyakori hasonlóság, mely megtalálható a keresztény vallás és a pogány kultuszok formái között.

A nagy veszély ebben mindig a dualizmus volt, mely a rossz vonzerejéből táplálkozott. Így a „*Remete Szent Antal életében*”, melyet Szent Atanáz írt a IV. században, az ördög szinte rögeszmeszerűen van jelen. Szent Antal élete tele van a Sátán és ezernyi hívének végeérhetetlen és meglepő csatározásával. Ez magyarázza meg, hogy a *Szent Antal megkísértései* miért olyan képzeletdúsak, és miért lett témája annyi festménynek. Egyértelműnek látszik, hogy Szent Antal kivette a részét az ördögről szóló népi hiedelmekből.

Egy IV. századi szerzetes, Evagrius Ponctius a szerzője annak a műnek, melyben jó tucat ördögnek tulajdonítja az úgynevezett nyolc fő bűnt, amely első hivatkozása a hagyományos hét bűnnek. A nyolc rossz szellem, melyek számtalan megkísértést okoznak: a falánkság ördögei, a házasságtörése, fösvény-ségé, csüggedése, indulatosságé, lustaságé, gőgös-ségé és a szerzetesi élet kellemetlenségeié. Mint látjuk, hiányzik az irigység, hogy a lista később majd a megszokott legyen; ugyanakkor több ez a felsorolás – ebben az esetben logikus – a „szerzetesi hivatás kellemetlenségé”-vel. Azon kívül, útközben eltűnt egy főbűn: a csüggedtség, kiábrándultság vagy szomorúság.

A középkor mélységes érdeklődést mutat az ördögi témák iránt, de talán nem azzal a szívóssággal, mely a XV. és XVIII. századot jellemzi. A középkorban, nagyrészt az analfabéta lakosság körében, az oktatás a képzőművészetekhez kapcsolódott és ezért nincs miért csodálkoznunk az olyan szobrok nagy számán – például a katedrálisokban –, melyek

az ördögöt és híveit ábrázolták. Másrészt, ez az időszak nagy érzékenységgel fordul a szimbolizmus, a fantázia, a közbülső világ felé, ahol keverednek a földi és az égi hatalmak. A középkori bestiárium is jelzi az időszak érdeklődését a kevert dolgok, a csodák és a szörnyek iránt.

Ugyanakkor a középkor, mely egyike a teológia aranykorának, sok tanulmányban foglalkozik az ördöggel. Elegendő, ha egy pillantást vetünk Aquinói Szent Tamás Summa Theologica című művének száz és száz hivatkozására.

Az ördögök angyalok, akik bűnt követtek el. Szent Tamás szerint nem több a bűnük, mint a gőg és az irigység: „a rossz angyalokban csak azokat a bűnöket találhatjuk, melyre a lélek természete is hajlamos. De a lelki természet nem a test javai felé fordul, hanem a szellemi dolgokban fellelhetők felé, mivel senki nem vonzódik olyanhoz, ami nem felel meg valamiképpen tulajdon természetének. Így tehát a szellemi javakat illetően, ha valaki azok felé fordult, nem követhetett el bűnt, feltéve, ha ebben az odafordulásban nem feledkezik el a felsőbbrendű szabályról. De ha a felettünk álló parancsának nem vetjük alá magunkat a szükséges mértékben, ez a gőgösség bűnét jelenti. Így hát az angyal első vétke nem lehetett más, mint a gőg.”

„A gőg bűne után föltűnik a kötelességét megszegő angyalban az irigység bűne, amikor sajnálkozik az emberi jóság és az isteni kiválóság miatt, amivel Isten kitünteti az embert, hogy az dicsőségre legyen, az ördög akarata ellenére.”

Mint látjuk, Aquinói Tamás távol áll attól, hogy az ördögnek és az ember ördöggel való kapcsolatának tulajdonítsa a gyönyör bűneit, pedig ez az, ami a képzeletet a mai napig is leginkább kísérti. Mi

történik a rendetlenkedő nemekkel? Szent Tamás így válaszol: „Az ördögök nem élvezkednek a hús obszcenitásaiban abban az értelemben, hogy értékelnék a hús-vér gyönyöröket, hanem úgy, hogy irigységből élvezik, ha bármilyen emberi bűnnel találkoznak, mert azok az ember javának ellenére vannak.”

A népi képzelet az antik és más korokban is megtelt lidércnyomással és koboldokkal, női és férfi ördögök történeteivel, akik éjszakánként összekeveredtek az emberekkel. A szent könyvekben olvasható dolgok iránti tiszteletből Szent Tamás azt állítja, hogy az angyalok – úgy a jók, mint a rosszak – testet ölthetnek, de nem gyakorolhatnak életfunkciókat a testben, melyet fölöltöttek. Ám maga Szent Tamás szolgál erre ellenvetéssel: „egy ember nemzése vitális cselekedet, olyan dolog, mely az angyalok hatáskörébe tartozik, a testben, melyet magukra öltenek, s melyről így beszél a Genézis: „Miután Isten fiai egyesültek az emberek leányaival és gyermekeik születtek, ezek lettek az ókor nagyjai, hírneves férfiak”. Következésképpen az angyalok vitális tevékenységeket gyakorolnak a testben, melyet magukra öltenek. A Genézis szövegét (6,4) nagyon nehéz magyarázni, mégis ez a könyv minden idők ezoterikusainak a kedvence. Manapság vannak, akik úgy magyarázzák az „Isten fiai” kifejezést, mint egy földön kívüli, magasabb civilizáció tagjait. Szent Tamás máskor Szent Ágostontól idéz: „Sokan, akik tapasztalták vagy hallottak mások tapasztalatairól, azt állítják, hogy a faunok, erdei istenek (hétköznapi nyelven lidércek), nagyon gyakran megkívánták a földi asszonyokat és egyesültek velük. Arcátlanság lenne ezt a tényt tagadni. A szent angyalok csak az özönvíz előtt tudtak félrelépni; így hát Isten gyer-

mekeit nevezték Széth gyermekeinek, ők voltak a jók, és a földi asszonyoktól született gyermekeket nevezi a Szentírás a Káin törzséből születetteknek. És nincs miért csodálkozni, hogy közülük születhettek az óriások. Nem mindannyian voltak azok, de az özönvíz előtt sokkal több óriás volt, mint utána.”

Meg kell jegyezni, hogy sem Szent Ágoston a IV. században, sem Szent Tamás a XIII. században nem merte határozottan tagadni az emberek és ördögök közötti szexuális kapcsolatot, de egyértelművé teszi, hogy az nem lehet vitális aktus, mert az ördögök tisztán szellemi lények. „De még így is, ha azt feltételezzük, hogy valaha születhetnek emberek az ördögökkel való érintkezésből, azokat nem egy vitális elv nemzi, melyet elválaszt az ördög vagy az a test, melyhez tartozik, hanem az az ember, akit erre a célra használnak fel. Ez történik például, ha férfi esetében az ördög kobolddá válik, és lidérccé a nők esetében; néha bizonyos szent dolgok magvait használják föl arra, hogy más különféle dolgokat teremtsenek, és ebben az esetben a születő gyermek nem az ördögé, hanem az emberé, aki a nemzés őanyagát adta.”

Ez a hihetetlen bonyolultság – az ördög női testet ölt és egy földi ember ondójától megtermékenyül; ondótól, melyet fölvesz egy férfitest és elhelyez egy asszonyéba –, egy olyan megfontolt teológus esetében, mint Aquinói Szent Tamás, azt bizonyítja, hogy a középkorban az ördögi tevékenységben való hit igen elterjedt volt.

Aquinói Szent Tamás szerint az ördög nagy tudást birtokol. Természete egyszerűségének köszönhetően nem vonható ki semmi abból, ezért lehetetlen azzal büntetni őt, hogy lényéből valamit elveszünk, mint ahogy az embert büntetik például azzal, hogy

levágják egy kezét, egy lábát vagy testének más részét; és ezért mondja Dionisius, hogy az ördögökben szervesen élnek a természetes adottságok: közöttük az angyali, nagy hatalmú értelem.

Nincs szó tehát az ördögi tudás lebecsüléséről. „Az ördögök az igazság megismeréséhez három módon jutnak el. Először természetükből adódó éleslátásuk által, bár lelkük sötét, mert nem részesül a kegyelem fényében, ugyanakkor világosak szellemi természetű fényétől áthatva. Másodszor a szent angyalok kinyilatkoztatása által, mert habár nem állnak harmóniában velük, akaratuk ellentétessége miatt mégis közös bennük intellektuális természetük, és ennek segítségével tudják fölfogni, amit azok kifejeznek. Harmadszor a hosszú idő alatt szerzett tapasztalat által, melyet nem érzékek nélkül szereznek, hanem amikor az egyedi dolgokban megvalósul a faj adománya, melynek természetesen ők is birtokosai; a jelen dolgaiként ismerik meg azt, amiről korábban nem tudták, hogy a jövőben is léteznek.”

Ezek az intelligens ördögök elvárják az embertől, hogy istenként tisztelje őket. Szent Tamás így emlékezik erre Szent Ágoston *Az Isten városa* c. művét idézve, de az alapelképzelés Krisztus megkísértéseinek jeleneiből való, amely úgy tűnik, nagyon alábecsült jelenet volt. Itt, aki Krisztussal beszél, nem egy bábu, és nem is egy másodrangú fantazma: „Mindezt neked fogom adni, ha megalázod magad és hódolsz nekem.”

Okosságán, büszkeségén és irigységén valamint azon a vágyán túl, hogy Istennek kijáró tiszteletet szeretne magának, érthetővé válik, hogy az ember és az ördög közötti kapcsolat lehetséges. A Summa első részének 115. kérdésében, az 5. cikkelyben

Aquinói Szent Tamás egyfajta összefoglalást készít az ördögökről, mely olyan érdekes, hogy érdemes egészében elolvasni:

„Az ördögökkel kapcsolatban három vélemény létezett. Az első a peripatetikusoké, akik egyértelműen tagadják a létezésüket, és azt tanítják, hogy azok a dolgok, amiket az ördögöknek tulajdonítanak, a nigromantikus művészetek szerint, égi lények képességeiből születtek.” Szent Ágoston mondja ezt, aki szerint Porfirius azt állította, hogy „nagyhatalmú emberek létrehoznak a földön olyan lényeket, melyek a csillagokhoz hasonló hatásokat produkálnak.” Ez a feltevés nyilvánvalóan hamis, mert tapasztalatból tudott, hogy az ördögök sok olyan dolgot csinálnak, amihez egyáltalán nem elég az égitestek képessége; például, hogy a megszállottak ismeretlen nyelven beszéljenek; hogy soha nem ismert hatalomtól idézzenek verseket és mondatokat; hogy a fekete mágia űzői beszéltesék és mozgassák a szobrokat és más hasonló dolgokat.

A platonikusokat mindez arra készítette, hogy megállapítsák, „az ördögök égi testtel bíró állatok voltak és passzív lelkűek”, mint azt Szent Ágoston mondja Apuleusra hivatkozva. És itt következik egy újabb vélemény, mely szerint azt mondhatjuk, az ördögök mennyei testeknek vannak alávetve, ugyanúgy, mint az emberek. Ez a vélemény is hamis, következtetik mások az elmondottakból, mivel az ördögök szellemi szubsztanciák, és semmiféle testhez nem kapcsolódnak.

Mindez azt eredményezi, hogy „az ördögök nincsenek alávetve az égitestek cselekedetének, sem önmaguktól, sem véletlenszerűen, sem közvetlenül, sem közvetett módon.”

Nem a csillagok irányítják az ördögöket, mondja Szent Tamás. A gyakorlatban azonban létezik – és Szent Tamás is ismeri – egyfajta gyakorlati asszociáció az asztrológia és demonológia között. „Ha megidézzük az ördögöket bizonyos konstelláció jegyében, azok két okból is válaszolnak a megidézésre: először, hogy rávegyék az embereket a hamis dolgokra, elhitetvén velük, hogy valamiféle istenség van a csillagokban; másodszor, mert figyelmeztetnek, hogy ezekben a csillagállásokban a test anyaga inkább alkalmas azokra a hatásokra, ami miatt felidézték őket. Szent Ágoston szerint, „az ördögöket vonzzák a különféle kövek, füvek, faanyagok, állatok, rigmusok, rítusok, nem úgy, mint ahogyan az állatokat vonzza az ennivaló, hanem mint ahogy a lelket vonzzák a jelek, vagyis amikor azokat az isteni megtiszteltetés jeleként kínálják föl nekik, amire ők annyira vágnak.”

Mégsem lehet kizárni az ördögi megszállás eseteit meghatározott ördögűzéssel, és nem lehet tagadni azt sem, hogy az ember kapcsolatba léphet az ördöggel, bármennyire is csalásnak tűnjön a történelmi vagy az aktuális bizonyítékok többsége, vagyis a démoniból átvett dolgokat ürügynek használják más dolgokhoz, vagy egyszerűen, mint hagyományos módszert, mely mindig hatásos a figyelem felkeltésénél. Sok ezoterikus gyakorlat úgy használja az ördögi elemet, mint egy felszínes adalékot, és talán a mai idők ezoterizmusát jellemzi, hogy az ördög nem olyan valami, amit komolyan kell venni.

Ha viszont a katolikus morál egy régi és hiteles értekezését tanulmányozzuk – például D. Prümmer írását –, ebben a kérdést igen komolyan kezelik. „Nyilvánvaló, hogy az ördög a rontással kárt okozhat az embernek, legyen az szerelmi eredetű vagy más-

féle, mert ezek a hatások fizikai eredetűek, melyek nem nélkülözik az ördög erejét. Mégis, az ördög egyáltalán nem tudja felszámolni az emberi szabadságot, következésképpen az ember által elkövetett cselekedeteket, melyeknek elindítója az ördög volt, továbbra is kiszámíthatóak, feltéve, ha az ész nincs teljesen megzavarva. Nem szabad könnyen elhinni azt, hogy bizonyos konkrét esetben fekete mágiáról vagy ördögi rontásról van szó. A történelem valódi eseteken keresztül példázza, hányszor követtek el jogtalan cselekedeteket a túlságosan nagy hihetőség kedvéért. Amikor észszerű kétség merül föl azzal kapcsolatban, hogy egy bizonyos hatás természetes vagy ördögi oknak köszönhető, akkor természetes okoknak kell tulajdonítani. Ennek indoklása a következő: a) sok természeti ok számunkra még ismeretlen; ha valaki nem sokkal korábban ismerte volna a telefont, a fonográfot, az elektromosságot, talán ördögi műveletnek tudta volna be; b) néhány ember annyira ravasz és éleselméjű, hogy a természeti erőkkkel olyan hatást tud kifejteni, ami a többiek számára csodálatos és érthetetlen; c) manapság az ördög hatása nagyon kicsi, éppen az isteni mindenhatóságból adódóan; ezért nem feltételezni, hanem inkább bizonyítani kell az ördög hatását.”

Beszélgetés a lelkekkel

A spiritizmus lehetőségének kérdése az első keresztény századoktól fogva vitatott volt, mégpedig Sámuel első könyvének egy érdekes részlete (28,4) kapcsán fölmerült magyarázat miatt. A filiszteusok, a nagy ellenség táborának látványa Saul királyban páni félelmet ébresztett. Jahvéhoz fordult tanácsért,

de Jahve nem válaszolt neki „sem álmában, sem jelekkel, sem pedig a próféták által”. Ekkor azt mondta Saul szolgálóinak: „Keressetek nekem egy asszonyt, aki ért a halottidézéshez!” Volt egy asszony Endorban, aki ismerte ezeket a dolgokat. Saul álruhát vett, elment az asszony házába és megkérte, mondjon jövődőt neki egy lélek segítségével és idézze meg azt, akit megnevez.

Az asszony elmondta, milyen következménnyel jár mindez. A fekete mágiát és a jóslást megtiltotta a király, aki Istennek és az ő prófétáinak engedelmeskedett. Miután Saul biztosította, hogy nem történik vele semmi rossz, anélkül, hogy felfedte volna kilétét, kérte, idézze meg Sámuel, a nagy próféta lelkét.

Akkor az asszony meglátta Sámuel, és felkiáltott, mondván Saulnak: „Miért vezettél félre? Saul vagy!” De a király azt válaszolta: „Ne félj! Mit látsz?” Az asszony így válaszolt Saulnak: „Egy szellemet látok, amint fölfelé száll a földről.” Saul megkérdezte tőle: „Milyennek látod?” Ő így felelt: „Egy öreg ember szállt fölfelé, köntösébe burkolózva.” Saul megértette, hogy az asszony Sámuelről beszél és arccal a földre borult.

Sámuel akkor tiltakozik, mert megzavarták nyugalmaiban, de Saul elmondja neki félelmét és kívánságát, hogy szeretné tudni a jövőt. Sámuel végül ezt mondta: „Holnap fiaiddal egyetemben velem leszel, s akkor Isten Izrael táborát is a filiszteusok kezére adja.”

A „spiritizmus” ezen esetével kapcsolatban a keresztény szövegmagyarázók sokan kételkedtek. Szent Ágoston elterjesztett egy magyarázatot, melyet Aquinói Szent Tamás is átvett. Eszerint nem lehetetlen, hogy isteni beleegyezéssel, nem mágikus mes-

terkedéssel, az igazságos Sámuel lelke megmutatkozott Saul királynak. De annak a lehetősége sem zárható ki, hogy nem Sámuel lelke volt, hanem egy ördög, aki az elhunyt lelkét utánozta.

A lelkekkel vagy a halottak „árnyékával” való kapcsolatba lépés vágya az irodalomban is szerepel. Ez a központja az egyiptomi Halottak könyvének. Az Eneida-ban Vergilius elmeséli Aeneas leszállását Hades birodalmába, ahol többek között találkozik apjával, Anquises-szel. Sok klasszikus szerzőnél találunk erre a témára utalást: Pausanias, Cicero, Plutarchos, Horatius, Plinius, Tacitus. Ez bizonyos értelemben közhelynek számított.

A kereszténység azt tanította, hogy a halottak és az élők közötti kapcsolat csak szellemi lehet, az emlékezeten és az imán keresztül valósulhat meg. Isten nem járulhat hozzá beteges kíváncsiskodáshoz. Ezért, ha megbízható próbák igazolnák a lelkek jelenlétét, abban az ördög beavatkozását kellene látnunk.

Ezután sok századra elfeledkeztek erről a témáról, kétségtelenül a kereszténység hatására.

Más szemszögből a tudományosság a spiritizmus meghirdetett ellensége. A tudományos és pozitivistágy nem alkalmas arra, hogy elfogadja a tovább élő lelkekről szóló csalásokat. Tüneti jelenség, hogy a modern spiritizmus a XIX. század közepe felé merül föl, amikor látszik már az első törés a mindenben érvényes és mindenre abszolút módon vonatkozó tudományban. A. Kardec magyarázatai 1847-ből valóak vagy még későbbiek, s ezekben a neoplatonikus filozófiát is fölhasználja. Kardec szerint az ember fizikai testből áll, mely elpusztul a halállal; valamint egy lerombolhatatlan és tökéletesíthető periferiális lélekből (egyfajta folyékony testből),

mely a lelket a testhez kapcsolja az inkarnáció alatt, de a halál után a léleknél marad és a szellem kommunikációs eszköze lesz az élők világa felé.

Ezek és más hasonló interpretációk a lélek védelmében születtek egy olyan korban, amely anyagias és pragmatikus volt, és mint a lélek halhatatlanságának tapintható, fizikai próbái jelentek meg. Mégsem volt semmiféle kontinuitás a filozófiai és tudományos erőfeszítésekben arra nézve, hogy az új spiritizmus alapjait lefektessék. Ebből adódóan az első világháború után majdnem minden magyarázat, mely az ektoplazmával kapcsolatban született – ez megfelel a folyékony testnek – nevetségesnek tűnt még a lelkekkel való kapcsolat elméletének követői számára is. Mindenek előtt kerülték, hogy fizikai evidenciáról beszéljenek, igyekeztek áthelyezni a súlyt egy „belső tapasztalásra”, mely megoszlott a médium és a résztvevők között. A lélek bizonyos formában alkotása lenne – persze spirituális – azoknak, akik részt vettek a szertartásban.

A spiritizmus dekadenciájára más magyarázat is született, nevezetesen az, hogy nem tudott megfelelni a nagyközönség igényeinek és végülis a jó üzletnek sem. A két világháború után nagyobb teret veszítettek azok a kezdeményezések, melyek az ember „materiális” részét használták ki, mint azok, amelyek ragaszkodtak a „lelkihez”. Másrészt, az ezoterika legjelentősebb alakjai az 1850–1940 közötti időszakban – Madame Blavatsky, Eliphas Levy, Fabre d'Olivant, Eduardo Schuré stb. – sokkal inkább tűntek egy stílus, egy divat képviselőinek, mint egy elmélyült áramlat folytatóinak. Ahhoz, hogy a spiritizmus, bár nem ezen a néven, ismét tekintélyes helyet foglaljon el, hiányzott egy színésznő képessé-

ge – Shirley MacLainé –, aki egy híres és jól reklámozott televíziós sorozatban tűnt fel.

Shirley MacLaine, a népszerű észak-amerikai színésznő többek között olyan ismert filmek tolmácsolója, mint az Irma, te édes, mely híres metafizika is volt. Amikor a színésznő már túlhaladta negyvenes éveit, hozzáfogott a spiritualitás kereséséhez. Erről mesél az „Amit magamról tudok” c. könyvében. Amikor látta a sikert, ismét könyvet írt „A fényben táncolva” címmel. Az ABC észak-amerikai tv-hálózat egy ötórás műsort készített vele, ennek forgatókönyve az első művéből született. Shirley tapasztalatai ezáltal a nézők millióihoz jutottak el. Később megírta a „Mindent egy tétre” c. könyvét arról, hogyan forgatta a filmet. Ez a mű egyfajta összefoglalása és kivonata MacLaine ezoterizmusának, és nehéz lenne többet mondani e témában az egyszerű közhelyek szintjén.

Kezdjük a metafizika szóval, amit MacLaine teljesen más értelemben használ, mint technikai-filozófiai értelemben szokás. Mint tudjuk, Metafizika volt a címe annak az Arisztotelész-i munkának, melyben a meta-fizikát a fizika utánra helyezte a szerző. Ezek az arisztotelészi munkák azonban nem érzékelhető realitásokról szólnak: szubsztancia, esszencia, létezés, potencia. Nem arról van szó, hogy ezek nem valóságosak, hanem többről; a valóság magyarázatát adják. Nem érzékelhetőek azonban közvetlenül. Ilyen értelemben használják néhányan a jelenlegi ezoterikusok közül a metafizika szót... „Láthatatlan realitások” – mondja Shirley MacLaine.

E láthatatlan realitásban van minden: az Istenerő, ami az emberekben lakozik; néhány szellemi lény, akik megtestesülhetnek (vagy nem) és újraszülethetnek; néhány földön kívüli lény, akinek mindehhez

köze van; egy világ, amely az ember alkotása; néhány médium, akik teljes odaadással és nemes lelkesedéssel kínálják föl, hogy rajtuk keresztül érintkezzenek a spirituális lényekkel. Mindebben nincsen rendszer, rend, van viszont egy sereg elv, amelyet alkalmaznak vagy amiből következtetést vonnak le. Minden keveredik mindennel, a legegyszerűbb és legelemibb módon. És mintha ez kevés lenne, a lelkeknek megvan az a képességük, hogy előre látják a jövőt – bár ezt igen szerényen teszik –, és Shirley MacLaine maga igen könnyen kapcsolatba lép egy Felsőbbrendű Énnel, melyben végtelen sok érdekes dolgot találhat. Így például: „A Felsőbbrendű Énem nem csak a jelenkori életben alkotott cselekedeteket, hanem néha éreztem, hogy más idők és más helyek tapasztalatait alkotja meg. Ahogyan növekedett és én egyre jobban megismertem magam ebben a dimenzióban, egyre inkább képes voltam megérteni azt a teljességet, ami voltam. (...) Ekkor én alkottam mindazt, amit ismertem. Következésképpen én voltam mindazért a felelős, ami az énem valójában volt. S ha ez igaz, akkor én voltam a minden, ahogyan a régi szövegek magyarázták. Én voltam saját magam univerzuma. Azt jelentette ez, hogy én alkottam Istent, és az életet és a halált is? Lehet, hogy ezért voltam én minden, ami voltam?”

Kemény és nehéz kérdések, mint láthatjuk. Ha a válasz igen, minden rögtön megoldódik, mert Shirley MacLaine nem akarhatja, hogy *Minden* legyen; mások ugyanis pontosan ezekért a jogokért harcolnak. Éppen ezért nem lehet mindenki egyformán a *Minden*. De ha a válasz, nem, mi értelme van újból és újból uyanazt a problémát felvetni, mint ahogy a színésznő csinálja. Nem jutunk semmire, csak újabb kérdésekhez. Azon kívül e spekulációk

íránt a teoretikus vagy gyakorlati érdeklődés a minimumra csökken, amint a másik irányzat, az UFO-ké feltűnik. Shirley MacLaine itt már óvatosabb, mert ideilleszti nyilvánvaló jóízléssel egy civilizáció történetét, az *apuana*-két, akik ellátogatnak a Földre, és tele vannak jószándékkal. Ugyancsak ők azok, akik fölépítették a palotát, melynek Machu Picchu mai romjai felelnek meg. A könyvből, mint annyi más ezoterikus műből megtudjuk, hogyan építették fel ezeket a munkákat. Olyan módszert használtak, amit mi még nem ismerünk: a nagy kőtömböket lent, a kőbányában, a völgyben szedték szét, és miután méretre faragták, a helyén ismét „összerakták”. Furcsa azonban, hogy mégsem építettek egy egész várost, bár az eljárás olyan gyors és hatékony lehetett, amire mi még nem vagyunk képesek. Mégis, a könyvben nem írnak túl sokat erről az igazán páratlan eljárásról, Shirley MacLaine főleg arról beszél, hogy előző inkarnációkban milyen formában született újjá. Kissé burkoltan azt mondja, hogy ő egyfajta istennő, természetesen pogány istennő volt. Ugyanakkor a színésznő nagyon szeretne az Evangélium szövegeiben bizonyítékot találni a reinkarnáció léteire.

A könyv lényege az ismétlődő reflexiók összefogása, amelyek sajátos módon nem haladnak semmi felé, vagyis nem adnak referencia keretet, melyben érthetővé válnak, hanem egy sor szellemi kinövést kapunk az emberi létről. Sejteni lehet, hogy Shirley MacLaine a hallgatóságát a színésznő képzelőerejének köszönheti. A könyvnek nincs koncepciója, és jellemző módon az alapvető kérdések mindig megválaszolatlanok maradnak, amely nem a legjobb útja a megoldásnak.

Shirley MacLaine esete csak egy a spiritizmus számtalan példái közül.

A spiritizmus – végül is – leszűkül a következőre: egy közreműködő segítségével – ez a médium – megnyilvánul egy lélek, és kapcsolatba lép a holtakkal. Ez a lélek lehet egy halotté – két reinkarnáció közötti időszakban – vagy olyan valakié, aki soha sem öltött testet, de ez utóbbi egy újabb „variáns”.

Ahhoz, hogy a lélek megnyilatkozzon, a médiumnak transzba kell esnie, amit többféle eszközzel érhetünk el, köztük hipnózissal, néha önhipnózissal.

Ha a lélek megjelenik, szemmel is érzékelhető lehet „éteri” formája miatt: ez utóbbi azonban ritka, és eddig csak fényképekkel tudták bizonyítani. Mivel fényképpel nagyon könnyű csalni, a lélek láthatóságának bizonyítása terén e módszer majdnem teljesen eltűnt az utóbbi években.

Másik, gyakoribb megnyilvánulása a léleknek a zaj: megütni valamit, bizonyos dolgokat mozgatni. Természetesen a legkifejezőbb beszélni, és ilyen a legutóbbi idők spiritizmusa. A médium, mivel egész testét, így hangját is kölcsönzi a léleknek, „megtestesíti” azt. Így már nem a médium cselekszik, hanem a lélek. Shirley MacLaine könyvei tele vannak ilyenfajta történetekkel, melyekben az utánczó képesség az, ami csodálatra méltó: a színész művésze. Nincs semmi különbség egy médium és egy színész viselkedése között, aki „belehelyezkedik” a szereplő személyébe.

A spiritisza szeánszok már jó ideje nincsenek divatban, és majdnem mindenki egyetért abban, hogy az aranykorban ezek a szeánszok csak üres imposztorok trükkjei voltak. Ugyanakkor a katolikus moralisták nem tagadják a lehetőségét annak, hogy valóban megidézhethetnek lelkeket és azok megjelen-

hetnek. Ha ez így van, ha a megjelenések és a megnyilatkozások valóságosak, „biztosan az ördög művei, és ezért az ördöggel való tiltott kapcsolatba kerülést eredményezik” – vélekedik Prümmer.

A reinkarnáció lehetőségei

Az ezoterika realitásai mindig bonyolultak voltak, ugyanakkor meglepően egyszerűek. A lényeget összefoglalhatjuk néhány szóban: a valós világ megkétszereződik a másik világgal, mely sohasem mutatkozik meg a maga teljességében, többek között azért, mert a reinkarnáció számtalan formája nehezíti ezt.

A reinkarnációt hitnek tekintjük, mert igazolására nincsenek sem evidenciák sem racionális bizonyítékok. Néhány ezoterikus irányzat arra törekszik, hogy médiumok által bebizonyítsa egy olyan folyamat létezését, amely magába foglalná a reinkarnációt. Természetesen nem lehet bebizonyítani e feltételezés igazságát. A médium már önmagában különösen érzékeny valaki, képes a másikkal való kapcsolatfelvételt. Nem mindenki jó médiumnak. Nem lehetséges azonban egy tudományos-tapasztalati módszer garanciáival a bizonyítás, és nem is törekszenek erre.

A reinkarnáció tehát hit kérdése. Egy „végig gondolható” lehetőségről van szó, mely meg akarja oldani a lélek életen túli problémáját, úgy mint egy spirituális és a testtől eltérő problémát. Világos tehát, hogy a materializmus semmilyen formája sem kell hogy a reinkarnációról beszéljen, vagy hivatkozzon rá. A materializmus számára a pszichikai élet nem több, mint az emberi lény sajátos komplexitása, de

végül is annak a szervezetnek a származéka, amit úgy hívnak: élet. Amikor az élet megszűnik működni – a funkciók hiánya, a halál miatt –, nem marad semmi, ami tovább élne, nincs maradvány. Így, amikor ismét reinkarnációról beszélnek, azt jelzik, hogy a materializmus valamiképpen krízisben van. Más nézőpontból: az ezoterikusok egyfajta vaksággal vádolják a materializmust, mely megakadályozza az ember igazi lényegének megismerését.

A reinkarnáció vagy a metempsichózis egy viszonylag modern határ kijelölése valami általánosabbnak. Amikor a reinkarnáció terminust használják, egyértelműen kizárják annak lehetőségét, hogy az emberi lélek később nem emberi létformákban testesüljön meg. Így, amikor a XIX. és a XX. században a spiritizmus, a teozófia vagy általában az okkultizmus a reinkarnációra hivatkozik, azt pontosan ebben az értelemben teszik.

Az állati testbe való lesüllyedés lehetőségét már az ókorban is ismerték, nyugaton és keleten egyaránt. E hitnek az alapja talán közös a hinduizmuséval és az orfizmuséval: az emberi léleknek meg kell tisztulnia, egyfajta katarzist kell megélnie. De a végső átlomás koronként változott. Az orfikus és pitagorikus hagyományban, úgy mint ahogy azt Platon és a neoplatonizmus is vallotta, a megtisztulás vége a vég nélküli élet lesz egy felsőbbrendű, isteni világban. A hinduizmus és más keleti elképzelések követői viszont arra törekszenek, hogy megszökjenek a nirvána vagy megszűnés segítségével a lélekvándorlások folytonos körforgásából.

A modern ezoterikus formákban a keleti tan nem használható. A keleti elképzelés az, hogy meditációval harcolni kell a szenvedélyek ellen, diétát és jógát kell alkalmazni, hogy megszabaduljunk a félelmek

láncolatától, így a médium minden arra irányuló tevékenysége, hogy felidézze a holtakat, haszontalan próbálkozásnak tűnik. Ahelyett, hogy segítené a végső megszabadulást, állandóan akadályozza. A keleti gondolkodásmód nem úgy kezeli a reinkarnációt, mint egy operatív, haszonelvű eljárást. Nem lehet manipulálni vele és nem is lehet úgy használni, mint vonzó elképzelést. A fontos: megélni egy *karmá*-t, egy magatartást, hogy képesek legyünk a reinkarnálódásoktól megszabadulni.

A nyugati ezoterika perspektívája ettől eltérő. Itt a reinkarnáció azért ébreszt érdeklődést, mert új lehetőséget vagy lehetőségeket villant föl és következőképpen megoldást jelent, mert az ember nem szorítkozik pusztán erre az életre. A nyugati ezoterikus nemcsak nem kívánja mindennek az eltűnését, hanem konzerválni akarja azt örökre, engedelmeskedve annak a mély értelemnek, mely arra ösztönzi az embert, hogy nem gondolhatja nemlétezőnek magát. Valójában Horatius „*non omnis moriar*”-ja – énemnek nem a teljessége hal meg – jellemzi az emberi természetet. Mivel a halál nyilvánvaló, keleten a túlélés szándékának ezen csődjével szemben a megszűnést választják. Nyugaton a halál ugyanezen realitását szemlélve, az ember a halál fölötti győzelemre vágyik. A kereszténység világosan állítja, hogy a *non omnis moriar* azt jelenti, hogy bár az emberi léleknek van kezdete, nem lesz vége, mivel Isten halhatatlansággal ajándékozta meg. Arról van itt szó, hogy a földi életet egyetlen lehetőségként úgy kell megélni – az egyetlen inkarnációkat –, hogy a lélek a test halálakor belépessen Isten országába. Azon kívül azt is kijelentik, hogy a test, amikor az idők végezetén feltámad, ott-hont kap abban az országban.

A halottak világa sok ezoterikus áramlatban a lelkek furcsa tartalékot nyújtó helye, melyből bizonyos időközönként föltűnnek a Földön, és általában jeles emberek testét foglalják el. Nincs mit csodálkoznunk, ha azt olvassuk például, hogy ez vagy az a személy „volt” Asszisi Szent Ferenc, az a katolikus szent, akinek a XX. században kimondottan jó híre van, feltehetően azért, mert a szegénységet választotta és úttörő jellegű az ökologizmusa is.

Vannak, akik azt állítják, hogy magában az Evangéliumban is találunk szövegeket, amelyek a reinkarnációt igazolják. Ha megkérdezzük, miért nincs világosan kifejtve ez a központi téma, azt válaszolják, hogy az Egyház kihagyta bizonyos megkérdőjelezett evangéliumokból, amelyek viszont valóban beszélnek erről. Ha pedig arról érdeklődünk, hogy az Egyház miért nem törölte el mindezeket a szövegeket, ha annyira érdekében állt eltüntetni minden nyomot, az egyetlen válasz az, hogy „véletlen hiányosság volt”.

Általában két szöveget említenek. Az első arról a kérdésről beszél, melyet Jézus intézett a tanítványaihoz: „Kinek tartják az emberek az Emberfiát?” A válasz: „Van aki Keresztelő Jánosnak, van, aki Illésnek, Jeremiásnak vagy valamelyik más prófétának” (Szent Máté Evangéliuma 16,13–14). Ez a szöveg jelzés lehet arra is, hogy Jézus kortársai között voltak, akik hittek a reinkarnációban. Valóban, ezeknek a szavaknak nem adhatunk egyszerű összehasonlító értelmet: olyan vagy, mint Keresztelő János... Az állítás világos. De ha folytatjuk a szöveget, látjuk, hogy nem ez a tanítványok hozzáállása, főleg Simoné, akit Péternek neveznek. „Hát ti mit mondtok, ki vagytok?” Simon Péter válaszolt: „Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia.” Jézus erre azt mondta neki: „Boldog

vagy Simon, Jónás fia, mert nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám!” (Máté 16,16–17)

A második szöveg az Úr színeváltozásáról beszél, Krisztus életének egy különösképpen misztikus pillanatáról:

Hat nap múlva Jézus maga mellé vette Pétert, Jakabot és testvérét, Jánost, s fölment külön velük egy magas hegyre. Ott elváltzott előttük, arca ragyogott, mint a nap, ruhája pedig olyan fehér lett, hogy vakított, mint a fény. Egyszerre megjelent nekik Mózes és Illés, és beszélgettek vele. Péter erre így szólt Jézushoz: „Uram, jó itt nekünk! Ha akarod, csinállok ide három sátrat: egyet neked, egyet Mózesnek, egyet pedig Illésnek.” Amíg beszélt, hirtelen fényes felhő borult rájuk, s a felhőből szózat hallatszott: „Ez az én szeretett Fiam, akiben kezelem telik, őt hallgassátok!” Ennek hallatára a tanítványok arcra borultak, s igen megrémültek. Jézus odalépett hozzájuk és megérintette őket: „Keljetek fel, ne féljetek!” Amikor tekintetüket fölemelték, nem láttak senkit, csak egyedül Jézust. A hegyről lefelé jövet Jézus rájuk parancsolt: „Ne szóljatok a látomásról senkinek, amíg az Emberfia föl nem támad a halálból.”

A most következő szöveg kulcsa ugyancsak az előbbi részletben van: „S íme, megjelent nekik Mózes és Illés.” „Ne szóljatok a látomásról senkinek.” Egy különleges vizuális látomásról van itt szó, mely Isten hatalmának köszönhető. Nincs szükség arra e szövegben, hogy Mózes – aki évszázadok óta halott – vagy Illés – akit elragadtak az égbe – megtestesüljön vagy reinkarnálódjon. Egy látomás volt ez, amit így fogadtak el.

Sokkal nehezebb a harmadik szöveg, amely az előző folytatása:

A tanítványok megkérdezték: „Miért mondják az írástudók, hogy előbb Illésnek kell eljönnie?” Jézus így felelt: „Illés ugyan eljön és helyreállít mindent. Csakhogy én azt mondom nektek: Illés már eljött, de nem ismerték fel, úgy bántak vele, ahogy akartak. Így szenved majd tőlük az Emberfia is.” Ekkor a tanítványok megértették, hogy Keresztelő Jánosról beszélt nekik.

„Előbb Illésnek kell eljönnie.” Előbb; mi előtt? Ha folytatjuk az előző szöveget, akkor mielőtt „az ember Fia föl nem támadt a halálból”, mely egyértelműen bizonyítja, hogy a ő Messiás. Illés története a Királyok második könyvében van (2,1–11); elragadják őt az égbe egy tüzes szekéren. Nincs jobb alap a földön kívüli lények elméletéhez! Eszerint a tüzes szekér nem más, mint egy úrhajó. Illés kívülről jött és kívülre tért vissza, ezért nem halt meg: és ezért várják őt továbbra is a zsidók. Illés története a Biblia sok misztikus pontja közül az egyik.

Tovább követve a szöveget, Jézus két személlyel hasonlítja össze Illést: saját magával („Illés ugyan eljön és helyreállít mindent”) és Keresztelő Jánossal. Gondolhatták vajon a tanítványok, hogy Jézus és János Illés reinkarnációi voltak? Nehezen, mert Jézus és János kortársak voltak, és János halála Heródes parancsára, alig néhány hónappal korábban történt. A szöveg értelme sokkal egyszerűbb: ami Illés volt a maga idejében, János pedig kicsit korábban, az most a Messiás. Amint Illés, úgy Jézus is próféta; s amint János, ő is mártírrá lesz. Mint próféta, megjövendőli saját halálát, mint korábban megjövendőlték feltámadását is.

A misztérium Illés figurájára irányul. Az ezoterikus szerzők olyan olvasókra számítanak, akik kevésbé ismerik a Bibliát. Hiszen Illés nem halt meg, csak az égbe ragadtatott, tehát nehezen születhetne újjá, mert hiszen továbbra is a saját testét lakja. Másrészt nem fér kétség ahhoz, hogy Illés „kilépése” a világból elég bonyolult és ijesztő ahhoz, hogy mindenféle spekulációnak helyet adjon. A legelterjedtebb magyarázat az, hogy elvont értelemben kell felfogni, mint misztikus elemekbe öltöztetett értelmezést, mely a halálra utal, amit Illés már várt és amit gyakran kért Istentől.

Térjünk vissza a reinkarnációra, melynek hívei gyakran az ember olyan képességeire hivatkoznak, amely rokonságot mutat néhány alacsonyabb rendű állattal. Vagyis az ember nem csúszik olyan jól, mint egy féreg, de megkísérelheti; úgy fut, mint a nyúl, amelyik mellesleg nem nagyon jól fut... Ezeket és sok más tulajdonságot – mondják – az ember hosszú idő alatt szerezte meg, megannyi más életében, amikor féreg volt, hal, csúszómászó, madár, kutya stb. Ezek az állatokban való „tartózkodások” nem jelentenek bukást, nem úgy, mint ahogyan a keleti gondolkodás néha értelmezi – olyan bukások, melyek egy meghatározott rossz kárma következményei –, hanem egy hosszú és fölfelé ívelő folyamatra utalnak, amely az emberré váláshoz vezet. Amikor megérkezünk az emberi élethez, csak akkor lesz lehetséges a reinkarnáció.

Miután emberi reinkarnációkról van szó, védelmezőinek válaszolniuk kellett a megszokott ellenvetésre: miért nem emlékezünk előző életeinkre? Az ókoriak egy nagyon jó mítosszal válaszoltak erre: a halálba menet át kellett kelni a Lethe folyón és inni annak vizéből; e víznek az a tulajdonsága, hogy

kitörölte az emlékezetből mindazt, ami az életben történt velünk. A modern ezoterikusok nem fogadják el ezt a misztikus magyarázatot. Először is tagadják, hogy nem emlékszünk előző életeinkre. Ez történik például az ismert jelenség, a *deja vu* esetében, amikor hirtelen az az érzésünk támad, hogy ezt a pillanatot már megéltük, annak ellenére, hogy úgy a pillanat, mint a körülmények ismeretlennek tűnnek. A pszichológusok valójában egy kevésbé ezoterikus magyarázatot adnak erre, de bárhog is van, a reinkarnáció hívei nem erre alapoznak elsőként. Nagyon fontosak az álmok. Sok álmunk részlete egy-egy más inkarnációnak. Vannak emberek, mint a jól ismert Shirley MacLaine, aki ügyes akupunktúrásokhoz fordul, s ők a tű segítségével lehetővé teszik, hogy a paciensek teljes, egymást követő jeleneteket éljenek meg előző inkarnációikból.

A tűk majdnem a hipnózis állapotába juttathatják az embert, és mivel ezt a hipnózt az ezoterikus akupunktúrás és maga az ezoterikus paciens is erősíti, látható lesz alatta az, amit előzőleg látni akarnak: más inkarnációk képe.

A keleti gondolkodók számára közönségesnek tűnik, ha a reinkarnációt pusztán a komplikáció egy faktoraként kezelik, vagy úgy, hogy arra jó, ne csak egyetlen lehetőségünk legyen az életre. Számukra úgy lehetséges a lélekvándorlás, mint egy büntetés, egy rossz következménye. Nem látják előnyét annak, hogy újra kell születnünk, mert hiszen arra kell törekednünk, hogy egyszer és mindenkorra megszökjünk az illúziónak ebből a forgásából és az egyén feloldódjon a Mindenségben, amikor már nem fog tudni magáról, és nem lesz boldogtalan.

A kereszténység a maga teljesen más nézőpontjából nem ismer el ilyen lehetőséget.

Nincs világos és határozott vonal, amely egyetlen „reinkarnációs elméletet” képviselne. Sok ezoterikus úgy gondolja, hogy az egymást követő reinkarnációknak nincs belátható vége. Nincs egy olyan elmúlás, mint amit a hinduizmus feltételez; olyan végállomás sincs, mint a kereszténységben a halál, amikor minden megítéltetik. A reinkarnációban hívók számára nincs, aki „a túlsó parton” felsőbb hatalommal bírna, aki világos feltételeket szabna ki. Néha azért egy olyan Istenhez fordulnak, akinek nincs köze a vallások istenéhez. Egy ezoterikus isten, aki elfogad minden okkultista játékot. Ebben a vonatkozásban az ezoterika soha sem keres szigorú koherenciát. Nézzük meg például, hogyan szállnak szembe az ezoterikusok azzal a nehézséggel, hogy „milyen testben történik az újjászületés, ha több a lélek, mint a test?” Valóban, a testek elpusztulnak, a lelkek tovább élnek. Az ókoriak, akik nem voltak buták, látták, hogy az újjászületés elkerülhetetlenül állati alakban történik, mert azok száma jóval nagyobb. A modern ezoterikusok azt mondják, vannak szellemi lények, akik nem fognak újjászületni, sőt, akik sohasem testesültek meg, és mégis beléphetnek az emberi élet dolgaiba a médiumon keresztül.

A lelkek sorsának kimenetele azonban a legtöbb irányzat híveinél problémát okoz. Ezért van az, hogy egyes ezoterikus könyvek egyfajta szintézist valósítanak meg a nyugati ezoterika sajátos állásfoglalása és a hinduizmus között. Így bizonyos idő elteltével vagy több reinkarnáció után a lélek választhatja az eltűnést, vagyis lemondhat a reinkarnációs ciklusról, bár a nyugati ezoterizmus esetében e ciklus léte nem jelentkezik büntetésként.

A spiritizmus divatján belül, a XIX. század közepétől a második világháborúig, a reinkarnáció fősze-

replője, a lélek, mint ektoplazma szerepelt. Ő mesélte el az egymást követő, igen változatos életek során megélt viszontagságait. Jóideje az ezoterika lemondott arról, hogy ektoplazmáról beszéljen, sőt ma már inkább rossz ízlésű részletként kezeli.

A karmáról

A karma kifejezést az ezoterika kötelező jelleggel használja. Mint más meghatározás, ez is ősi keleti hagyományból ered. A karma a szanszkrit *kri* gyökből származik, aminek jelentése: tenni.

Minden cselekvésnek vannak következményei, semmi sem reakció mentes. Minden egyes cselekvés, bármilyen kicsi is, a világ részévé lesz és megváltoztatja azt. A nyugati hagyományt követve azt mondanánk, hogy az egyik ember cselekedetének megfelel egy másik ember vágya. A karma nem valami pontosan leírt dolog (bár vannak determinista keleti szerzők), amit az egyénnek, nem lévén más választása, végig kell élnie. Ellenkezőleg, a karma önkéntes. Létezik egy olyan értelmezése is a karmának, amely mindenféle fatalizmustól távol áll. Az ember saját karmáját kovácsolja, az ember saját maga abszolút törvényalkotója.

Az emberi lélek halhatatlan, a karma viszont nem fogadja el, hogy az embernek csak egyetlen lehetősége legyen, amit csak egyszer él meg a földön. Ez az orientalizmus azt mondja, hogy minden ember a maga cselekvésével, karmájával belép a reinkarnációk láncolatába. Amit az ember korábban tett, azt aratja le később. Aki szelet vet, vihart arat, de kitágítja ezt a folyamatot kettő, három vagy több reinkarnációra.

Douglas Baker a *Karma törvényei*-ben a következőt írja: „A lélek gyarapodásának folyamata lassú és kérlelhetetlen. Számtalan életre kiterjed, sőt néha több bolygórendszerre is. Három permanens atom, az Atma, Budhi és Manas ad keretet a léleknek. Formája, amint a mester tanítja, hasonlít egy három lépcsőben elhelyezkedő kilenc szirmú lótuszhoz.” Ezzel a bonyolultság még tovább nő. Az ezoterika, még akkor is, amikor egy viszonylag egyszerű morális fogalmat használ, mint a karma, kozmikus dimenziókat vet föl és ezért átfoghatatlan lesz. „Egy kiejtett kemény szó (egy életen belül), mint akadály térhet vissza az egyik későbbi életben.” Ezen az erkölcson belül az egoizmus nagy bűn.

A karmáról szóló írások lehetővé teszik, hogy felfedjük az ezoterikának egy eddig még nem érintett vetületét: a vég tisztázásának problémáját. Kezdetben az ezoterikus erőfeszítést tesz, hogy jóakarattól, a jó iránti szeretetből és a jól végzett dolgokért egy jó karmát tartson fenn. Ugyanakkor nem feledkezhet meg arról, hogy egy rossz karmáért egy másik életben fizetni fog. A rossz karma következményeiből fakadó félelem úgy hat, mint a katolikus doktrínában a megbánás fájdalma: fájdalom vagy bánat, mert megbántottuk Istent, mert bűnt követtünk el. Félünk a poklbéli büntetés miatt. Mindaz, ami a hinduizmus által többé kevésbé befolyásolt ezoterikus számára végeérhetetlenül meghosszabbodik, egy keresztény esetében csak egyetlen alkalommal játszódik le.

Ez a vég éteri problémájával állítja szembe az ezoterikust. A bevégezés a keleti vallások többsége számára egyfajta megsemmisülést jelent, a mindenben való eltűnést, az individuum végleges megszűnését. Ha ez így van, erőfeszítésünk, hogy mindig jó kar-

mát kapjunk, nem Isten dicsőségére szolgál, és nem is önző módon az itteni felkészülés arra, hogy majd ott, jobb életet nyerjünk. Valami olyasmi kell legyen ez, mint egy kissé homályos vágy arra, hogy hozzájáruljunk jó karmákkal az egymást követő reinkarnációkban a Mindenség általános javításához, de furcsa módon, egy olyan Mindenségéhez, amely már nem fog szállást adni az egyéni egzisztenciáknak.

Bárhogyan legyen is, ezek a keleti vallások soha sem tudtak igazán beleilleszkedni a nyugati kultúrába. Nyugaton, főleg a kereszténység hatására, meggyökeresedett a személy fogalma, mely a szabadság és a felelősség hordozója. Nyugaton az első emberi történetek és az esztétika alapjai egyaránt a saját egzisztencia megőrzésére irányulnak. A lélek halhatatlanságát bizonyító próbálkozások nagyon régiek, legalább Platónig nyúlnak vissza; a személyes halhatatlanságot célozzák. Amikor mindez kezd kevésbé világos lenni – egyesek szerint Arisztotelész-nél –, nem azért történik, mert egyfajta reinkarnációs elméletet állítanak fel, hanem mert a materializmus vonalán haladnak.

Igaz, kevéssel ezelőtt még általában nem kétkedtek az egyéni halhatatlanságban és az egyszeri földi élet tényében. Ez a meggyőződés olyan mélyen rögződött a nyugati gondolkodásban, hogy megtágulásához egy teljesen leegyszerűsített materializmus-hoz kellett fordulni. Most ez a materializmus olyan módon kezd behatolni a szokásokba, hogy a mai ezoterikusok empirikus bizonyítékokhoz fordulnak. Így az előző inkarnációk bizonyítását egy véletlenszerű ütéssel a hipnózisból fölébresztett ember mélybe nyúló emlékei végzik el. Vagyis az ezoterikusok nem indokolnak, hanem arról beszélnek, hogy vannak feltételezett sajátos esetek, amelyek X,

Y vagy Z emlékezetébe idézhetnek olyan mélyen megélt eseteket, amik nem lehetnek álmok, és mert nem tartoznak a jelenlegi élethez, szükségszerűen egy másik élethez kell tartozniok.

Alkímia, csillagok, mágikus kövek

Az ezoterikus szerzők legnagyobb része szükségét érzi egy istenségnek, aki egyszerre felsőbbrendű és alsóbbrendű, elérhető és manipulálható az ember számára. Nem kell elfelejteni, hogy az ezoterika humanista jellegű, olyan értelemben, hogy kulturális alkotás, melynek végső célja az ember kielégítése, a kaland, talán még az elkárhozás és a pusztulás is. Bármelyik esetről legyen szó, nem kell hogy bárkitől is függjünk. A leginkább akkor érdekes valami, ha engedelmesszük neki, és közben irányítani is tudjuk. Ezt Francis Bacon mondta a Természetről, és a Természet így van jelen az ezoterikában.

Az Alkímia Nagy Műve ebbe az irányba mozog. Igaz, hogy az alkímiának nincs egy meghatározott célja, csak az, amire az adott alkimista saját tevékenysége irányul. Az alkímiának ugyanakkor a Természet elemeivel kell foglalkoznia, és ezt a területet soha sem hagyja el. Közvetett módon az alkímiának köze van a legmodernebb szemléletekhez, melyek fémekből és drágakövekből akarnak – minden desztilláció és munka nélkül – gyógyító javallatot nyerni. Ennek a mentalitásnak az alapfilozófiája, hogy minden, ami a természet része, kapcsolatban van egymással. Ha valami, ami az ezoterika történetében fontos volt, az éppen az ásvány: a csillagoktól kezdve, melyek az ember magatartását határozzák meg, az Alkímia Nagy Művéig.

Elméletileg egy materialista felfogásnak kellene az ásványi világ dicsőítéséből egy logikus következtetést levonnia. Ám paradox módon, amire vágyakoznak, az az élet. Valójában az ezoterika egyik vonzó sajátossága, hogy felhasználja az anyagi-ásványi világot, és ugyanakkor hiszi, hogy lelke is van e világnak. Ismert dolog, hogy a IX. század tudósa, Scoto Eurigena azt állította: az anyag gondolkodhat.

Amikor az alkímia végleg kiment a divatból, mert az elmúlt századok tapasztalatai eredményeit átvette a kémia, a fémek és ásványok nem veszítették el fontosságukat; továbbra is vonzanak.

Az ezoterikusok szerint az emberek azért keresték minden időben az aranyat, ezüstöt, platinát és más drágaköveket, mert ezek speciális tulajdonságai vonzották őket: olyan tulajdonságok, melyről sokat beszélt az antik alkímia. Más szóval: az arany nem azért fontos, mert az emberek megállapodtak értékében, hanem az emberek megállapodtak értékekben, mert fontos fém.

Nem szabad mosolyognunk ezen az érvelésen, mert hiszen olyasmire utal, ami a legősibb emberi szenvedélyek egyike: a földből nyert dolgok kultuszára. A Paleolitikumban az első kultuszok azt célozták meg, amit úgy értelmezhetünk, mint magát a Természetet, a termékeny anyatermészetet. Az első, nem éppen találóan Vénusznak nevezett szobrok nem jelentenek mást, mint ennek a tellur szemléletnek a koncentrációját: a Földet, mint Anyát és mindannak az eredetét, amit belőle nyerhettünk, amikor még nem találtuk föl a mezőgazdaságot.

Ugyanakkor az ember örök kíváncsiságot érzett az iránt, ami lent van az inferis részben, a föld belsejében. Az első általa érdekesnek tartott fémek ebből a belsőtől kerültek elő, a telérekből, a föld sebeiből,

azaz a bányákból. Az ősi kőszerszámmal megsebzett Föld szülte meg a topázt, az ametisztet, a gyémántot. Bárhogy legyen is, a Földön kívül – állatok, növények, bogyók, gyümölcsök – és belül: gyökerek, ásványok, értékes dolgok voltak. Bizonyos értelemben a Föld is elnyelt mindent, még az emberek testét is Amikor valamilyen módon meg akarják tisztelni azokat, akik meghalnak, eltemetik őket, mintha visszahelyeznék őket oda, ahonnan eredtek. Ezután a kinyilatkoztatások könyve megadja a teljes megfejtést: „Mert porból vagy, ezért porrá leszel.” Az ember, olvassuk magában a Genézisben, a föld sarából alkottatott.

Láthatjuk, hogy az ember és a Föld kapcsolata különböző szinteken valósul meg, vonzó és visszaszívó, sőt, néha megkapó, és ez az, ami az Anyaföld kifejezést is sugalmazta. Mindaz, amit később erről mondtak az irodalomban és a művészetben, ezekből az első és elemi reakciókból táplálkozik. Így például Sztravinszkij művében, a Tavaszi áldozatban a minden évben megújuló föld megéneklését találjuk, ugyanazt, mint amit a görög mitológiában Dionisosz újjászületése jelentett, vagy sokkal korábban, Egyiptomban Oziris újraalakulása.

Az ókori görögök úgy gondolták, hogy a Föld és a többi bolygó lélekkel bír, élők, lélegeznek. A bonyolult elméletet, amit Zaylor talált ki, hogy megmagyarázza, amit éppen bonyolultsága miatt ősi animizmusnak hívott, le lehetett volna teljesen egyszerűsíteni. Valójában ugyanis arról szól, hogy az ember hasonlóságot fedez fel a saját, élőként szerzett tapasztalatai és a többi létező között, amit igen nehezen tekinthet mozdulatlanak, tehetetlennek. Valami mozog mindenben. A mozgás az élet első és legelemibb formája.

Most már jobban megértjük, hogy az ásványok és az ékkövek miért értékelhetőek saját magukból kiindulva, és miért függetlenek csereértéküktől: mert bennük megtaláljuk a koncentrált, kikristályosodott, megszilárdult életet.

Nincs miért csodálkozni, amiért megszületett az asszociáció a drágakövek és az állatok jelei között. Sőt, ezek az asszociációk a szerzők szerint változnak. Itt van rögtön erről a témáról Simone de Tervagne *Le collier magique* c. könyvének rövid összefoglalása.

Kos, akit Mars vezet, a háború istene. Féme a vas, a kard szimbóluma. Drágakövei élénk piros színűek. Például a rubin, ami a korund egy változata. Vagy a spinell, mely szintén idetartozik. Vagy más vöröses fényűek, mint a siberita, rodocrosita stb.

Bika, Vénusz, a szerelem istene irányítja. Féme az arany, mint díszítő fém, vagy réz, amit szintén használtak díszítésre. Az ékköveknek igen fényeseknek kell lenniök, hogy jobban csábítsanak. Például az égbék akvamarin, a világos zöld vagy rózsaszínes jáde és a rózsaszín korall.

Ikrek, irányítója Mercurius az istenek hírnöke, aki egyben a kereskedők és a tolvajok istene is. Féme, nyilvánvalóan a higany, de lehet szó más, fehér fémekről is, mint a platina vagy a nikkel. Drágakövei változó színűek.

Rák, melyet a Hold irányít, és az ezüst felel meg neki, mely a Hold fényének színe is. Az ékkövei szivárványos színűek, mint például a kvarc, melyet a hold kövének hívnak; a harlekin opál; a napraforgó opál.

Oroszlán, a Nap irányítja. Természetesen az arany a féme. Ékkövei mindazok, amik fénylő csil-

lagként szikráznak: a gyémánt, a topáz a citrin, a sárga agát, a sárga borostyánkő.

Szűz, amit a Merkur vezet. Színe a fehér: fémei a nikkell és az alumínium. Ékkövei, mint az Ikreké, szintén a Merkur alá tartoznak. Hozzátehetjük még, némi megkülönböztetésül a kék kianitot és az elbaitot.

Mérleg, bolygója a Vénusz. Féme, a Bikáéhoz hasonlóan a réz. Ékkövei a zöldes fényű kövek: a smaragd, a zöldeskék cirkon, az epidota, a zöld jáspis.

Skorpió, melynek bolygói a Mars és a Plutó. Féme a vas, mint a Kosé. Ékkövei szintén hasonlóak a Kos jegyéhez, vöröses fényűek, például a gránátok: piros kvarz, a topáz és a venturin.

Nyilas, a Jupiter bolygó irányítja. Féme az ón. Drágaköveinek fénye bíbor, ibolya vagy sötétkék. Például az ametiszt, a kék zafír, a turmalin, a lápiszlazuli.

Bak, a Szaturnusz irányítja, féme az ólom. Drágakövei a gyémántokhoz tartozó sötét kövek, a fekete gyémánt, a fekete opál, az onix.

Vízöntő, az Uranusz és Szaturnusz bolygók vezetik. Féme az urán, legalábbis mióta fölfedezték. Drágakövei foszforeszkáló színűek, mint például a szivárványos opálok és a krisoberil cimofan.

Halak, a Neptunusz és a Jupiter a bolygói. Fémei az ón és annak ötvözetek, mint a bronz. Drágaköveinek zöldeskék színe van, mint a tengernek: pl. a berill, az akvamarin, a világos zafírok, a lápiszlazuli, a kalcedón, a türkiz, a cirkon és a zöld jáde.

Láthatjuk, hogy az asszociációk nagyon egyszerűek, és két vagy három hasonlóságon alapuló szabály irányítja őket. Maga Simone de Tervagne, néhány oldallal később, egy asztrológus médium,

Marie Védrine véleményét mondja el, hogy megerősítse a fenti leírást. Neki néhány említett drágakőről más véleménye van. A Rákkal kapcsolatban például a gyöngyöt említi. A Halaknál korábban a zöld színt javasolták, most a meleg színeket. Marie Védrine még hozzáteszi: „Foglalkozásomnak köszönhetően sok tenyérjósítást kell végeznem. Számomra minden tenyér más nyelven beszél, hullámokat bocsát ki, amiket én felfogok. Ezekből a hullámokból következtetéseket tudok levonni, és figyelembe veszem őket, amikor ilyen vagy olyan követ ajánlok. A kéz színe, határozottsága, rugalmassága sok más jelentést is hordoz. Minden alkalommal eltérő érzélem hat rám, ez magyarázza meg, miért tanácsolok néha ilyen vagy olyan követ, mely igazából nincs is kapcsolatban a kérdező jegyével. Mindez nagyon hasznos dolog. Általában olyan követ ajánlok az ideges ingerlékeny embernek, melynek látása megnyugtató, melynek nincs túl élénk színe. Se nem pirosat, se nem zöldet, hanem egy simulékony árnyalatot, például az aquamarint. Ami a többi követ illeti, az a tapasztalatom, hogy minél világosabb egy kő, minél átlátszóbb, annál jótékonyabb, mert jobban fölfogja a nap és a fény kisugárzásait, míg egy sötét kő visszaveri a külső sugarakat, és saját maga szűr le negatív folyadékokat.”

Egyszerű intuíció tehát és óriási választék. Nem annyira egy kialakult nyelv, inkább a divat nyelvezete és a kuruzslásé. De mindez a misztérium ködébe burkolózik. Például van egy olyan szabály, amit soha nem szabad megsérteni. Olyan drágakövet nem tanácsos viselni, amely a mi jegyünket megelőző jegyhez tartozik... Nem, nem szabad tréfálni ezzel.

„Meg kellett várni – mondja Simone de Tervagne – a nyolcvanas éveket, hogy a komolyabb publikációk a legkisebb ironia nélkül érintsék ezt a kérdést. Vegyünk egy példát. Nathalie Blime, a Le Figaro kiküldött munkatársa Új-Delhiben, *„India; A természetfölöttitől a mindennapiig”* c. cikkében nem habozik felidézni egy indiai asztrológus következő nyilatkozatát: „A drágakövek nem csak a magatartást változtathatják meg, hanem az általános állapotát annak, aki viseli őket. Alkalmam volt megmenteni embereket, akikről az orvostudomány már lemondott, úgy, hogy egyszerűen az esetüknek megfelelő követ ajánlottam.”

Jegyezzük meg az ezoterikába való bejutás egyik legfontosabb útját: a gyógyulást. Emberek, akikről az orvosok már lemondtak, meggyógyulnak, mert egy drágakövet viselnek. Simone de Tervagne bővelkedik ebben a témában, és egy másik asztrológusnő, Marie-Louise Sondaz összefoglalását használva, az Állatok jegyeit és a drágaköveket úgy osztályozza, hogy világos és egyszerű útmutatót kaphassunk:

Kos, a rubin.

Bika, a smaragd.

Ikrek, opálok.

Rák, a gyöngyök.

Oroszlán, a topáz.

Szűz, a smaragd és a malachit.

Mérleg, a türkiz.

Skorpió, a rubin és a gyémánt (mindkettő).

Nyilas, a zafír.

Bak, a gyémánt.

Vízöntő, az akvamarin.

Halak, az ametiszt.

Ezzel az egyszerűséggel az Anyaföld termékei, bizonyos értelemben maga az Anyaföld közvetíti gyógyító erejét az embereknek. Ezek olyan hasznos dolgok, melyeket, az asztrológusnők szerint a világ mindig is ismert, és csak most kezdik ismét komolyan venni. Simone de Tervagne elmeséli, hogy a *Les Dossiers de l'Ecran* című Cagliostro-nak szentelt francia tv-műsorban hogyan vett részt többek között Raymond Bernard, a rózsakeresztes rend, AMORC (Antiquus Myticusque Ordo Rosae Crucis, a Rózsa Kereszt Régi és Misztikus Rendje) nagy örököse. A szerzőnő szerint az AMORC nem szekta, hanem nagyon liberális filozófiai rend, melynek a világ minden táján vannak tagjai. Nos, Bernard úr egy olyan gyűrűt viselt a kezén, amely a televíziónézők teljes figyelmét lekötötte. Később ezt mondta róla a szerzőnőnek: „Azért hordom ezt a gyűrűt, mert a rend legfőbb örököse vagyok. Állandóan viselem. Kezemen volt Indiában, számtalan ceremónia alatt. Egyiptomban, a Nagy Piramisban, a beavatások alkalmával, melyeket délután öt és nyolc között tartotunk fáklyafénynél. A hatalmat szimbolizálja. Már korábban is létezett, de nem gyűrű formájában. Úgy alkották meg, hogy meghatározott arányokhoz és ezoterikus számításokhoz igazodjék. Ennek köszönhető érdekes formája is. Háromszor hét, kicsiny briliánsból áll, amely azt jelenti, hogy háromszor kell felmenni hét lépcsőn. Azonkívül háromszor hét a fő beavatási formát is jelenti, a rózsává válás, vagyis a tökéletesség megvalósítása előtt. A rubin, mely a gyűrű közepét foglalja el, utal a Rózsára, mely a Kereszt vagy Ankh társaság és az egyiptomi keresztnek a közepén volt.” Kicsit később ugyanebben a riportban hozzátette: „Nem lehet kétségbe vonni, hogy a tárgyak vibrálnak és vibrálásaikhoz hozzáadódnak

mindazoknak a gondolati erői, akiknek birtokában voltak hosszú időn keresztül. Az energia testünkön keresztül kapcsolatba lép és áthatja ezeket a tárgyakat. Ez az impregnációs folyamat évszázadokon keresztül folytatódhat.”

Így az eltérések vagy festői részletek ellenére ugyanaz az alapséma folytatódik: a Föld életrekelése, a telurika és az ember kölcsönös egymásra hatása, a kommunikáció anyag és gondolat között. Mindez nem jelent mást, mint individualizált és bizonyos értelemben racionalizált formáit annak az ősi meggyőződésnek, hogy a Természet isten.

3. EZOTERIKA ÉS TUDOMÁNY

Lézersugár az ókori Egyiptomban

Amikor tudományról beszélnek, kicsit helytelenül csak azt a fajta tudományt értik alatta, amely a tapasztalati módszert használja; azt a módszert, amely a fizika, kémia, biológia stb. fejlődését eredményezte. Tudományos csak az az eredmény lehetne, amelyhez ezzel a tapasztalati módszerrel lehet eljutni. A modern tudomány kifejezhető matematikai módon, és olyan hipotézis alapján halad előre, melyet azután ellenőrzésnek vet alá. Ugyancsak ezt a tudományt forgatták fegyverként az emberi hiszékenység és babona leleplezésénél. Azt mondják, attól kezdve, hogy létezik tudomány, nincs létjogosultsága a hiszékenységnek. A XIX. század egy francia filozófusa, Auguste Comte, azt állította, hogy az emberiség három, egymást követő fázist élt át: a teológia fázisát, melyben az emberek az istenekben keresték annak magyarázatát, amit nem értettek; a metafizikus fázist, melyben, mint magyarázat, az isteneket filozófiai elvonatkoztatások helyettesítik; és végül, a pozitív fázist, a tudományost, melyet a modern tudomány vezetett be. Comte számára ez adja az igazi és egyetlen magyarázatát a dolgoknak.

Vannak ugyan válságtünetek, mégis tovább tart e tapasztalati tudomány népszerűsége. Nagyon sokak számára tudományos az, amit bizonyítani lehet a tapasztalat eszközeivel, és csak azzal.

Az ezoterika bizonytalan kapcsolatban áll a tapasztalati tudománnyal. Egyrészt számtalan tudós visszautasította az ezoterikát, mint egyszerű hiszékenységet, mint olyan valamit, amit nem lehet a tudomány szigorával mérni. Másrészt az ezoterizmus néha nem tud lemondani a tudomány tekintélyéről, és hozzá fordul, amikor állít valamit. Így például azt mondják, hogy a modern fizika valóban bebizonyíthatta, hogy az anyag egyszerűen az erő egy formája, és mivel nyugalomban van, statikusnak tűnik. Valójában, folytatják, minden mozog, minden folytonos és ennek megfelelően egy széles sávot elfoglaló határt kell húzni a hétköznapi módon érzékelhető világ és az ún. különleges jelenségek között.

Miután az ezoterikusok ily módon kisajátítják a tudományt, arról beszélnek, hogy létezett egy a modern tapasztalati tudomány fejlődését megelőző hagyomány. A legfantáziadúsabb írók egyike, Max Toth, aki a piramisok titkait kutatja, ezt írja: „Világos bizonyítékokat találunk arra, hogy a tudomány és a művészet valamennyi ágában szerzett alapismereteink a misztikusok, mesterek, bölcsek ősi iskolájából erednek. A letűnt civilizációk számtalan, babonának tartott ismerete egy ősi tudomány titkos könyvének lényegét takarja.” „Ezeket a tudományokat használták például – mondja Max Toth és mások – a piramisok építésénél. Az alkalmazott technikák között van a lézersugár, amivel a köveket faragták, és egy olyan irányítás, amit számítógép végzett.”

Az ezoterikus végülis minden emberi tudás szintézisét próbálja megvalósítani: a tapasztalati-tudományosét, a filozófikusét, az alkotó képzeletét, az ősi bölcsességét, a költészetét. Minden egybeolvad, igazivá válik, valami olyanná, ami nem tisztán vallásos, nem is tudományos, de ami ennek a két szférának a legjavát foglalja magába. Néha az ezoterikus szerzők jobban kiemelik a tudományos oldalt; néha előtérbe kerül a beavatottak titkos tudása, de meghagyják a lehetőségét annak is, hogy minden kártyával egyszerre játszanak.

Ha egy tudományt ezoterikus értelemben akarunk propagálni, valóban szükséges, hogy tanításai olyan igazságokról számoljanak be, amelyekre a tapasztalati tudomány képtelen. Például ha egy olyan betegség gyógyításáról van szó, amelyről a tudomány nem tud sokat mondani, a tudományos érv csődjével szemben a titkos tudomány a lehetséges győzelemről beszél. Bármiképp történik is, nyugodtan bevallhatjuk a kudarcunkat ott, ahol a tudomány nem volt képes semmit sem tenni.

Létezik egy világos határvonal a között, amit a tudomány jelenleg meg tud oldani és amire még nem képes. Az orvostudomány esetében ez a határ nagy részben a szomatikus, pszichikus és pszichoszomatikus területek közötti kapcsolatot érinti. E kapcsolatok annyira bonyolultak és egyénenként változhatnak, hogy nem csoda, ha sem a pszichológiának, sem a pszichiátriának nincs kialakult profilja. Valami mindig elrejtőzik a tudományos módszerben, amikor az emberi pszichéről van szó, és pontosan ezeknek a rejtőzködéseknek a pillanataiban és helyein jelenik meg az ezoterika, s kínál egy másfajta megoldást. Paradox módon, amikor ezen az ezoterikus területen haladunk előre, elvész az ezoterika és a tu-

domány előbb említett kapcsolata. A tudományos-tapasztalati módszer magyarázatot akar, míg az ezoterizmus nem ebbe az irányba halad. Aki ezoterikához fordul, attól elsősorban azt kérik, hogy higgyen ezekben a módszerekben. Ha nem válik részesévé e hitnek, nem lehetséges, hogy ezek a gyógymódok a segítségére legyenek.

Amikor az ezoterika a tudományhoz fordul, mert presztízst jelent számára, megpróbálja fölülmúlni azt. Ezért történik, hogy a parapszichológiában, a paratudományokban olyan működési szabályzatot keresnek, amely megengedi, hogy egyszerre több területen is mozogjanak. A kétértelmű megfogalmazásnak ez a módja jellemző az ezoterikára.

Más formája az ezoterika és a tudomány összekapcsolásának az, hogy tudományosan tanulmányozzuk az ezoterikus jelenséget. Az ezoterikát valóban lehet tudományosan kezelni. Amit pl. a tarokkból jósolnak, nem tudományos a szó megszokott értelmében, de a jós és a kliens magatartása már olyan tények, melyek érdeklik a pszichológiát. Hasonlót mondhatunk az ezoterikus próféciaíkról, Nostradamustól kezdve napjainkig. Bár világosan látható a használt terminusok kétértelműsége és a lényeg be nem teljesülése, a fontos az, hogy az emberek szeretik a próféciát. Amint ez a vágy szilárd lesz, gyökeret ver, mint lehetőség is. Végeredményben az ezoterika nem egy tudományos tudomány a szó köznapri értelmében, de a magatartás, amely jellemzi, tanulmányozható a tudomány által: az antropológia, pszichológia, szociológia, nyelvészet stb. segítségével.

Egy szkeptikus vívódásai

Martin Gardner olyan szerző, aki talán a legtöbbet tette a „szemfényvesztő tudomány”, vagyis az ezoterika ellen. A *Tudomány* c. munkája évekig tartó összeollózás eredménye. *A jó, a rossz és a hamis* c. könyvét 1981-ben jelentette meg. Gardner az ezoterizmus új szárnyán belül a kivétel egy példája. Ez az áramlat az Egyesült Államokban tűnt föl a hatvanas években. Gardner egy próbálkozása során, ami arra irányult, hogy megmentse a tisztán tudományosat, ugyanabba a zsákba teszi az ezoterikát, mint a fundamentalizmust. Azonfelül azt a többé kevésbé általános tézist, hogy „amilyen mértékben a liberális protestantizmus a humanizmus felé fordul és a katolicizmus a protestantizmus felé, úgy a vallásos emberek mindenfelé keresni kezdik az isteneket és a mágiát.”

Egy másik helyen is hasonlóan ír: „A kereszténység misztifikátlanításának jó néhány évtizede után miért oly meglepő, hogy a tömegek új mítosz után néznek? Vizsgáljuk meg jobban az új hit célkitűzéseinek sokaságát: Maharaj Ji guru, Hare Krishna, transzcendentális meditáció, parapszichológia, tállalkozás-terápia, kiáltás-terápia, Roffing, I Ching... A kultuszok úgy lebegnek mint színes őszi pillanatok, és a szerint születnek meg, ahogy az öreg ortodoxiak elpusztulnak, és még az előtt, mielőtt az elkövetkezők formát öltenének. Egy hónap alatt majd egy tucat jellemző példája röppent föl ennek az új örültségnek jelentős kiadók gondozásában. Érdekesség köztük Charles Panati „*Szuperagyak*” c. munkája (Quadrangle, 1974.), melyet a New York Times közölt. Témája: a parapszichológia eltávolodik az egyszerű, közönséges babonától és belép a

tiszteletre méltó, szigorúan ellenőrzött laboratóriumokba. Az bizonyos, hogy a parapszichológusok játszanak elektronikus eszközökkel, Farady kamrával és kompjuterekkel, de elképzeléseik ingatagabbak, mint egy kártyavár.”

Gardner támadja az Uri Geller féle illuzionistákat, nem azért, mert nem becsüli sokra ezt a fajta mágiát, hanem mert azt akarja, hogy felülemelkedjenek rajta „érzékfeletti érzékelhetősége folytán.” Ezzel Gardner a legkövetkezetesebb kritikát gyakorolja mindazok felett, akik a másik világgal óhajtanak találkozni. Ő valójában anti-ezoterikus harcos, lelkes védelmezője a Szkeptikus Kérdezőnek, melyet a *Comité de Presuntos Fenómenos Paranormales* publikál.

Ennél a szerzőnél mindenfajta ezoterikus tapasztalat globális kritikáját megtalálhatjuk, a legújabb szektáktól kezdve az asztrológiáig, a radioesztéziától a telepátiáig. „Azok számára, akik nem tudnak hinni a Második Eljövételben, sem az ortodox zsidó hit messianisztikus reményeiben, ott vannak az Ufók! Ha a Földet földön kívüli lények látogatják meg, ha az ég jelez nekünk, az idegenek bizonyára barátságosak, vagy ha nem, arról már értesültünk volna. Ez a gyerekes lehetőség az, ami levegőben tartotta a röpülő csészealjakat harminc éven keresztül.”

Gardner ellenvetései a szokásosak, de van egy fontos ellensége, a föltételezett távolba ható pszichikai tevékenységekből adódóan. „Einstein szkepticismusának fő oka az a Rhine által gyakran kiemelt tény (Rhine az ezoterika pártján álló tudós), hogy a feltételezett pszichikai erők nem csökkennek le a távolsággal. A természet négy ereje – gravitáció, elektromágnesesség, az erős és a gyenge erők – veszítenek intenzitásukból olyan mértékben, aho-

gyan forrásuktól távolodnak.” Gardner innen eljut ahhoz a kijelentéshez, miszerint csak fizikai valóság létezik. Minden más irreális, a szó legtagabb értelmében. Így a konklúzió meghozása percében Gardner ugyanabba a zsákba teszi az ezoterikát és a vallást, és határozottan kizárja a természetfölötti jelenségek létezését.

„A megszállottak hisznek elképzeléseikben, a sárlatának nem; de ez nem zárja ki, hogy egy ember mindkettő lehet egyszerre. Ez egy jól ismert kombináció az áltudomány és az okkultizmus történetében, s sok olyan személy, kinek neve szerepel e könyv lapjain, különféle mértékben példaként szolgál.” Gardner könyve, mint az okkultizmus katalógusa, majdnem teljes, de nem sikerül megmagyaráznia, hogy az ezoterizmus miért nem egy újkeletű divat, miért állandó eleme az emberiség történetének. A szerző ismétlődő magyarázatai nem állják ki a próbát, mivel egy hozzánk időben igen közel álló és konjunkturális valamire hivatkoznak: „Az amerikaiak milliói kiábrándultak a tudományból és a politikából, hevesen vágyakoznak valamilyen apokalipszisre – egy misztikus robbanásra, mely egyszerre oldja meg a világ problémáit és nyitja meg a szeretet új korszakát.”

A dolgok sokkal bonyolultabbak, mint ahogy azt Gardner nagy ellenfele, a tudományos szemlélet bemutatja. Az ő világról szóló elképzelése túl egyszerű, és mindenek előtt nem oldja meg az alapvető kérdést, a tudomány feltételezett, abszolút felsőbbrendűségéről. Hogyan jelölik a kimondottan tudományos kritériumokat? Létezik-e egy utolsó fórum? Mindezekre a problémákra, melyek táplálták és táplálják a filozófia történetét, Gardner nem válaszol.

Az ezoterikát majdnem mindig körülveszi a hiszékenység. Az ellenséges, anti-ezoterikus irodalom azonban, mint például Gardner írásai, egy másfajta, bár bizonyos értelemben paralell leegyszerűsítést jelentenek.

A természet eredete

Az ember olyan lény, hogy bátran rákérdezhet mindennek az eredetére. „Ember” alatt az embert általában értik. Az elmúlt idők során sokan feltették a kérdést: „Hogyan kezdődött mindez?” A legönhitesebb válasz a „Tudományé”, például László Erwin 1987-ben megjelent könyvében, az *Evolúcióban*. A nagy szintézis-ben ezt olvashatjuk: „A fejlődés általános szintézisének empirikus érvényességét Ádám és Éva tudományos megfelelőjétől kezdve vizsgáljuk: visszahelyezkedve az univerzumba, az anyag fejlődésének kezdetéig. A logikus kiindulási ponttól indulunk el: az idő és a tér kezdetétől; az első és szükségszerűen hipotetikus mikromásodpercektől, melyek jelezték a tudomány számára ismert fejlődés kibontakozását.”

A szerző még hozzáteszi: „A világegyetem eredetének teóriái a filozófiai és költői spekulációk középpontjában álltak az ősi mítoszoktól kezdve napjainkig. A XX. században a kozmológia a mítosz és a metafizika területéről áttért a tudomány területére, de az 1980-as évekig, amikor felmerültek a legnagyobb eredmények a világegyetem legelső fázisának megértéséhez, nem foglalkoztak vele”. Szükségtelen megállnunk annál a feltételezésnél, hogy egy egységes, kitáguló erő okozta a kezdetet. Az az érdekes, mondja László – és itt a kozmológu-

sokhoz hasonlóan érvel –, hogy létezett „egy kezdeti állapot, amely egy zéróval (üresség) egyenlő tiszta energiával bírt, amelyben sem az idő, sem a tér nem voltak mérhetőek azzal az idővel és térrel kapcsolatban, melyek ezután következtek.” Ez ugyanaz, mintha azt mondanánk, hogy nem létezett semmi azelőtt, mielőtt valamiről beszélnénk, és éppen ezért a semmiből keletkezett a valami. A filozófia majdnem harminc évszázada próbálja megérteni, hogyan lehetséges ez. Sok filozófus számára a mai napig is a semmiből semmi keletkezik. Ezért az ókori görögök – majdnem valamennyien – más magyarázatot adtak: keresték a valaminek, az anyagnak, vagy bárminek az örökkévalóságát. Semmiképpen sem beszéltek az időben való kezdetről.

Ha arra gondolunk, hogy az időben lennie kellett egy kezdetnek, akkor logikusabb más magyarázatra gondolni: arra, hogy a világ – szélsőségesebb esetben az anyag – egy alkotás: egy Lény által a semmiből megalkotott, mely lény Ő maga az Örökkévaló; és nem anyagi, hanem szellemi, Isten. Erre a magyarázatra észszerű okokat felsorakoztatva jutunk el, ami ugyanakkor vallásos válasz is, abban az értelemben, hogy isteni kinyilatkoztatást tartalmaz.

Amikor a filozófia szemszögéből az ember nem elégszik meg ezzel a válasszal – legalábbis Nyugaton az utóbbi századokban ez történt –, az azért van, mert az ember ragaszkodik ahhoz, hogy nincs értelme az igazság, a dolgok „objektivitásáról” beszélni, mert nem tudják megtalálni a módját annak, hogyan helyezkedjen az ember saját szubjektivitásán kívül. A lény érzékelt lénynek felelne meg ebben az értelemben; nem lehet kilépni az érzékelésből. Az egész racionalizmus, az idealizmus és a logikus pozitivizmus a mai napig ezen az úton haladt. Ilyen

értelemben a metafizika, bármily nemes vállalkozás, mindig csődöt mond, mert nem lehet eljutni a tétel igazságától, a nyelvezet formális koherenciájától a „valóság” realitásához. Ahogy az annyit idézett kínai mese mondja, nem tudhatjuk, hogy egy lepkéről van szó, aki mandarinnak álmodja magát, vagy egy mandarinról, aki azt álmodja, hogy lepke.

Ehhez az utóbbi filozófiai irányzathoz jól illeszkedik a „tudományos” magyarázat, miszerint az eredetre vonatkozó magyarázatok nem többek, mint teóriák, vagyis az ész feltételezése. Bár ezeket a teóriákat bizonyítják, a bebizonyítás nem azt jelenti, hogy a „valóság” a próbakövkük, hanem hogy ugyanazon „dolog” két oldala között, mint belső koherencia jelennek meg.

Pontosan a filozófiai megoldás az, amely majdnem mindig leegyszerűsítette a vallásos elképzelést egy emberi alkotásra, olyanra, amit a művészetben találunk vagy magában a tudományban. Isten eszerint nem a teljesen objektív valóság, a maga teljes valójában létező valaki, hanem az emberi szellem valamilyen kivonata vagy a Természeté, *Deus sive Natura*, vagy mint Spinozánál és Hegelnél, „a világ nélkül Isten nem lenne Isten”.

Mindezt figyelembe véve tehát, nem furcsa, hogy az ezoterika pontosan mint emberi alkotás virágzik, majdnem mint játék, mint „mágikus” válasz a valóság problémáira, amit a Tudomány nem tud véglegesen megoldani. És az sem furcsa, hogy az ezoterika a XIX. századtól felhasználja a tudományos feltételezéseket. Példaként lássuk mindazt, amit el lehet mondani az ész hatalmáról. E témának az objektív része, az ész hatalma, az ókortól kezdve megtalálható, és egyáltalán nem ezoterikus elnevezése van: ima, meditáció. A teista hagyományokban

azonban az „ima ereje” nem egyszerűen edzés, vagy egy önmagában való cél, hanem eszköz arra, hogy kapcsolatba léphessünk az istenivel, hogy Istenhez szóljunk, mivel, mint köztudott, az oratio (ima) szó az os, oris, (száj-ból) kifejezésből ered, vagyis abból, ami beszél, kiejt.

A tapasztalati tudomány nem tud mit kezdeni az imával és a meditációval, de a jelenlegi ezoterika, mint korábban a többi, olyannak látja ezt a „szellemi hatalmat”, mint egy megművelendő földet. Robert B. Stone egy ismeretterjesztő könyvet szánt ennek a témának, *The magic of psychotronic power* címmel. Stone szerint, nyilvánvaló túlzással, a tudósok 1975-ig nem fedezték föl ezt a hatalmat, melyet ugyanakkor sohasem írtak le pontosan. A könyv olvasója mindenképpen megtanulhatja, hogy ez a hatalom, erő, felhasználható arra, hogy „megszeretessük magunkat egy azelőtt közömbös szívvel” (gondoljunk az ősi szerelmi bájitalokra); segít megkészszerezni a bevételeinket évről évre; „nyerni a lottón és a szerencsejátékokon”; „testünk vagy mások testének rendellenességeit, betegségeit eltüntetni”; „segíti népszerűvé, ismertté válásunkat”; „az üzleti életben problémák megoldására vezet, eredeti és fantasztikus sikereket hoz”; „hozzásegít egy új kocsihoz, új házhoz, új munkához”; „az egyéni gyengeséget herkulesi erővé alakítja át”; „csodás védelem birtokába juttat a rossz ellen”; „megújítja testünk sejtjeit, hogy hosszabb életünk legyen”.

A könyv a műfaj klasszikus jegyeit viseli magán: egy sor változat ugyanarra a témára, egy sor „konkrét eset”, amelyben „bebizonyosodik” a pszichotronikus erő olyan átlagos emberekben is, mint „ön vagy én”. Ugyanakkor a tudomány tekintélye is: „A tudomány annak felfedezésével foglalkozik, hogy

az ember isteni képességek birtokában van. Ezekkel a képességekkel dolgozik a laboratóriumban. Meglátja azt, hogy amikor az ember egyszerre két dolog művel az agyával valami csodálatos változás történik. Ez a két dolog a következő: 1. lazítja a testet és megnyugtatja a gondolatokat: 2. tudomásul veszi, hogy az univerzum részét képezi. Vannak, akik azt mondják, hogy ez a két dolog alkotja a meditáció alapját. Álljunk meg a szavaknál. Isten. Meditáció. Vallás. Ima. A tudomány azon van, hogy új terminusokat alkosson arra, ami mostanáig kizárólag az egyház birtokában volt. Betolakodás? Soha nem fogják a két dolgot megtalálni? Erre gondoltam, amikor azt mondtam, hogy az ember elválik Istentől. A választás személyes dolog. Saját magunkon belül is megláthatjuk Istent, ... vagy nem."

Vagyis: az isteni emberi alkotást jelent vagy a Teljességben való részvételt, amelyben „pszichotronikus alkotónak” nevezik. Világosabban: „Egy aszszony letérdel és imádkozik. A fia súlyos beteg. Könyörög a Mindenhatóhoz, hogy gyógyítsa meg a fiát. Egy embert sodornak a tenger hullámai egy mentőcsónakban; tíz napja harcol a tenger ellen. Könyörög, hogy megmentessék. Egy kislány azért imádkozik, hogy a Télapó hozzon neki egy babát. Valamennyi példa egybeesik? Vagy választ kaptak a könyörgésekre? A hívők azt mondanák: „Isten meghallgatta a három imát és válaszolt rájuk.” A pszichotronikus mérnök azt mondaná: mindhármuknak sikerült elnyernie a kozmosz „megértését.”

Stone, mint sokan mások, azt akarják, hogy a „klasszikus” ezoterika feleljen meg a legmodernebb tudományos felfedezéseknek abban az értelemben, ahogy a tudomány igazolta azt, ami „már ismert”. Hermes, a filozófus, akiből bölcsessége istent fara-

gott az egyiptomiak és görögök szemében, titkos módszereket mutatott meg az említett országok uralkodóinak. A titkok fölött virrasztva felfedezték és vizsgálták ezeket a rejtélyeket. A modern pszichotronikus kutatás fényében értelmük van ezeknek a dolgoknak.

Hermes egyik titka az volt, hogy egy pohár víz segítségével hogyan érheti el, amit akar. Úgy nézte, úgy vizsgálta a vizet, hogy lássa, amit szeretett volna, mintha a jövőt kereste volna egy kristálygömbben. Igyuk meg a vizet azzal az elképzeléssel, amit keresünk benne, tudván azt, hogy annak a képe behatol testünk minden egyes sejtjébe és aktivizálja azt, hogy elérjük, amit akarunk. Ma már tudjuk, hogy minden élő sejt kapcsolatban áll a másik élő sejtrel. Indítsunk újtárra egy vágyat testünk sejtjeiben – mondják az ezoterikusok –, és a sejtek az emberi test minden részében hallani fogják „a hívást”.

Ezen a ponton Stone minden idők egyszerű mágikus gyakorlataihoz fordul. Lássuk, mit ír az *„Akcióterv arra, hogy víz segítségével aktivizált helyzetet érjünk el”* c. művében:

Töltsön meg egy poharat vízzel, legalább félig.

Csavarjon bele három csepp citromot. Ezáltal a víz jobb energiavezetővé válik.

Álló helyzetben tartsa meg a poharat mindkét kezének ujjhegyével, megbizonyosodva arról, hogy az ujjak eltávolodtak egymástól és nem érintkeznek (azért, hogy elkerüljük a pszichotronikus energiának egyik ujjból a másikba való áramlását, és ezáltal jobban biztosítsuk a víz energiájának áramlását).

Emelje föl tekintetét, hogy kapcsolatba léphessen az univerzális tudattal.

Mondja el problémáját.

Szilárdítsa meg bizalmát a vízben, mint kérelme továbbítójában. Igya meg az egész vizet.

Ismételje meg mindezt még kétszer, egyszer felkelés után és egyszer napközben.

Ellenőriztük, hogy a megoldások gyorsan létrejönnek e technikával, általában az elkövetkező 72 órában.

Amikor ezen a színvonalon mozgunk, a fantázia féktelenné válik. Előkerülnek az ezoterika összes régi magyarázatai.

Például: „Dorothy H. egy elvált hölgy volt. Két kiskorú gyermeket nevelt és nem kapott elegendő pénzt volt férjétől, ezért elhatározta, hogy visszatér régi hivatásához, énekelni fog. Amíg azonban szerződéshez jutott, sok idő telt el és kölcsönöket kezdett felvenni, hogy számláit fizetni tudja. Egy barát-nője segített neki összerakni egy pszichotronicus pénzgyártó gépet (korábban a szerző elmondja, hogy ez egy egyszerű doboz, amelyre egy kis arany-pénzt ragasztanak). Első megbízása ezer dollár volt egy hétre. Kevesebb, mint öt nap alatt munkát ajánlottak neki egy hotelben; nappal mint háziasszony, esténként, mint énekes. Fizetése hetente ezer dollár volt. Most, hála a pszichotronicus pénznek, folyamatosan van szerződése, és anyagiakban sem szenved hiányt.”

Sokan gondolják, hogy Robert B. Stone vagy N. V. Peale könyvei (pl. *The Power of Positive Thinking* és sok más hozzájuk hasonló), azzal az egyetlen kétes értékkel bírnak, hogy az ősi hiszékenységet használják ki. Meg kell jegyezni azonban azt is, mivel ezek a könyvek kapcsolódnak az alapvető kérdésekhez, hogy para-tudományos és paravallásos értelmük is van a vallásról, mint emberi alkotásról.

Ez egyben azt is jelenti hogy a legkomolyabb tudományos felfogás sem tudja kikerülni a hiszékenységgel való találkozást.

Az élet eredete

A másik központi témáról, a földi élet keletkezéséről László így ír: „A tudósok nagy része elfogadja azt az elképzelést, hogy az élet a Földön úgy 4600–3600 millió évvel ezelőtt, sajátos körülmények között szükségképpen indult el, nem pedig egy kozmikus robbanás következményeként.” E szükségszerű folyamat magyarázata többféle, de valamennyi meggyezik abban, hogy amint ezek a feltételek adottak, megindulhat az élet... Az persze előre látható, hogy semmiféle bizonyítékot nem találunk erre, mert hiszen egy történelmileg már lezajlott eseményről van szó, ami megtörtént és nem lehet ismét előállítani, hogy megmagyarázzuk, hogyan történt eredetileg.

A modern ezoterika már jóideje foglalkozik ezzel a témával, és azt állítja, hogy a földi élet nem más, mint bizonyos földön kívüliek látogatásának eredménye. Logikus, hogy ez a megoldás hátráltatja a kérdés megválaszolását, hiszen meg kellene oldani azt a kérdést, hogyan merült föl az emberi élet ezeken a földön kívüli helyeken. Ha időben nagyon messzire megyünk vissza ezeknél a kérdéseknél, arra gondolhatunk, hogy már megoldódtak. A folyamat egyik megoldása, hogy a földön kívüliekből „istenti”, bár anyagi lényeket csinálunk. Ezek mindenképpen életszerűek, olyan potenciát birtokolva, melyet nem érthetnénk meg azokkal a kategóriákkal, melyeket a földi dolgokra alkalmazunk.

Azon a területen, amely szigorúan tudományos akar lenni, az élet „szükségszerű” kialakulását így magyarázza László (és itt ismét egy jól ismert véleményről van szó): „A kísérletezők azt figyelték meg, hogy az intermolekuláris vonzás erői és bizonyos molekulák folyékony kristályok alkotására való hajlama elvezet a nagy és komplex molekulák spontán szintéziséhez. Tudott dolog, hogy ezek a reakciók a vízben spontán módon keletkeznek, és akkor, amikor a molekulák agyagi részecskékhez csatlakoznak. Tehát, az agyag jelenléte irányítja a reakciót, abban az értelemben, hogy az élet fejlődésének folyamatában áll.”

Jó néhány éve az agyag az élet keletkezéséről szóló, tudományosra igazított magyarázatok fontos szereplője. Ebben az esetben azonban emlékeznünk kell arra, hogy amint a Bibliában is áll. Isten a föld porából, a sárból alkotta az embert, más magyarázatok szerint határozottan az agyagból. Természetesen ez egyfajta hozzáállás, melyben az ember magára vállalja a dolgokat, egy antropomorf megfogalmazása a problémának: a lényeg az, hogy az ember Isten teremtménye.

Az ezoterika bizonyos értelemben szárnyakat adott a képzeletnek, hogy ezzel megtalálja a megoldást a tudományos-tapasztalati magyarázatok és a vallásos igazság leszűkített, de világos tanítása között. A földön kívültre való sarkítás csak az utolsó a próbálkozások sorában, többé kevésbé aktuális módja a „kozmoszra” való hivatkozásnak. Tehát a kozmoszra való meglehetősen tág hivatkozás egyike azon kevés lehetőségeknek, melyek az emberi agyban felmerülnek, ha a „kezdetre” gondol. A kozmika, mely öröktől fogva létezik, amely önmagából eredeztet mindent és minden benne oldódik meg,

nem más, mint a panteizmus egy ősi formája. Az ezoterika majdnem mindig itt fejeződik be, mert minden esetben arról van szó, hogy egy személyes Isten akaratától igyekszik megszabadulni; arról van szó végül is, hogy az ember „hiszi” a saját világát.

Az ezoterika, mint hivatás

Az ezoterikát, mint tevékenységet és „hivatást” a következők jellemzik: az állandóság, a fejlődés kizárása, a különféle társadalmi és tudományos helyzetekhez való alkalmazkodás képessége, belső visszautasítása a tudományos módszerrel és a vallással való versengésnek.

Lássuk először az állandóságot. Az ezoterika feltehetően olyan öreg, mint maga az emberiség. Ha megállapodunk abban, hogy az ezoterika a mágiából táplálkozik – és a mágián azt értjük, hogy az ember célja érdekében manipulálja a természetfölöttit –, valószínű, hogy már a paleolitikumtól kezdve használták ezt az eljárást. Az biztos, hogy Herodotostól kezdve a mai napig több ezer nép és kultúra gyakorolja a mágiát. Nincs értelme, hogy ezeket a kultúrákat fölosszuk mágikus, vallásos vagy tudományos kategóriákra. Valójában bármely kultúrában találkoznak mindezek. Miközben a vallás egy felsőbb lénytől való függés elismerését jelenti, a mágia és a tudomány között nincs meg a folytonosságot biztosító átmenet. A mágia sok esetben a tudomány elődje volt; és amikor elérkezett a tudományos magyarázat, gyakran eltűnt a mágikus felfogás, de nem minden esetben. Meg lehet például magyarázni tudományosan, miért hibás egy repülő motorja. Hogyan lehet azonban elkerülni, hogy az a repülő,

amelyen éppen én utazom, meghibásodjon? Ebben az esetben a tudomány, a matematika, csak valószínűségekben tud beszélni, de aki elolvassa a napi horoszkópját, hogy megtudja, utal-e valami az utazására, nem érdeklődik a valószínűségszámítás iránt, mert valójában semmi konkrét dolgot nem mond neki.

Nem valószínű, hogy a tudomány meg tudja magyarázni a különös eseményeket, főleg azokat nem, amelyek egy sor olyan októl és társ-októl függenek, amelyeknél nem tudunk mást használni, csak a sors vagy a véletlen kifejezéseket. Innen ered az ezoterikus szívós kitartása, hiszen az ő területe pontosan a különös.

Második helyen beszéljünk a fejlődés hiányáról. A XX. századi nem különbözik lényegileg az évszázadokkal ezelőttitől. Ez magyarázza meg, hogy az ezoterizmus néhány klasszikusa – például Nostradamus – egy mai ezoterikus számára továbbra is teljes érvényű. Ugyanezt mondhatjuk a Halottak Könyvéről is. Nincs semmi új, amit hozzátehetnének. A lényeg összefoglalható két sorban: „létezik egy titkos tudás, amit csak a beavatottak ismernek, amihez néhány ad hoc jellegű eljárással juthatunk el”.

Harmadsorban említettük az ezoterika alkalmazkodását a különböző társadalmi helyzetekhez és a különféle tudományos paraméterekhez. Az ezoterika nem változik a lényegét illetően, változik viszont részleteiben – a korszellemről függően. Így például a „piramis titkával” kapcsolatban lézersugárról és számítógépekről beszélnek, ami természetesen nem történhetett meg régebben. Az biztos, hogy a mai ezoterikus hajlik arra, hogy megmutassa, mindaz, ami a modern tudomány találmánya – űrutazások,

röntgensugarak, számítógépek stb. – megvoltak már az ősi civilizációkban és a kipusztult, vagy földön kívüli civilizációkban is. Ha azonban az ókori, a középkori vagy az újabb ezoterikus szövegeket nézzük, nem találjuk meg bennük ezt a „modern” vágyat, hogy napra készek legyenek. A mindenkori ezoterika saját kora kultúráját meglehetősen mimetikusan kezeli. Nincs „tudományos” ezoterika a XVIII. század előtt, mert csak ebben a században terjedt el a tapasztalati tudomány módszere.

Negyedik helyen beszélünk arról, hogy az ezoterika egy belső visszautasítást mutat mind a tudományos módszerrel való versengés, mind a vallással szemben. Tudományos módszeren itt nem csak a tapasztalatit értjük, hanem a történelmi, filozófiai és sok más társadalomtudomány összehasonlító módszerét. Hogy tisztán lássunk, gondoljunk a tapasztalati módszerre úgy, ahogyan jelenleg értjük azt. Miután megfigyelik a jelenségeket, hipotézist állítanak föl róluk, vagyis egy magyarázatot. Ezt a magyarázatot azután más kísérletek alá vetik, hogy lássák, ellenáll-e ezeknek a próbálkozásoknak. Amíg ellenáll, azt gondolhatjuk, hogy a hipotézis érvényes; ha nem tud megbirkózni egy kísérlettel, mint hamisat, el kell vetni. E módszer nem alkalmas az ezoterizmus állításainak igazolására, mert az ezoterikus „hipotézisek”-et könnyen meg lehet hamisítani.

Az ezoterika kibékíthetetlen a filozófia racionális módszerével is. Az ezoterika alapelvei, mint adott dolgok, kezdettől fogva ismertek. Ezekről csak bizonyos adatok elfogadása kapcsán vitatkoznak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ezoterika a valálshoz közelít. A vallás a hitnek való engedelmességet jelenti, vagyis azt, hogy az ember elfogadja

Isten útmutatását. A ezoterika használhat – és gyakran meg is teszi – vallásos terminusokat, de visszautasítja az isteni tekintély megkérdőjelezhetetlenségét. Mindazonáltal ez nem jelenti azt, hogy az ezoterikusok között nincs vallásos férfi vagy vallásos nő; bizonyos ponton viszont vallásos meggyőződésük ütközik az ezoterikus hitelvekkel. Feltehetően – de mindig szubjektív szemszögből nézve – ez kevésbé volt egyértelmű azokban az időkben, amikor a mágia és a racionalitás közötti megkülönböztetés nem volt teljesen világos.

Ha most az ezoterikát a professzionalisták szemszögből nézzük, fő jellemvonása a saját felsőbbrendűségében való hit és a túlradó fantázia. A magasabbrendűségi tudat abból a meggyőződésből ered, hogy olyan titok birtokában hiszik magukat, amelyet a halandók többsége nem ismer. Mégis, ez a kiváltság ellentmond a mágusok, jósok, látnokok, tenyérjósok és más ezoterikusok életmódjának, amely rendszerint igen szerény. Még azokban az időkben sem tudott a mágus jelentős hatalomhoz vagy vagyonhoz jutni, amikor majdnem mindenben hozzá fordultak az emberek.

Ami a második dolgot illeti, az ezoterikus olyan ember, akinek igen nagy a képzelőereje. Könnyen áttér a valóságból a fantázia világába, ezért várható, hogy végül elhiszi azt, amit elképzelt. Sokszor minősítették az ezoterikust művésznek, bár az általa megcélzott szándékok inkább a tudomány felé mutatnak. Művészi szándék például az, hogy mindazt, ami létezik, az ásványoktól az emberig, organikus egységként akarják látni: a kövek éreznek, a kristályok látnak, a növények beszélnek, az állatok értenek, a távoli világokat olyan lények lakják, melyek még nem mutatkoztak meg előttünk.

Megítélhető végül az ezoterika a haszonélvezők szempontjából is, és ebben az esetben a legfontosabb jellemzői: a marginálisság, az emberi élet válságos szakaszaihoz való kapcsolódás, és a könynyedség, amivel az eseteket kezeli.

A marginális jelenség nem azt jelenti, hogy az ezoterikához fordulók száma alacsony, hanem azt a helyet, amelyet az ezoterika betölt az életükben. Hogy az ezoterikával találkozassunk, bizonyos kitartással kell keresni. Nem olyan valami, ami az emberek hétköznapi életében gyakran föltűnik, kivéve néhány triviális esetet, mint például a horoszkóp. Ha például egy séta alkalmával, ahol együtt haladunk sok más emberrel és ahol különféle utcai művészek kínálják termékeiket, van három, négy vagy öt tarokk kártyából jósló, csak nagy néha lehet látni, hogy megáll valaki előttük. Ez a valaki, nem az átlagos férfi vagy nő, hanem bizonyos tekintetben egy marginális személy. Egyforma az oka annak – az ezoterikusok nagy tiltakozása ellenére –, hogy nem létezik olyan ország, ahol az asztrológia, a kártyajóslás stb. az oktatási programokban szerepelne. Az ezoterika művelése ezért is marginális. Az újságok oldalain, ahol a munka iránti keresletet és kínálatot olvashatjuk, nem találunk mágus vagy látnok foglalkoztatására vonatkozó hirdetést.

A válságos életszakaszokhoz való kapcsolódás talán az igazi oka az ezoterika fennmaradásának. Ezek a válságok endogének és exogének is lehetnek, attól függően, hogy belső jelenség váltja ki őket, vagy egy külső esemény következményei: egy szakmai kérdés, egy betegség, amihez még szerencsétlenség is járul és a többi megszokott ok. Elérkezik a pillanat, amikor úgymond, nem tudunk már mit csinálni. Gondoljunk például az anyára, aki évek

óta próbálja gyermekét kigyógyítani a kábítószerfogyasztásból. Már az elvonókúrát is megpróbálták, sikertelenül. Hívő emberről van szó, aki határtalanul sokat imádkozott, s akkor valaki azt mondja neki, hogy van egy asszony, aki különleges hatalommal bír, látja a jövőt és tanácsokat is ad, olyan, aki már meggyógyított hasonló eseteket. Nincs benne semmi különös, ha ez az anya a látnokhoz fordul. A négy-öt száz forint, amibe a vizit kerülhet, egyáltalán nem jelent semmit, ha ugyanakkor a fia végre meggyógyulhat...

Harmadik jellemzőként említhetjük, hogy ez a szőrszálhasogató módszer sok ember számára nagy hihetőséggel bír. Jobban mondva sokan nem is mernek arra gondolni, hogy hamis lehet az, ami ebben, meg abban, meg a harmadik esetben is megtörtént már. Az ezoterikus ismeretterjesztés majdnem minden könyvét közérthető nyelven írták, olyan eseteket bemutatva, amelyek bármely hétköznapi olvasóval megtörténhetnek. Általában nem szisztematikusak, nem rendszereznek, hanem szinte bombáznak mindenfajta esettel, állandó séma szerint: probléma — ezoterikus tudáshoz való fordulás — megoldás.

A jövő megismerése: a holtak, akik beszélnek

Az ember szinte soha nem elégszik meg azzal, hogy megvárja a jövőt, ha tudni kívánja milyen lesz. Ismerni akarja, és megelőzni. A pozitívizmus győzelme óta ez az igyekezet nem volt népszerű az utóbbi századokban. A pozitívizmus, meghatározása is mutatja, az adatokra figyel, melyeket ellenőrizni lehet. Ezért nincs csodálkozni való azon, hogy a

század elejétől kezdve a prófécia, a jövőbelátás hitelét veszti, mert mindezt tudományellenesnek nyilvánítják. A tudomány azokkal a kapcsolatokkal foglalkozik, amelyek a dolgok között vannak. Már itt észrevehető, hogy a prófécia vagy általában a jövő ismerete olyan valami, amit a tudományos módszerekkel nem lehet kifejezni. Az ezoterikának ez a száműzése nem tartott sokáig. Századunk közepe táján a jósló művészetek ismét divatba jöttek.

Jósolni annyit jelent, mint különleges módszerek segítségével találkozni a jövő titkaival. Találkozni, de nem előre látott módon, hanem az intuíció és a benyomás keverékében. Cwen Le Scouézec, ebbe a kategóriába tartozó ezoterikus, öt nagy csoportra osztja a jósló művészeteket: prófécia, hallucinációs jóslás, matematikai jóslás, megfigyeléses jóslás és abakusz módszerrel való jóslás. A próféta isteni inspirációra találkozhat a jövővel. Akik, mint Le Scouézec, Istentől függetlenként kezelik ezeket a jelenségeket, hiszik, hogy lehetséges profetizmus a vallásos szférára való támaszkodás nélkül. Próféta szerintük az, aki megérzi a titkot, ami éppen történik vagy történni fog.

Ezen a ponton az okkultisták gyakran sok elképzelést összekevernek, például ugyanarra a szintre helyezik Izajás prófétát, mint Nostradamust, a XVI. század nagy mágusát. A nem vallásos próféták jóslatai majdnem mindig a világtörténelem eseményeire vonatkoznak. Így például többször megjövendölték a nagy francia forradalmat. A XVIII. századi spanyolok közül az egyik legérdekesebb egyéniség, Diego de Torres Villarroel, néhány versorban, jelentős időbeli különbséggel és igen sok részlettel megjósolta azt az átalakulást, mely a szomszédos Franciaországban történik majd.

A jelenlegi látnokok vagy mágusok prófeciáiról bőséges bizonyíték van arra nézve, hogy szinte egyik sem teljesedett be. Ha valami mégis teljesült, az azért történt, mert ha túl sokat jövendölünk, mindig van esélye annak, hogy valamit eltalálunk. A legfeltűnőbb mégis az, hogy senki sem veszi a fáradságot, hogy rámutasson néhány igen hangzatos prófécia be nem teljesülésére. Ez jele lehet annak, hogy a prófeciákat nem veszik komolyan. Lásunk egy esetet, bár ezret is lehetne említeni. Egy francia mágus, Mario de Sabato, megjósolta egy 1981-ben publikált könyvben, hogy a harmadik, szörnyű és végzetes világháború 1986 körül fog bekövetkezni. Konkrétan beszélt csapatmozgásokról, és azokról az országokról, amelyeket legyőznek, így a szovjet és arab országok keverékéről. Ugyanez a mágus egy másik látnokkal ellentétben, aki nagy hűhóval jóslta meg, hogy II. János Pál Pápa lyoni látogatása alkalmával meg fog halni, és ezzel Nostradamus beteljesíti egy prófeciáját, azt írta, hogy ez a prófécia nevetséges és hamis volt. A Pápa nem fog Lyonban meghalni, azon egyszerű oknál fogva, mert nem fog Lyonba menni. A pápa elment Lyonba.

Úgy Nostradamus örökségét, mint más próféták vagy későbbi látnokok örökségét, eddig főleg abból a szempontból elemezték, hogy mi az, ami teljesült belőle, elfeledkezve mindarról, ami nem. A földolgozottak között a következő stílusúak szerepeltek:

*„Két nagy, kikötőhöz közeli városban
két olyan gyalázatos dolog történik, ami soba azelőtt:
éhség, járványok, reménytelen emberek,
ami könyörületért kiált a halhatatlan nagy Istenhez.”*

Egy szövegmagyarázó azt állítja, hogy ez világos és nyilvánvaló jóslás a két atombombázásról, Hirosima és Nagasaki fölött. A szövegmagyarázó

A. Gallotti szavaival: „A városok leírása nem hagy kétséget. Úgy Hiroshima mint Nagasaki közel van a tengerhez. A két gyalázat vagy csapás, nyilvánvalóan az atombombák, melyeket az említett városokra dobnak, első alkalommal polgári célpontok ellen. A robbanás iszonyata a túlélők között mindenféle következménnyel járt, éhséggel, radioaktivitás terjedésével, mely több ember halálát okozta, mint maga a robbanás. A századvég a kiábrándultság panorámáját mutatja föl, mely minden magyarázatot fölöslegessé tesz.”

Természetesen a szövegmagyarázó hallgat arról a számtalan kikötőhöz közeli városról, mely a történelem során bombatámadást kapott. A hasonlóság sémájával dolgoznak – mely az ember pszichikai egységére támaszkodik –, és keresnek egy eseményt, amely belefér a próféciaiba.

A jóslás hallucinációs praktikákhoz is folyomódhat. Olyan jóslásról van szó ebben az esetben, amely nincs a beteljesülés állapotában, mint a prófécia, hanem a transz vagy az álom állapotához kötődik. A transzban történő jóslást előidézhetheti egy hallucinációt kiváltó dolog fogyasztása, vagy a szervezetbe való bevitele, s ebben az esetben gyógyszeres jóslásról beszélnek; történhet a jóslás katalépsziában, agonikus állapotban vagy tükrök és kristályok segítségével, esetleg olyan jóslathozó elemeket használva, melyek megállíthatják az álmokat, és ilyenkor beszélnek álomfejtésről. A transz és az álom valójában nehezen megkülönböztethető egymástól. A jós feltehetően az ember egy sajátos állapotát használja föl ahhoz, hogy információkat szerezzen a jövőről. A legmegszokottabb az álmokat felhasználó jóslás, de sok esetben bármi alkalmas erre.

Egyértelmű az antropológiának nevezett eljárás, melyben egy emberi lényt áldoznak föl azért, hogy megismerjék utolsó szavait. Arra gondolnak, hogy a haldokló tragikus módon, de igen találóan belelát a jövőbe. A híres XII. századi arab történész, Ibn Jaldun így írt: „Hallottunk arról, hogy néhány zsarnok kivégeztetett raboskodó embereket, mert tudni akarta az áldozatok utolsó szavaiból, mi lesz saját sorsa. Amit hallottak, eltöltötte őket félelemmel.”

Jelenleg leggyakoribb a vizuális hallucinációkból való jóslás, amely úgy történik, hogy a tekintetet például egy kristályra, tükörrre, csillogó felszínre vagy a vízre irányítjuk. A legelterjedtebb eszköz a kristálygömb. A felmerülő képeket, a jövőről szóló jóslás kulcsaként emlegetik, mert ez az, amit a kristályba nézve keresnek. Egy látnok így kommentálja a dolgot: „A kristálygömböt egy szoba sötét sarkában helyeztem el és majdnem teljesen befedtem egy fekete anyaggal; vagy ha kicsi volt, a tenyere-re tettem, és mereven a közepét néztem. Nem látok a sötétben, mégis néhány perc elteltével egy nagyon csillogó fényt tűnik fel, amely kevéssel ezután szertefoszlik. A gömb felszíne akkor fátyolosnak, zavarosnak tűnik. Ez a felhős állapot később kitisztul és tájakat látok, betűket és mindenféle dolgot. Ezek a látomások néhány másodpercig, esetleg percig tartanak, és egy-egy kép között ugyanazt a fényt és felhőt látom.” Teljesen világos, hogy nincs különleges belső tartalom a kristályban, mivel ebben az esetben bárkinek és bármely pillanatban beszélne. Ami ezekben az esetekben történik, az a jós érzékelésének módosulása, tehát szubjektív dolog.

A jóslás másik formája a matematika felhasználásával, vagyis elvont elemekkel próbálja megmondani előre a jövőt. Mindenekelőtt az asztrológiát

hívják segítségül, a csillagok állásából, és azok együtteséből jósolnak, amelyből az újságokban és folyóiratokban látható legegyszerűbb horoszkópok is születnek. Egyenlőre nem foglalkozunk azzal a kérdéssel, hogy az asztrológia mennyire szavahi-hető, hiszen az egyszerű horoszkóp nem több, mint játék, szórakozás. Aki egy egynapos horoszkópot több kevesebb érdeklődéssel elolvas, nem veszi a fáradságot, hogy összehasonlítsa a többi újságban szereplő aznapi horoszkóppal. Ha megtenné, nagy eltéréseket találna.

A numerológia rögtön azt a nehézséget érzékelteti, hogy a felhasznált absztrakt szimbólumok száma kevés, és a jövő vagy szerencse, amit jósolnak vele, az emberek megszámlálhatatlan tömegét érinti. Ebből adódóan igen nehéz elfogadni azt, hogy ugyanaz a jövődölés érvényes párhuzamosan az emberiség egy másik jelentős részére is. Az úgynevezett numerológusok rendszeres gyakorlatában látni lehet ezt. Minden embernek van egy száma, a nevében előforduló betűk szerint – minden betűnek megvan a numerikus megfelelője; de a felhasználható összes szám összesen 12. Aystin Coates rendszerében például annak az embernek a száma, aki 1991. január 2-án született, különböző számítások alapján az 5 a száma. Ez azonban a született irányítóknak is a száma, így az emberiség tizenketted része hivatott lenne arra, hogy született vezető legyen.

Az előbb említettek arra a következtetésre vezetnek bennünket, hogy a matematikai jóslás sokkal inkább egyfajta játék. A saját fontosságunk tudata képezi tehát a horoszkópok iránti érdeklődés és a numerológikus jóslások alapját. Az illető azt gondolja, hogy száma, az 5-ös, majdnem kizárólag az övé, bár a valóságban megosztja azt 500 millió társával.

A jósláshoz használt más módszerek: a magatartás megfigyelése vagy az ember ösztönös cselekedetei, az állatok vagy növények megfigyelése. Bizonyos madarak belsősegeinek megfigyelése, mely nagyon ismert volt az ókori Rómában.

A számolótáblás módszerek sem maradhatnak ki a felsorolásból, melyeknél elmaradhatatlan az intuíció használata, és a jövőbeli eseményeket tradicionálisan ismert kulcsok, referencia táblák segítségével mondták meg. Vannak például álmokhoz szóló kulcsok, melyek értelmezik a különböző tárgyakat vagy megálmodott embereket. Így beteggel álmodni azt jelenti – ellenmondásosan –, hogy egészségesek leszünk a jövőben.

Az álmod, az életed

Az ember álmodik, és ez jelent valamit. Ez lehetne az ezoterika alaptétele e témában. Az ezoterika nem elégszik meg a tudományos-tapasztalati magyarázatokkal. Az ezoterika hívője ezért hálás lehet bizonyos értelemben Sigmund Freud-nak, mert a bécsi orvos nem tehetett mást, mondja sok okkultista, mint hogy új szavakkal fejezte ki mindazt, amit az ókor kezdettől fogva tudott. Természetesen az okkultista nem elégszik meg sokáig Freud pszichoanalitikus magyarázatával, melynek majdnem mindig szexuális alapja van. Ennek gyakorlati oka van: a kliensek, akik azért jönnek, hogy magyarázatot kapjanak álmaikra, nem elégedhetnek meg elfojtott komplexusok valóságra való átültetésével azon egyszerű oknál fogva, mert az emberek életében a szexen kívül még sok más létezik.

Freud hibája ezen a ponton az, hogy nem ismerte föl a szimbolizmust, amely századok óta körülvette az álmokat. Ezt a nagy csatát Jung vívta meg, társa szemlélete ellenében. Jung prototipikus faktorokkal dolgozik, olyan válaszokkal, amit az emberi természet mindig megad ezekre a problémákra. Következésképpen nincs semmi különös benne, hogy az álmokban előkerüljön az emberi elem. Azonfelül a kombinációk gazdag választékával számol.

A bibliai világban a legismertebb álomfejtő József, Jákob fia. Az álmok, amiket testvéreinek mesél el, ugyanazt a témát variálják: saját létének fontosságát. Látjuk majd, hogy ez betű szerint teljesül. József, akit eladnak a testvérei, Egyiptomban a fáraó után a legfontosabb ember lesz. E felemelkedés előtt, amikor börtönbe kerül Putifar feleségének vádjá miatt, két börtöntársa álmát értelmezi, és ezek is teljesülnek. Dániel próféta is megfejti Nabukodonozor király egy álmát, mely pontról pontra teljesül. Dániel olyan magyarázatot ad, amely félúton van a szimbólum és a hétköznapi valóság között. Nem folyamodik furcsa vagy szokatlan elemekhez; magyarázatát bárki megértheti.

Ezek az Ószövetségi álmok leghíresebb magyarázatai. Az Újszövetségben József álmát, aki Jézus fogadott apja, Isten felhasználja arra, hogy tudassa angyala által azt, ami mindaddig még nem történt meg, vagy ami már megtörtént, de nem találni rá magyarázatot: pl. Mária terhessége. József álmában megfigyelhetjük, hogyan lesz az álom érthetővé, attól függetlenül, hogy a jelenre, a múltra vagy a jövőre utal.

Az álmok tehát egy szimbolikus nyelvet képviselnek, mely feltehetően az emberi nem egyetemes nyelve. Az előbb említett ismert esetek hatására az

okkultisták rávetették magukat az álmok világára, amely kétségtelenül elhagyott területet jelent minden olyanfajta idealizálás számára, amelyet nem kell indokolni. A számtalan könyv közül, amely az álomfejtés piacán megjelent, Hans Holzer *Hidden meaning in dream* c. könyve megadja, néhány gyakori álom kulcsát, mely majdnem mindenkinél előfordul. Ha „valaki azt álmodja, hogy balesetet szenved, lehet, hogy olyan pszichikai álmot lát, amely előre-mutató és komolyan kellene vennie, de jelezheti ez a balesetektől való félelmet is”. Mint látjuk, van két lehetséges magyarázat: előrejelző vagy szorongást mutató. Így akár történik baleset, akár nem, a megoldás találat. Ezek az alternatív magyarázatok nagyon kevésbé tudományosak, de az ezoterika gyakorlatában igen gyakoriak.

Holzer szerint az álmok két nagy kategóriába sorolhatók: a szimbolikusak és a pszichikusak. A pszichikusak ismét különféle kategóriákra oszthatók:

- prófétaik álmok, amelyek előre jelzik vagy meg-jósolják a jövőt;

- figyelmeztető álmok, melyek jeleznek egy ese-ményt a jövővel kapcsolatban, úgy hogy tehetünk valamit annak elkerülésére;

- ESP álmok, amelyek többféle szimultán ese-mény telepatikus anyagát tartalmazzák;

- túléléses álmok, ezeken keresztül az álmodó találkozik a túlvilággal, vagy a lelkek világával.

Láthatjuk, hogy Holzer olyasmiben hisz, ami az okkultizmus alapját jelenti; egyfajta koncentrikus elképzelésen alapuló létben, amely a reinkarnáció alapja is. Ezekkel a lapokkal a kezében Holzer képes az álmok hétköznapi tapasztalásához megadni a titkos, túlvilági dimenziókat, melyek ugyanakkor hétköznapiak is. Meg kell jegyeznünk azonban,

hogy Holzer könyvében és a hozzá hasonlóakban a terminológia nagyon változó. Nem szigorú bizonyítás felé halad, hanem általános megállapításokat tesz. „Ha a tudomány nem ismeri el ezen állításokat – mondja Holzer –, az annak az öszvér jellemű materializmusnak köszönhető, amit használ. Ha a vallásos hatóságok sem tulajdonítanak nagy fontosságot e magyarázatoknak, az annak köszönhető, hogy őket ugyanez a materializmus rontotta meg.”

Freuddal kapcsolatban elmondhatjuk, az ő hozzáállása pozitív, de ugyanakkor kétértelmű. Az okkutisták hálásak neki, mert visszaszerezte a tudománytól az álomból eredő értékeket; másrészt visszautasítják elméletének alapelképzeléseit, és inkább Carl Junghez közelítenek. A Freud és Jung közötti különbséget így lehet összegezni: míg Freud számára az álom olyan tartalommal bír, melyet a tudat inmorális tartalma, szörnyűséges volta miatt, visszautasít, addig Jung úgy értelmezi a tudatalattit, hogy az a tudat fölé helyezhető dolgokról szóló ismeretek összessége: ezekben az ismeretekben az én, hétköznapi pszichikai anyagokat keres, a kollektív tudattalant. „Abszurd lenne – írja Jung –, ha azt akarnánk bizonyítani, hogy az öntudatlan psziche tapasztalatainak ez a hatalmas rendszere nem más, csak illúzió. Látható és érinthető testünk szintén oly tapasztalatok rendszere, mely teljesen összehasonlítható, mely őrzi saját fejlődésének nyomait, mely visszanyúl az első korokhoz, és egy célnak, az életnek alávetett együttesét képezi, mely más módon nem lenne lehetséges. Senkinek nem jut eszébe az összehasonlító anatómia vagy a fiziológia iránti érdeklődést tagadni; így a kollektív öntudatlan tanulmányozása és ismeretforrásként való használata sem lehet teljesen illúzió.”

Jung számára az álmok magyarázatának törvénye az asszociáció, mint Freudnál, de Jung kiszélesítette a panorámát és világosan egy célszerűségről beszél. Mire valók az álmok? Jung szerint az álmok hozzákapcsolják mindenhez az emberiség tapasztalatainak széles horizontját és kapcsolatba hozza őket azokkal a prototípusokkal, amik megtalálhatók a tapasztalatban.

Jung interpretációjának kevés köze van az álmok prófétikus jellegéhez, és még kevesebb a csillagokkal való tervezéshez. Valójában inkább egy előrejelzéses álomra gondolhatunk itt, mert az ember általában 12–15 alaptémán belül mozog. Az álmok megfejtésével foglalkozó népszerű könyvek ezt a 12–15 témát érintik: az élet, a halál, betegség, szerelem, gyűlölet, pénz, hatalom, foglalkozás, szépség, szorongás, félelem.

Az álmokról és megfejtésükről szóló atlagos ezoterikus irodalom nem lép túl egy többé kevésbé logikus magyarázaton vagy egy mindennapi asszociáción. Így például a kezek cselekedetét jelentenek; a börtön azt, hogy megszabaduljunk hajlamainktól vagy gondolatainktól; a vonat az emberi élet szimbóluma. Ugyanakkor néhány szerző az álmokhoz konkrét antitézist ad: halállal álmodni a vitalitásra utalhat; szerelemről álmodni a gyűlöletre utal stb. Sok álomfejtéssel foglalkozó könyv van és a megfejtések koordinálására a legkisebb erőfeszítést sem tették bennük. Ez a valóságban azt jelenti: az álomfejtés nem tudomány, a szó semmilyen vonatkozásában, hanem művészet; az pedig tudott, hogy a művészetnek nincs miért tükröznie a valóságot.

Az ezoterika, mint terápia

Félúton a lelki tanács és a pszichikai terápia között sok ezoterikus mestert találunk. Az egyik, leginkább bizalomra méltó, Krishnamurti.

Az Angliában nevelkedett J. Krishnamurti már a harmincas években hírnevet szerzett ezoterikus elképzeléseivel. Azóta számtalan könyvet írt, így az *Igazság és valóság*, *Az élet teljessége*, *A gondolkodás selyemgombolyagja*. Legutóbbi könyveinek egyike, *A figyelem lángja* nem kínál sem tartalmában, sem kifejezési formájában újat, viszont jelentős szintézist ad olvasóinak.

Ezeknek a könyveknek a szerkezete majdnem mindig ugyanaz. A világon minden rosszul megy, sőt egyre rosszabbul. Ha a társadalmi rosszullét általános, egy általános gyógyszerrel kell orvosolni. Ehhez azonban nem elegendőek a politikusok, a tudósok, az értelmiségiek, az ismert vallások hívői. A megoldást az autonóm tudat belső rendjében kell keresni, ami igazán vallásossá tesz bennünket, mert most egyszerűen csak materialisták vagyunk.

Krishnamurti az, aki az autonóm tudat belső rendjét megmutatja, de valójában anélkül, hogy bármit is megmutatna. Nem ajánlja magát, mint mestert, tudóst, vagy gurut. Állandó indokai közül íme egy: „Aki Önökhöz beszél, nem egy előadást tart: nem akar senkit rábeszélni semmire, sem kioktatni. Egy beszélgetés résztvevői leszünk. Két olyan barát között zajlik ez, akik rokonszenvet éreznek egymás iránt, miközben egy fa árnyékában ülnek és beszélgetnek, átérezve a mély kommunikáció varázsát. A reggel csodálatos és friss; harmat fedi a mezőt és ők együtt vitatják meg az élet bonyolult dolgait.”

Azért találunk bizonyos verbális vonzerőt Krishnamurti rövid szentbeszédeiben, mert meggyőző arról, hogy egyáltalán nem akar meggyőzni.

Nem játszhatunk azonban büntetlenül az elképzelésekkel; sőt, a szavakkal sem. Bármilyen zavaros és levegős is Krishnamurti gondolkodása, lehet benne egy olyan magot találni, mely bizonyos közhelyek kíséretében ismétlődik.

„Az első dolgunk lesz – mondja – gondolkodni. Ő megtanít rá bárkit. Mit jelent gondolkodni? A gondolkodás olyan folyamat, amely a tapasztalatból és az ismeretből ered. Hallgassák ezt most nyugodtan, és fel fogják ismerni, ha nem igaz; saját maguk fogják felfedezni, hogy aki beszél Önökhöz, olyan, mintha tükörként állna Önök előtt, amelyben pontosan látják a valóságot, torzítás nélkül; ezután félretehetik vagy eltörhetik a tükröt. A gondolkodás a tapasztalatból indul ki, amely ismeretté alakul át, az az agy sejtjeiben emlékezetként halmozódik föl; azután a memóriából fölmerül a gondolat és a cselekedet. Legyenek szívesek lássák be saját maguk ezt, ne ismételjék amit mondok. Ez a képsor valóságos: tapasztalat, ismeret, memória, gondolat, cselekedet.”

Krishnamurti így ismétli a nyilvánvalót, amit a filozófusok számtalan formában elmondtak, mióta ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak. A józan ész legnyilvánvalóbb dolgait. A terminusokban van egyfajta kettősség: gondolat és ismeret, néha szinonimaként használható. Bárhogy is van, az, hogy a gondolatot követi a cselekedet, annyira ismert dolog, hogy meglep bennünket az a ragaszkodás, amellyel Krishnamurti rávezet bennünket, hogyan értsük meg ezt az igazságot.

Hová kell eljutnunk ezzel a gondolatmenettel? Egy csíraszerű igazsághoz, amit az indiai aktív és passzív módon ismételtet és amely minden dolog lényegét jelenti: oda, ahol nincs már individualitás, hanem csak egy közös tudat. Krishnamurti ezért sohasem használja az *én* szót, hanem azt a körülírást, hogy aki Önökhöz beszél... „A tudat nem személyes: a föld, melyen mi emberi lények megállunk.” Vagy még világosabban: „Nem vagyunk individuumok. Ezredévek emberi tapasztalatának, emberi erőfeszítésének és harcának vagyunk az eredménye.” Nem marad semmi kétség: „Ez azt jelenti, hogy Önök közül mindenki egyenként is az emberiség, és nem egy különvált individuum. Mindenkinek lehet saját egyéni képessége, hajlama, sajátos alkata, de tény, hogy ezzel együtt az emberiség része, mert tudata valamennyi emberi lény tudatában megtalálható. Ez a tudat a gondolkodás eredménye; eredménye ezer és ezer gondolatnak.”

Csak kollektív tudat van, amely a gondolat folyamatát jelenti. „A gondolat azonban anyagi folyamat, nincs semmi szent benne.” Ez annyit jelent, hogy nincs szellemi, bár Krishnamurti állandóan meditációról beszél. Ebben a kettősségben, ahol még számolnunk kell egy néha lírai nyelvezettel is, annak az indiainak az átszellemültsége van jelen, aki kihasználta a nyugatiak dialektikus gyengeségeit, és aki személy szerint sokat merített az angol empirizmusból. Leleplezi a materializmust, de a gondolkodás, amiből szerinte minden ered, az anyagi folyamat; s ugyanakkor nincs semmi szent.

A probléma az állandó konfliktusokban áll. Innen induljunk ki „A konfliktus akkor lép föl – mondja Krishnamurti –, amikor figyelmen kívül hagyjuk, ami valójában történik, és egy elméletnek megfelelően

értelmezzük azt; és amikor átalakítunk egy tényt, annak az elméletnek az értelmében, amit elfogadtunk, vagy amit mi magunk alkottunk. Éppen ezért, amikor fellép ez a megosztás, az *ami*, és az *aminek lennie kell* között, elkerülhetetlenül konfliktus áll elő. Ez egy törvény – nem annak a törvénye, aki Önökhöz beszél, hanem egy tőle független törvény.” A konfliktusokat meg lehet szüntetni azzal, ha egyszerűen eltüntetjük a megkülönböztetést az *ami* és az *aminek lennie kell* között. „Csak az *ami létezik*” van, „de mi makacsul ragaszkodunk, az *aminek lennie kell*-hez, mert nem tudjuk, hogy milyen számunkra az, *ami van*.”

Ezzel a túllontúl leegyszerűsített metafizikával, Krishnamurti készen áll bármilyen konklúzió meghozására. „A jó, nem a rossz ellenkezője.” Keressük a jót, beszélünk róla, mert bizonyosságot akarunk. „Önök számára az Istenben való hit a végső bizonyosság. A gondolat olyan Istenképet alkotott, amit Önök azután imádnak. Ez annyi, mint imádni önmagukat. És akkor meg fogják kérdezni, ki alkotta a földet, ki alkotta az eget, az univerzumot stb. Ez történik, amikor a hagyomány elkezd lerombolni az emberi elmét. Fontos felfedni ezért, hogy meg lehet-e szabadulni a hagyománytól, és így teljesen konfliktus mentesen élni.”

Nem kell aggódni az „aminek lennie kell” eltűnésén, mert ezzel már a szabadság földjén járunk, de az ember nem szabad. „Soha nem vagyunk szabadok.” Mivel az ellentmondás mentesség Krishnamurtinak nem a legerősebb oldala, néhány oldallal később ezt írja: „Amit mi mondunk, az teljesen más; azt mondjuk, hogy a szabadságot, mint feltételt teljesen ki lehet irtani.” Tehát a *szabad*-ot két értelemben használja: mint a választás képességét, s a fáj-

dalomtól és a vágyakozástól való megszabadulást. Hogy elérjük a második fajta szabadságot – vagyis a megszabadulást –, fel kell hagynunk a választással, amit igen megkönnyít, ha észrevesszük, hogy nincs hol választani, mert csak az létezik, ami van, nem pedig aminek lennie kell.

Összefoglalva: nincs individualitás, nincs egyéni tudat, nincs személyes szabadság, sem személyes felelősség. A kollektív tudat vagyunk. Állandóan jelen vagyunk, mert nincs potenciális különbség a között ami van és aminek lennie kellene. Mivel ebben az esetben a legjobb semmit sem tenni és nincs semmi ok arra, hogy panaszkodjunk, milyen rosszul megy a világ sora, Krishnamurti hirtelen más értelemben kezd beszélni a szabadságról: „A szabadság a lehetőség birtoklásának nem az ellentéte; ha így lenne, tisztán a menekülés egy fajtája lenne. A szabadság nem jelent menekülést. Az ismerettel rendelkező agy mindig korlátozott, mindig a nem tudás határán belül található, mindig a gondolkodás mechanizmusába beszorulva, úgyhogy nem létezhet számára szabadság. Valamennyien a félelem különféle formái között élünk: félünk a holnaptól, félünk a megtörtént dolgoktól. Ha azt keressük, hogyan tudunk megszabadulni e félelmektől, akkor a szabadságnak oka van és az már nem szabadság. Ha oksági és a szabadságra vonatkozó terminusokra gondolunk, akkor ez a szabadság sem szabadság. A szabadság nem csak életünk egy meghatározott aspektusát foglalja magában, hanem egy teljes, korlát nélküli szabadságról van szó; és ennek a szabadságnak nincsen oka.”

Krishnamurti gondolatmenetének az a kulcsa, hogy nem létezik semmiféle kulcs, és keleti mentalitás szerint többször megforgatja a nyugati civilizáció

alapelemeit. Gondolatmenete mindkét felfogásba beilleszthető, egyikből átlép a másikba, anélkül, hogy ezt jelezné. Vitairataiban olyan terminusokat használ, melyek inkább a mese nyelvezetére jellemzőek, egyfajta szofisztikus érvrendszerrel párosítva. Másrészt nincs szisztematizálásra és koherenciára törekvő szándéka, amelyet szembe lehetne állítani a tapasztalattal. Minden, egy bizonyos pillanatban, bármit jelenthet és jelneheti az ellenkezőjét is. Az egyetlen evidencia, hogy élni annyit jelent, mint szenvedni. Valójában egyetlen lépést sem tett előre a hinduista és buddhista gondolkodás alapvető tételeiben.

Első következtetés: az ezoterika, mint lehetőség

Ha az ezoterika koherens, majdnem szükségszerűen szembekerül kétfajta magatartással: egyrészt kibékíthetetlen a tudománnyal, másrészt sajátos értelemben a hittel. Ez a kettő nem áll szemben, annak ellenére, hogy vulgárisan ezt mondják, de ez más téma lesz. Az ezoterikus alapszabálya bizonyos módon kételtű: részben egy vallásos hívő jellemzőit mutatja, másrészt „tudatni” akarja a tudományos kategóriába való tartozását. Innen való a bánata, amikor hallja vagy olvassa néhány tudományos-pozitivistá ellenvetéseit.

Ezek az ellenvetések igen kemények. Az első, hogy csak a tapasztalati úton bizonyítható létezik, a mérhető, a matematikai formában kifejezhető. Másrészt, mivel nincs tudományos tapasztalás egy „odaát”-ról, egy „másik világról”, a vele kapcsolatos nyelvezet csak a képzelet terméke lehet.

Az ezoterikus néha találkozik olyan tudóssal, aki tulajdonít némi valószínűséget az okkultizmusnak. Ezenkívül előfordul néhány, de lebecsült kompromisszum a tudomány és az ezoterika között, melyeket mint döntő érveket kezelnek. Szerencsétlenségükre az ezoterikusok egy szofizmához fordulnak „ha a tudomány képviselője nem mond ellent semmiben az ezoterikának, akkor az ezoterizmus tudományos”.

Összefoglalóan, amit tudománynak lehet nevezni, vagy még inkább tudományos hagyománynak, nem is szokott szembe kerülni az ezoterikával, mert egyszerűen tagadja azt. Innen ered az ezoterikusoknál az a gyakori panasz, hogy az okkultizmust, az okkult tudományokat nem tanítják az egyetemen. Ugyanígy panaszkodnak a radieszteziával foglalkozók, parapszichológusok és még inkább a grafológusok. Legyen bárhog, a tudomány századunk kezdete óta félretette ezt az igen kétes és improduktív területet. A XIX. században, amikor a modern tudomány sok vívmánya született, sokuknál bábáskodhattak az ezoterikusok, mert a tudományos és a „megfoghatatlan” közötti különbség meg kevésbé volt körülhatárolt. Ezt követően azonban már változott a helyzet.

Maga az ezoterika az, amely mindig a pozitivista tudománnyal szembeni oldalra helyezkedett. Ez a tudomány, lendületes kezdete óta – bár az előzményei igen ősiek – a XVII. században megpróbált eljutni az egyeditől az univerzálisához. Az ezoterika viszont most is a végtelenségig ragaszkodik a különöshöz, az egyedihez. Nincs például elmélet a spiritizmusról, csak az esetek végeérhetetlen kapcsolata. Az ezoterika a következőképpen érvel: hogyan magyarázza Ön ezt az esetet? És nem csak

egyről van szó: ez és az, itt és amott is. Ha ezek a dolgok megtörténtek, hogy lehetséges, hogy nem igazak?

Az ezoterikáról szóló könyvekkel kapcsolatban folyton az az érzésünk, hogy hiányzik belőlük az elmélet, és túlságosan sok bennük a „tény”. Ezeket a „tényeket” mégsem bizonyítja más, csak a szerző állítása. Ezenkívül meglepő dolgokhoz ragaszkodnak, például azt állítják, hogy láthatatlan, de nem hallható tapasztalásról van szó, mert az, aki beszél, nem egy bizonyos élő személy, hanem egy testetlen lélek a médiumon keresztül. A „teória” arról, hogy mi aktivizálódik a spritizmusban, elég könnyen változhat, mert soha nem létezett sem egy teoretikus sem egy gyakorlati válasz erre. Hasonlót mondhatunk el az okkultizmus egyéb területeiről.

Miután így szembekerül a tudománnyal – bár az ezoterikusoknak ez nem áll szándékában –, az ezoterika akkor lesz népszerű, amikor bármilyen oknál fogva az emberek kételkednek a tudomány abszolút hatékonyságában. Ilyen a mi századunk is; különösképpen bonyolult, mivel egyben a legnagyobb technikai fejlődés időszaka is.

A pozitvista és tapasztalati, a matematika nyelvén kifejezhető tudomány a XVII. század körül szilárdul meg Nyugaton, bár ebben a században még igen lassan halad; felgyorsulása a XVIII. század közepe táján kezdődik és folytatódik az egész XIX. században. Az utóbbi század az, amikor megszilárdul a tudományos haladás mítosza. Ennek a tudomány-izmusnak az első krízise a XIX. század vége felé következik be; a második súlyos válság a XX. század végére esik. Mindkét időszaknak megfelel az ezoterika bizonyos reneszánsza.

Mivel a pozitív tudomány megszilárdulása sokszor vallásellenességen alapulva jött létre vagy legalábbis agnosztikus alapon, a tudomány válságát sokszor értelmezik úgy, mint a vallás újraszületését, és ebben az értelemben bizonyos közeledés történik a vallás és az ezoterika között. Ez a megközelítés csak akkor lehetséges, ha a vallás terminust többféle valálként értelmezzük.

Bármilyen sok árnyalattal használják a vallás terminust, van egy fontos alternatíva, ami azután mindent meghatároz: vagy úgy értelmezik, hogy az ember Isten alkotása, vagy úgy, hogy Istent az ember alkotta. Az első meghatározás a tulajdonképpeni vallás alapja. Már ősidőktől fogva létezik egy olyan elképzelése a vallásnak, amely kimondottan emberi tevékenységként értelmezi a vallást; úgy, mint ahogy a művészetben az ember szépséget alkot, a vallásban „istenséget” alkot. Ez a fajta „vallás”, néha individualistább, személyközpontúbb lehet; máskor inkább társadalmi vagy polgári beállítottságú. Mindenképpen emberi alkotás vagy az emberiség alkotása, esetleg valami olyasmi, amit néhány különösen „kreatív” ember mozgat.

Az ezoterika tökéletesen összeegyeztethető az olyan vallással, amely találmánya vagy felfedezése egy a tudománytól és a művészettől eltérő területnek. Mivel pedig már nagyon régóta léteznek „emberi” vallások, az ezoterika egy közülük. Ezért látszik sok ezoterikus írás különféle forrásokból vett vallásos elemek keverékének. Néha alig rejtett panteizmusról van szó, máskor a reinkarnációban való hitről, amely „transzcendens” horizontnak tünteti föl, és így fölöslegessé teszi a személyes Isten fogalmát.

A monoteikus vallások nem tehetnek mást, mint hogy visszautasítsák az ezoterikát, amennyiben azok az istenit emberi manipulációknak vetik alá. Az elutasítás világos, úgy a zsidó hitben, mint az iszlámban vagy a kereszténységben: „Nem lehet más Istened, mint én.” Az ember Isten alkotása, akire rábízott egy képességet, de a mérce az Úr, nem pedig rejtélyes kinyilatkoztatások, melyek ki tudja honnan erednek. Még pontosabban, a kereszténységtől kezdve babonának vagy csalásnak tekintik az ezoterikát. Ha teljesen komolyan veszik, az ezoterika nem más, mint a hit elleni vétek.

A kereszténységnek ez a szembenállása megmagyarázza néhány ezoterikus szerző vad szembefordulását vagy többé-kevésbé általános elméletét a kereszténységről és Jézus Krisztusról. Sok, ebben a perspektívában alkotott munka komoly támadás lenne a kereszténység ellen, de a nyilvánvaló túlzások, a leegyszerűsítő megfogalmazás és a rosszindulat már kezdettől fogva leleplezi őket.

Más szempontból az ezoterikának nem kellene rosszban lennie a vallással, vagy legalábbis az ezoterika néhány formájának, melyek alapvetően a művészeti képzelet egyes fajtáinak termékei.

Az ezoterika számára egy másik kapaszkodót jelent, hogy a valóságnak, néhány tudós által terjesztett koncepciója, kevésbé valószínű. Ezen elmélet szerint a valóság tökéletesen korlátozott „fizikai”, matematikailag kifejezhető megjelenésében. Ezen túl pedig nincs semmi. Való igaz, hogy a XX. század fizika tudománya visszautasította a mechanikus és féktelen tudományosságot, amely a XIX. századot uralhatta. Úgy a relativitás elmélete, mint a meghatározhatatlanság elve, hogy csak a leghíresebbeket említsük, sugalmazznak egy homályosabb körvonalú,

inkább a valószínűséggel számoló, „misztikusabb” valóságot. Einstein például egyáltalán nem akart fenntartani egy XIX. századi képet a vallásról. A misztériumot az emberi értelem jelentette, amely meglepő tudományos eredményekre képes. Az agynak ez a képessége nem lehet, hogy egy nálánál sokkal nagyobb képességű agyban leli eredetét?

A valóság ebben az esetben nem marad tisztán mechanikus és geometriai, és átalakul egy másik dolog szimbólumává, egy másik világra vonatkozva, és pontosan ez a világ az, ahova elérkezik az ember a művészettel, amit saját magából vagy a természetből „vesz elő”.

Ebben az értelemben ezoterikus az, aki felfedezi, hogy meglepő folytonosság van – amely ugyanakkor nagyon bonyolult – az ottani és az itteni között; vannak viszont utak, melyek lehetővé tesznek közöttük egyfajta közlekedést. Minden, ami természetes, egy olyan megfejtését jelenti az igazságnak, amely elbűvöl bennünket.

Ugyanezt látjuk a vallásos hitnél. Ha tudjuk – mert hisszük –, hogy van egy másik világ, nem létezik, hogy semmiféle kapcsolat ne legyen közöttük. Ezek a közbülső utak, ezek a határok, azok, amiket az igazi művészek befutnak. A nagyon élénk hit időszakában, mint a középkor bizonyos periódusaiban, ilyen értelme volt az ezoterikának. A szimbólum pedig a hétköznapi nyelvezet része volt. Ami később racionalista szemmel a hit kérdésének tűnt, az a természetfölötti igazi realizmusa volt.

Van tehát egy a tudománnyal, a művészettel, a vallással összeegyeztethető ezoterika, ez azonban nagyon ritka, mert a hétköznapiakban enged a manipuláció kísértésének, Simon mágus kísértésének, úgy, amint azt elmeséli az Apostolok Cselekedetei.

Sok minden megvilágosodik, ha megállunk egy kicsit ennél a történetnél.

„Élt a városban egy Simon nevű férfi, aki varázsló volt, és azzal ámította Szamaria népét, hogy fontos személynek adta ki magát. A népnek apraja-nagyja hallgatott rá!” Az ezoterikus Simon jól jövedelmező munkára tett szert ezzel. Csodálatos dolgokat hajtott végre, legalábbis meglepőeket, de nem Isten közvetlen szolgálatára, hanem saját dicsőségére. Dölyfösége nem akadályozta meg őt abban, hogy valóban, objektíven kíváncsi legyen a csodák világára. Becsapta az embereket és becsapta magát.

Ekkor tűnik föl Fülöp apostol, aki Isten királyságáról hirdette az Igét és hirdette Jézus Krisztus nevét. Sokan hittek neki, köztük Simon is, és miután megkeresztelkedett, nem mozdult el Fülöp oldaláról. Nincs miért kételkednünk Simon hitének őszinteségében. Ugyanakkor szakmai deformációja miatt nem tudott csodálkozni azokon a természetfölötti dolgokon, amiket Fülöp művelt. Kevéssel ezután érkeznek meg Jeruzsálemből Péter és János, és nekik nagyobb tekintélyük van, mint Fülöpnek. Ráteszik kezüket a hívőkre, hogy azok elnyerjék a Szentlélek kegyelmét.

Amikor Simon látta, hogy az apostolok kézrátétellel közvetítik a Szentlelket, pénzt ajánlott fel nekik: „Adjatok nekem is olyan hatalmat – mondta –, hogy akire csak ráteszem a kezem, megkapja a Szentlelket.” Péter elutasította: „Vesszen el a pénzed veled együtt, mert azt hitted, hogy az Isten ajándékát pénzen meg lehet venni. Semmi részed benne és semmi közöd hozzá, mert szíved nem tiszta az Isten előtt. Térj meg hát gonoszságodból, és kérd az Istent, hogy bocsássa meg szíved szándékát! Úgy látom, elöntött a keserű epe, és fogva tart a gonosz.”

„Könyörögjetek értem az Úrhoz – kérte Simon –, hogy semmi se érjen abból, amit mondtatok.”

Simon mágus jó példája a misztériummal, az istenivel való manipulálás vágyának. Benne lehet a legjobban megtalálni a különbséget mágia és vallás között; különbséget, amely nem jelent szükségszerűen ellentétet is. A mágia nem más, mint egyfajta tudomány; a természeti jelenségekről szóló sajátos ismeret, a fölöttük való uralom egy formája. Nagyon sok primitív népnél a mágia azt a helyet foglalta el, amit később a tudomány: például a gyógyítással kapcsolatban. Mint „tudományos” eszközt, a mágiát használhatták jól vagy rosszul, és innen adódik a fehér mágia és fekete mágia közötti megkülönböztetés. Ha valaki az ókorban mágiával (fehér) foglalkozott, nem csak hogy nem nézték rossz szemmel, hanem még bizonyos társadalmi elismerést is kapott. Simont, aki mágus volt, csodálták. Fülöp nem látja akadályát annak, hogy megkeresztelje, ha hisz. Az Evangélium pozitívan mutatja be azokat a mágusokat, akik az újszülött Krisztus keresésére indulnak. Nem mondják, hogy királyok voltak, és azt sem, hogy hárman voltak; ellenben azt igen, hogy mágusok voltak, és hogy feltehetően asztrológiával foglalkoztak, mivel az égen látták a Király születésének jelét. „Mivel láttuk keleten a csillagát, jöttünk, hogy imádjuk őt.”

Nem valószínű, hogy a tudomány teljesen eltörölheti a mágiát, mert a tudomány egy érvényes, de limitált perspektívát jelent csak. Az igazi tudományos-pozitívista szemlélet rávilágít a valóságra, de nem meríti ki azt. Mindig marad hely a mágia számára, a képzelet, a művészet területén. Ám nem csak egyszerű stílusról vagy szubjektív értékelésről van szó a mágia esetében. Felehetően azért lehet

ilyen módon fogalmazni a mágiával kapcsolatban, mert a teljes valóság is ilyen. Másképpen kifejezve: nem biztos, hogy abszolút diszkontinuitás van a világ, amelyhez ez a Föld is tartozik, és az isteni valóság között.

Az ezoterika állhatatosan törekszik arra, hogy megismerje a titkos tudományokat. Ez a törekvése manapság kettős magyarázatot kaphat: függ a képzelet erejétől és az esztétikai ízléstől ugyanúgy, mint a valóság objektivitásától. Azt mondhatjuk, hogy a valóság határa – a természetes és a természetfölötti közötti határok – ösztönzik az emberi képességeket vagy szólnak hozzájuk (illetve a két dolgot egyszerre). És az ember számtalan formában válaszolhat, nem szükségképpen ellentétes formában. Az egyik módja a válaszdásnak, az ezoterika, mindaddig, amíg megmarad a csodálkozás árnyékában, és nem akar – amit hiába is tenne – a saját érdekében „számlázni” vagy egyszerű eszközzé válni azért, hogy másokat csodálatba ejtsen, mint azt Simon, a mágus tette.

4. EZOTERIKA ÉS SZEKTÁK

A „szekta” jelentése

Az ezoterika csak kevesek számára hozzáférhető: ők a hozzáértők, a beavatottak. Éppen ezért, helyzete marginális a társadalomban. A marginálisságnak ebben a keskeny mezőjében találkozik néha az ezoterizmus a szektákkal. Érthető tehát a nehézség, ha a két jelenséget össze akarjuk kapcsolni, mert a terminusok mindkét esetben kétértelműek.

Először is nem szabad elfelejteni, hogy nem mindenfajta ezoterikából erőd szekta, és fordítva, nem minden szektának vannak ezoterikus elemei. Így például az a több százezer ember, aki mint „jós” dolgozik – olvasva a tarokkot, a tenyerek ráncait, a kristálygömböt, stb. – nem sorolható be semmiféle szektába, legalább is nem ezen a módon. Ugyanakkor vannak szekták, amelyeknek az elképzelései egyfajta szélső-jobboldali politikai filozófiával – mint pl. a *Moon*-ok –, és igen kevés ezoterikus jellemzővel bírnak.

Ezoterika és szekta közötti asszociációról a két jelenség bemutatásakor vagy születésekor lehet beszélni. Azt mondhatjuk, hogy bármely nagy társadalom, nagy lakosságot értve alatta, olyan marginális jelenségeket termel ki, melyek néha hasonlí-

tanak az ezoterikára vagy néha szektaként szerveződnek.

A szekta szó etimológiailag a *sectum* participiumból ered, ami a latin *seco* igéből származik, és elvágni, elválasztani-t jelent. Megkülönböztetést, egy más életformát fejez ki. Nem furcsa az sem, hogy Krisztus követői az első századokban a pogányok szemében úgy tűntek föl, mint szekta, összehasonlítva másokkal: Mitra követőivel vagy például az Eleusis-i misztériumok híveivel. Kimondottan szociológiai szemszögből nézve a szekta az emberek olyan csoportja, akik csatlakoznak bizonyos ideákhoz, néhány sajátos gyakorlathoz, melyek az emberi lét egzisztenciális jellemzőire utalnak. Amikor egy szekta ebben az értelemben a többi fölé emelkedik, nem hívja már magát szektának.

Így, eltekintve attól, amit a hit által megismert, egy II. századi keresztény úgy érezhette, hogy egy szektához tartozik, mert így hívta a keresztényeket a többségben lévő pogányság, de az V. században már senkinek sem jutott volna ez az eszébe. Ehhez hasonlóan az USA-beli Utah-ban a mormonokat, ahol ők a többséget alkotják, nem tekintik szektának, hanem érthető módon olyannak, amilyennek lenni kell arrafelé.

A szektának mindenképpen kapcsolódnia kell az emberi lét egzisztenciális kérdéseéhez; szélesebb értelemben, a megváltáshoz. A szekta ezért sok esetben vallásos tartalommal bír, mert ez megfelel a természetének. Néhány vallásos forma ugyanis tisztán emberi alkotás, és vannak szekták, melyeknek „vallása” lesz az a feltételezett kinyilatkoztatás, amelyet Isten ennek vagy annak az embernek tett.

Történetileg a szekták problémája nem merül föl komolyan a XVI. század protestantizmusáig. Nyuga-

ton addig a feszültségek és problémák ellenére – amelyek gyakran jelentkeztek a XIV. századtól –, csak egyetlen keresztény hitet ismertek el, és egyetlen hierarchiát, csúcsán a Pápával, Péter utódával. Amikor ez az egység a XVI. században megbomlott, a katolikusok szociológiai és talán teológiai szempontból is, a protestánsokat Luther egyszerű követőinek gondolhatták, a kálvinistákat Kálvin követőinek és az anglikánokat a brit uralkodó követőinek, aki e hitnek a feje.

A politikai, gazdasági és társadalmi támogatás és elismerés ezeket a „követőket” hamar olyan vallás híveivé tette, amely a rómaival szemben, mint az igazi egyház mutatkozott be. Ugyanakkor maradtak közös elemek a katolikus, anglikán, lutheránus, kálvinista stb. vallásban. Nem ez történt más vallási vezetőkkel, akik a protestáns magtól váltak le. Az őket követőket és a megszülető új formákat hívták szektáknak, nemcsak a katolikusok, hanem az első protestánsok is. Ismert a kálvinista és anglikán ellenszenv az anabaptista szektával szemben, amely már a XVI. században feltűnt, és nem kevesebbet, mint a keresztelek szükségességét tagadta.

A szekták elterjedése

A XVI. századtól kezdve kísérhetjük figyelemmel a kereszténységen belül a szektáknak azt a szétoszlódását, amely a nagy ismert vallásoknál: a hinduizmusnál, a budhizmusnál, az iszlámnál és a zsidó vallásnál korábban megtörtént. A protestáns törzstől rögtön leválnak többek között a szociniánusok, a kongregacionisták, a swender-borgiánusok, a metodisták, az univerzalisták, a baptisták, a puritánok, a

kvékerek. A XIX. századtól ez a jelenség felerősödik, mivel egybe esik az ún. liberális protestantizmus hatásával, ami bizonyos értelemben a protestantizmus deszakralizációja volt. Néhány világi, időszakos és tisztán humánus jellegű protestáns magyarázattal szemben több radikális tiltakozás merült föl. Az Egyesült Államokban például, mely nagyon gyorsan a szekták paradicsomává vált, az adventistáké, mormonoké, a Keresztény Tudományé, a pünkösdistáké, Jehova tanúié és sok más ezer szektáé.

Bár néhányat közülük már alig lehet kereszténynek nevezni, – így a Jehova tanúit, akik elutasítják Krisztus istenségét és a Szentháromságot –, majdnem valamennyiük a protestantizmus megoszlásakor keletkezett. Így vannak protestáns felekezetek – mint a metodista, a presbiteriánus és a baptista –, amelyek hajlanak arra, hogy olyan embereket neveljenek ki, akik szekták vezetőivé válnak.

Ami az Egyesült Államokban történt a XIX. században, és ami a XX. században történik, az a keresztény országok többségében szintén jelen van, sőt néhány döntően katolikus országban is, ahol korábban alig léteztek szekták. Lehetséges, hogy ugyanazok a faktorok és okok, amelyek az Egyesült Államokban ezeket a jelenségeket létrehozták, jelen vannak Európában is. Azt mondják például, hogy az Egyesült Államok a következő okok miatt lett a szekták paradicsoma:

a) mert ott soha nem volt egy többségben lévő keresztény felekezet;

b) mert az országot részben olyan emigráció alapította, amely vallásos kisebbségből került ki;

c) egy hatékonyságon alapuló és pragmatikus életszemlélet miatt, amely szinte változtatás nélkül

került át a vallásos életbe, és megfertőzte azt kereskedelmi, üzleti magatartással.

Ez a vallásos pragmatizmus, amely Európában is elterjedt, amint a történelmi felekezetek hitének gyakorlása csökkent – főleg a katolikus, de a protestáns és az anglikán egyházban is –, helyet adott a szektáknak, amelyekben megfigyelhető a „vallásos” elemek keveredése az ezoterikával, pszichológiával, és bizonyos esetben az üzleti szellemmel. Ehhez hozzáadódik még egy nem lebecsülendő faktor: néhány szekta figyelme a kívül rekedt és marginális csoportok felé. A szektáknak ez a tagsága meglehetősen műveletlen, még csak nem is vallásos, viszont fogékony egy leegyszerűsített hitre, egy leegyszerűsített erkölcsre (legyen az néha túl szigorú), és mindennek előtt a filantróp tevékenységekre és a megértésre. Kialakul bennük egy erős csoporttudat, egy látszólagos és néha valóságos szolidaritás; mindenképpen olyan légkör, amelyben az ember, aki általában elveszettnek érzi magát a nagyvárosban, értelmet talál.

Régebben a szekták a felnőtt embereket fogták össze, abban az értelemben, hogy „nem születtek bele” az emberek. Újabban viszont sok olyan eset történt, amikor szinte tömegesen csatlakoztak egy szektahoz, például a Jehova tanúi esetében. Európában is gyakori, hogy néhány szekta a perifériára szorult emberek vagy a beilleszkedéssel küszködők közül toborozzák tagjaikat: például volt kábítószeresek, vagy olyanok közül, akik éppen a kábítószertől való elszakadásnál tartanak. A szekta otthont kínál nekik, olyan környezetet, amelyben megtalálják a menedéket.

Miközben a történelmi szekták – mint a baptisták, metodisták stb. – átalakultak tekintélyes felekezetté, olyan szekták is elterjedtek, melyek helyet adnak a

bűnözésnek: így a kábítószerrel való kereskedelemnek, leánykereskedelemnek, csalásnak. Ezek miatt történt, hogy néhány országban a parlament vizsgálni kezdte a szekták ügyét. Az egyik, hiányai ellenére is a legteljesebb jelentést azért készítették, mert Alain Vivien, szocialista képviselő kérte. 1985-ben publikálták azt a tanulmányt, amely az 1982–1985 közötti éveket vizsgálta, és Franciaországban 116 társaságot vagy szektának minősíthető csoportot írt össze. Közülük 48 keleti eredetű volt, kb. 300 taggal szektánként; 45 szinkretikus vagy ezoterikus szekta volt, átlag 234 taggal; 23 politikai, rasszista és fasiszta jellegű szektát találtak, átlag 260 fős tagsággal. Összesen kb. 31 968 hívővel. A jelentés kiemelte, hogy a szekták többsége külföldi eredetű.

Franciaországban nem létezik semmiféle törvény, amely a szektákra vonatkozik, és ugyanez a helyzet a demokratikus országok többségében. Létrehozhatóak, mint elismert társaságok, vagy mint kulturális társaságok, és a közjog normái vonatkoznak rájuk. Egyedül a büntető törvénykönyv, vagy a speciális törvények megsértése miatt üldözhetőek: mint például gazdasági visszaélések miatt, vagy néhány szakmában, mint az orvoslásban, csalás miatt, címek odaítéléséért stb. Amíg a volt kommunista országokban a szektákat állandóan figyelemmel kísérték és visszaszorították a tevékenységüket, a demokratikus országokban tökéletes szabadságot élveztek. Csak az Egyesült Államokban körülbelül 3000 szekta működik, mintegy három millió taggal.

A Vivien-jelentés bebizonyította, hogy a szekták problémáját nem lehet a törvényhozás útján megoldani, mert hogyan lehetne megtiltani egy csoport létezését, anélkül, hogy ugyanakkor ne tagadnánk a szabadságot, amit éppen védeni törekszünk? Azon-

kívül, ki mondja meg, hogy melyik a káros szekta? A szekta általános értelmét – azt, hogy néhányan követnek valamit vagy valakit – némi túlzással tágítani lehetne a politikai pártokig, a szindikátusokig, az ökológiai csoportokig és természetesen az összes vallásos felekezetiig.

Azok a problémák, melyek a Vivien-jelentés alapját képezik, abban gyökereznek, hogy a jelentést készítők aggódnak a kiskorúakért, akik igen könnyen néhány szekta áldozatává válnak. Először is, ha valaki kiskorú, akkor természetesen szülei gyámsága alatt áll, bár a valóságban 16–17 évtől megindul az emancipációs folyamat. Mégis, csak 18 éves korban lesz valaki nagykorú. Ki vállalkozik rá, hogy azt mondja egy személynek: megtévesztették, agymosást kapott, vagy nincs birtokában tetteinek? Néhány kommunista országban nemcsak a politikai ellenfeleket, hanem a pünkösdistákat, baptistákat, ortodox hívőket is pszichiátriai klinikába zárták, mert úgy ítélték meg, hogy egy szektához való tartozásuk antiszociális magatartást tükrözött.

Jean Vernet pap, a Vivien-jelentéssel kapcsolatban a következőket emelte ki: „Milyen szakemberekhez forduljunk, hogy megállapítsuk, az integritást nyilvánvaló veszély fenyegeti?” Miféle szakértők fogják megállapítani a csoport vallásos vagy nem vallásos jellegét? A vallásos pszichológia szakértői? Teológusok? Vagy orvosok és pszichiáterek? És miféle kompetenciájuk van arra, hogy nyilatkozzanak egy meggyőződésről vagy egy vallásos áttérésről?”

A vallásszabadságot korlátoznánk, ha bizonyos sajátosságok meglététől tennénk függővé. És nemcsak a vallásszabadságot, hanem magát a szabadságot is, mert a szabadságnak nincs más határa a társadalomban, mint a mások szabadsága.

Alain Woodrow, a téma egyik specialistája azt írta, hogy „amikor egy doktrína abszurdnak vagy inkohérensnek tűnik számunkra, teljesen jogunkban áll, hogy az eszmék mezején legyőzzük, de nem látom be, hogy minek a nevében lehetne megtiltani egy felnőtt embernek, aki józan eszének birtokában van, hogy Krishna hívője legyen, amíg nem sérti meg annak az országnak a törvényeit, amelyben él és nem követ el merényletet a szabadság ellen.” Ezért azoknak a kritériumoknak, amelyek a szektákat megítélik, objektívnek és rajtuk kívül állóaknak kell lenniök: a vezetők hatalma, a pénz, a tanítványok teljes engedelmissége, a társaság totalitárius felépítése. Woodrow még hozzáteszi, „egy demokratikus társadalomban az eszközök az ilyen totalitárius szervezetek visszaszorításához vannak jelen. A fő eszköz abban áll hogy tájékoztatunk.”

A Vivien-jelentés ugyanerre a következtetésre jutott, és kérte, hogy „az emberi jogokat jobban ismertető pedagógiát gyakoroljanak az iskolákban”, hogy a fiatalok „megfelelő morális, szellemi és intellektuális eszközök birtokában tudjanak választani, a legjobb garanciákkal és saját intellektuális autonómiájuk birtokában.” Ugyancsak ez a jelentés mondja, hogy „a világiasság semlegességbe fordulása odáig jutott, hogy kizárta az emberi természettől elválaszthatatlan metafizikai dimenziót az ember életéből.”

Hozzátehetjük még, hogy az emberi jogok nem elegendőek, ha nem ágyazódnak be egy etikába, és végső soron, egy mélyen vallásos talajba. A szekták, ugyanúgy, mint az ezoterika jelentős része, főleg annak következményeként alakulnak ki, hogy hiányzik a lelki dimenzió autentikus művelése. Az ember nem csak anyagi javakból él, hanem szüksége van

célokra és magyarázatokra. Az ember olyan lény, aki megoldást keres az okokra és a szív dolgaira is. Ugyanakkor olyan lény, amely igényli a teljességet. Ha nincs igazi vallás – és ha ami van, rosszul működik, megszilárdul a dogma, miszerint nem lehet igazi vallás –, és akkor jön el a szekták pillanata.

Néhány szekta ma

Amikor ma szektákról beszélünk, nem hivatkozunk azokra, amelyeket századokkal ezelőtt hívtak így. Legtöbbjük már eltűnt. Mások intézményesültek, normalizálódtak életük, mert legalább kifelé teljesítették a vallásos tevékenységre vonatkozó elvárásokat. A szekta nevet használjuk:

a) Olyan esetekben, amikor bár már régi csoportról van szó, az utóbbi időben nagy térítő lendületet mutattak, mint a Jehova tanúi;

b) Más olyan új jelenségek esetében, amelyekről azt mondják, hogy rendhagyó tevékenységek összefogói, ezek lehetnek bűnözők is.

A Jehova tanúi több mint fél évszázad történetére tekintenek vissza, lévén az alapítás éve 1878. Az adventista irányzathoz tartoznak, vagyis azokhoz, akik Krisztus közeli második eljövételét várják, aki majd létrehozza ezer évig tartó királyságát. Többször említettük már, hogy ennek a második eljövételnek az időpontja újból és újból későbbre tolódik, mert nyilvánvaló módon eddig nem teljesült. A Jehova tanúit jól ismerik, főleg túlzott makacsságuk miatt, amivel hitüket terjesztik, az olyan dolgok ellenzéséért, mint a transzfúzió, vagy a katonai szolgálat következetes megtagadása miatt. A legnagyobb figyelmet azzal vívták ki, hogy jó kapcsolatba tudnak lépni az em-

berek nagy részével, egyszerű hitet, látványos, szigorú és szolid erkölcsöt kínálva nekik. Ezenkívül rájuk irányul a magányos emberek és a kulturálisan elhagyatott emberek figyelme is. Sok esetben a Jehovisták olyan feladatokat végeznek el, amivel a keresztények már felhagytak vagy nem végzik kellő odaadással. A Jehovistákat nem szokás emlegetni, ha a gazdaságilag erős szektákról van szó. Az egész világon körülbelül három millió ember tartozik hozzájuk, nagyon hasonló társadalmi és kulturális jellemzőkkel, akik bizonyos értelemben marginálisak, önként, hitükből kifolyólag és morális meggyőződésük miatt.

A Moon szekta esete nagyon eltérő ettől. 1954-ben, Dél-Koreában alapította Sun Nyung Moon. A hatvanas években áthelyezte tevékenységét az Egyesült Államokba és azután a Nyugat többi részébe. Többféle neve volt, a leggyakoribb a Világ Keresztényeinek Egyesítésére Alakult Társaság. A Moon valójában egy antikommunista tevékenységet végző hatalmas csoport. A hitük módfelett leegyszerűsített, szinte ijesztő. Sun Nyung Moon szerint a kereszténység, vagyis Jézus Krisztus nem tudta meggyőzni a világot hitéről. Jézus Krisztus egy próféta volt, egy értékes ember, akit Isten küldött. De nem volt sikere. Ezt látva, Isten elküldött egy másik embert: Sun Nyung Moont, azzal a nyilvánvaló megbízatással, hogy hozza helyre a világ dolgait, amelyek rosszul mennek. Mi az eltévelyedés oka? Egy és legfőbb: a kommunizmus. Ezért mindent alá kell vetni annak, hogy legyőzzék a kommunizmust, mindenekelőtt egy alapos antikommunista felkészítéssel, amelyet különféle szinten valósítanak meg, az értelmi képességektől függően. Amikor le-

győzik a kommunizmust, megszületik az új világ, amelyben a kormányzást egy teokrácia végzi.

Ezzel a doktrinális leegyszerűsítéssel párosul egy nagyon erősen szervezett hierarchikus szervezet, azaz az indoklással, hogy szükség van egy erős és határozott irányító kézre. Ez a hatékonyság számtalan vállalkozás szervezésében mutatkozik meg. Sok közülük nagy jövedelmet hozó gazdasági tevékenység.

Moon létrehozott egy politikai nyomozást végző szekciót, a *Causa*-t, amely nagyon jó stílusban informál és reflektál a kommunizmussal kapcsolatban.

Moon ellen több országban eljárást indítottak pénzügyi csalás miatt, így pl. az Egyesült Államokban. Elveszített egy pert is, amelyet az angol napilap, a *Daily Mail* ellen indított. A napilap azt állította, hogy Moon gyakran agymosást végzett és családokat züllesztett szét. A bíróság elismerte, hogy ezekben az állításokban nem volt alaptalan a vádaskodás.

Moon szektája, úgy mondják, körülbelül kétmillió tagot számlál a világon. A szekta változó doktrínákkal bír. Így például az az elképzelés, hogy Jézus kudarcra annak köszönhető, hogy korai halála miatt nem tudott megnősülni és megalapítani a megváltottak új, világméretű családját, nem túlságosan elterjedt a katolikus többségű országokban. Mégis lényeges tétel, mert Moon az emberi nem új atyja, bár az ő Évája nem egy hanem négy egymást követő személy. Legfontosabb felesége a negyedik, nem számolva az előző hárommal, akik 1960 előtt éltek vele házasságban. Amikor 1960-ban Moon 40 éves volt, találkozott egy 18 éves fiatal lánnyal, és megtalálta benne az igazi Évát, az új és végleges Ádám, azaz a saját maga számára.

Eltérő a másik, szintén nemzetközi szekta, amit helytelenül a Tudomány Egyházának hívnak, mivel semmiféle keresztény jegyet nem visel magán. Más országokban az Új Megértés Egyházának hívják. Az ötvenes években az Egyesült Államokban Lafayette Ron Hubbard alapította. Szigorúan szervezett és hierarchizált; a dianetikus csoportok jelentik az alapját. A dianetika egyszerre megváltó doktrína is, de nem az örök rossztól, hanem a jelenlegi rosszak-tól akar megváltani: a stressztől, a kábítószer-től, a szorongástól, a bizonytalanságtól. Csoportjaik szervezeten foglalkoznak a rászorulókkal, például Narcononban a kábítószereseket látják el, akik cserében csatlakoznak a szektához, általában jelentős pénzösszeg fejében. A Tudomány Egyházáról el lehet mondani, hogy az orvosi ellátásnak minősíthető szolgáltatásokért pénzt fogadnak el. Ez az, ami valójában a dianetikát jelenti.

A dianetika „teoretikus” gyökerei világosan ezoterikusak. Minden abból az állításból indul ki, hogy az emberben vannak, vagy létrejönnek engrammák, amelyek valójában pszichológikus traumatizmusok, és ezek ebben vagy az előző életekben előálló fájdalmas tapasztalatokból erednek. Az engrammák a felelősek az összes emberi szerencsétlenségért, a pszichikaiaktól kezdve a szakmai kudarcokig vagy az érzelmi területen elszenvedett dolgokért is. A dianetika az a technika, amely megszabadítja az embert az engrammáktól. A dianetikai módszer igen drága, ugyanakkor teljesen hatékony: általa lát az ember először világosan; végül korlátlan szellemi hatalmat nyer. A győzelemig onnan már csak egy lépés van hátra. A saját maguk által összeszámolt 5 millió hívővel, követőik 1980-ban úgy gondolták, hogy 1984 körül kezükben lesz a világ túlnyomó része.

Ugyanakkor a nyolcvanas években néhány országban bírósági eljárások folytak ellenük, ezekben többek között csalással és pénzügyi manipulációkkal vádolták őket. Spanyolországban például vádat emeltek ellenük pénzügyi csalás, visszaélés és más dolgok miatt.

Ugyanakkor a jóval nagyobb figyelmet felkeltő Hare Krishna, a mai napig sem tudta hatékonyan megszervezni szektáját. Hivatalosan Krishna Hívők Nemzetközi Társaságának hívják és 1965-ben alapította A. VC. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, aki 1977-ben halt meg. Igazi szándékuk az, hogy Keleten kívül is terjesszék a hinduizmus szent könyveinek, mint a Védák és főleg a Bhagavad gita ima jellegű részeit. Krishna kormánya egy Rektori Tanács, amelyet a taggyűlés választ, ennek száma kb. 10 ezer a világon.

A hinduizmus komplex világából Braphupada egyetlen istenre, mint az Univerzum megalkotójára alapozott. A hagyományos hinduizmusban Krishna egyszerűen Visnu egyik megjelenési formája. Itt viszont Krishna a legfelsőbb lény, az utolsó állomás, az abszolút igazság, isteni és örök személy. Az átjuttatásnak a bhaktiyoga az az útja, amely elvezeti a hívőket Krishna szeretetéhez, akit folytonosan megidéznek, százszor, ezerszer elmondva naponta: Hare Krishna, Hare Krishna, Krishna Krishna, hare, hare, hare, rama, rama, rama, hare, hare.

A Hare Krishna hívők vegetáriánusok, sőt nem fogyasztanak sem kávé, sem dohányt, sem alkoholt és semmiféle kábítószer.

Az Egyesült Államokban nagy vidéki magántulajdonaik vannak, vegetáriánus éttermek sorával. Ezek önmagukban tökéletesen jogos tevékenységek lennének, ám, néhány kritikus szerint, más, jogtalanok

fedezékei a szekta védelmében. A Hare Krishna hívők mindig felháborodva utasították vissza ezeket a vádakat.

Szekták és kereszténység

Két fő érvet használnak leggyakrabban néhány újabb szektával kapcsolatban: az agymosást és annak következményeként a gazdasági csalást. Ennek a mechanizmusa vázlatosan a következő: a szekta sugalmazza az eljövendő tagnak, hogy lelkileg szüksége van bizonyos dolgokra (belső békére, gyógyulásra, kábítószer-től való megszabadulásra, megértésre és barátságra), sőt, felébreszti ezt az igényt. A szekta ezután fokozatosan rátér arra, hogy pénzt követel e személyes ellátás fejében.

Bűntény azonban csak a csalás jelentene, mivel elfogadott gyakorlat, hogy szolgáltatásokért cserében pénzt fizetünk; az egész gazdasági élet tele van ezzel a jelenséggel. Ezek a szolgáltatások néha olyan egyszerűek, mint az étkeztetés vagy idegenvezetés; máskor viszont jóval kevésbé ártatlan, mint egy masszázs szolgáltatás, ami egy kereskedelmi jellegű szexuális tevékenységet rejt el. Amit elsősorban a szekták szemére vetnek, az a csalás: emberbaráti érveléssel vonzanak és azután becsapnak, a szónak majdnem minden vonatkozásában.

Néhány szekta, hogy híveket szerezzen, nyelvoktatást, kábítószer ellenes beszélgetéseket, személyiség teszteket szervez, „amik nagyon hasznosak arra, hogy munkahelyet találjunk”. Összehoznak tagjaiknak egy ikerlélekkel való találkozást, vagy szolgáltatást kínálnak egy keleti masszázs szalonban. Hagyományosabb módszere a toborzásnak, ha nyíltan

megszólítanak az utcán, vagy előadásokra és ezoterikus témákról szóló megbeszélésekre osztanak szét meghívókat, olyasmire, mint pl. a halál utáni élet, a reinkarnáció, a médiumok ereje, az ész hatalma stb.

A pszichiáterek és más szakemberek, akik néhány szekta híveit kezelték, megállapították, hogy a szektatagok általában 18 és 25 év között vannak, és többségük nő: sokan tanulmányaik során kudarcot vallottak, vagy valamilyen szerelmi problémával küszködnek, és értékszemléletük, magatartásuk eltér a szüleikétől. Vagy olyanok, akik bizonytalan személyiségek, társadalmilag alkalmatlanok a beilleszkedésre. Néha a hívők toborzása diszkókbán és bárókban, egyszerű és kétes szerelmi felajánlkozáson keresztül történik, amely később, már a szekta helyiségeiben szexuális kapcsolattá alakul át.

Az ilyenfajta szekták tevékenysége távol áll a keresztény eredetű szektákétól, amelyek a maguk idejében szintén a szekta nevet kapták és amelyeket később, mint szabályos intézményeket fogadtak el, bármennyire is eltérőek az elképzeléseik. A „szélhámos” szekták általában kapcsolatban vannak az ezoterikával és bizonyos vonatkozásban a mágiával, olyan értelemben, hogy azonnali megkönnyebbülést, előnyöket, empirikusan hasznos dolgokat ígérnek. Ugyanakkor az autentikus vallásos szervezetek annál inkább hitelesek, minél többet követelnek tagjaiktól az erény útján, vagy mások önzetlen megsegítésében, szolidaritásban, megértésben és őszinteségben. Mégis, a vallásos hit aszketikus követelményei Nyugaton egyre kevésbé terjednek, bár századokon keresztül általános kulturális jelenségként léteztek. Korábban mindenki elfogadta a végső célt, az ima értelmét, a böjtöt, a könyörületből végzett munkát,

az önsanyargatást. De egy olyan társadalomban, amely legfőbb céljának tartja a „ne vonj meg magadtól semmit” elvét, egyszerű túlzásként kezelik, ha valaki a mértéktelen evéstől és ivástól rosszul lesz, ugyanakkor beteges dolognak tartják, ha valaki lemond egy italtól és ezt a lemondást Istennek ajánlja.

Jelentős párhuzamot lehet vonni a keresztény tartalmú lelki gyakorlatok csökkenése és bizonyos szekták felvirágzása között. A keresztény gyakorlatokban, ha eredeti értelmükben gondolunk rájuk, nem találunk semmi csereértelmű dolgot: az áldozat nem egy érték, amit Isten valamilyen kegyéért cserébe ajánlunk fel. Az áldozathozatalnak lehet ugyan kérelem értelme, de mindenek előtt és alapvetően Istennek szóló alázat, a vezeklés és a köszönet kimutatása. Attól a pillanattól kezdve, amikor mindezt szem elől veszítjük, elkezdődik a vallásos gyakorlat „manipulálása”, és a mágiához, vagyis a babonához való közeledés. Ezért nem csoda, ha a keresztény országokban, néhány szekta hívei a kevéssé vallásos nevelésben részesült emberek közül toborozzák híveiket, akik számtalan más ok miatt is, lelki életükben „védtelennek” érzik magukat. Ehhez még hozzájárulnak a tömegkommunikációs eszközök is, amikor a vallásos gyakorlatokat úgy mutatják be, mint valami legyőzendő, archaikus és divatja múlt dolgot.

Van az emberben hely a fennkölt és természetfölötti számára, mert Isten alkotta őt, aki maga a teljessége és célja minden csodálatosnak. Az ember vallásos dimenziója úgy működik, mint egy „szerszám”, amely felfogja az istenit; radarja vagy antenája az isteninek. Létezik az emberben a természetes vágy, hogy Istent lássa, és ez a természetfölötti utáni vágyán keresztül nyilvánul meg. Az, hogy az ember

képes a maga természetes erejével eljutni Isten megismeréséig, jól bizonyított, régi hit a sztoikusok között, sőt még régebbi. Azonfelül a kulturális antropológia vagy etnográfia is bebizonyította, hogy lehetséges kapcsolat különböző népcsoportok között, melyek eljutottak egy felsőbb lény megfogalmazásához, amely lény a világ megalkotója vagy létrehozója. Ez az ősi hit megtalálható a Bölcsesség Könyvében, és rá hivatkozik Szent Pál, amikor így ír a Rómaiaknak küldött levelében: „Isten haragja eléri az égből az embereknek minden istentelenségét és gonoszságát, akik az igazságot elnyomják igazságtalansággal. Ami ugyanis megtudható az Istenről, az világos előttük, maga az Isten tette számukra nyilvánvalóvá. Mert ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk...” (1,18–20).

Annak lehetőségét, hogy megismerjük Isten néhány tulajdonságát, létezését, a megalkotott világ szemlélésén keresztül, az I. Vatikáni Zsinaton hittételnek nyilvánították. Egy nagyon toleráns hitelvről van szó, amelyet még Voltaire, az Egyház és mindenféle természetfölötti kinyilatkoztatás nagy ellensége is elfogadott. Voltaire, mint az közismert, mindig kész volt arra, hogy távol tartsa magától mindazt, ami nem egyezett véleményével abban a szerinte alapvető igazságban, amit híres mondásában fejez ki: „Van Isten, mert nincs óra órás nélkül.” A világ, mint Szent Ágoston írta, azt kiáltja, hogy alkották őt. Ezt a kiáltást azzal a különbséggel lehet példázni, ami az emberi tapasztalás korlátozottsága és annak a korlátlansága között van, amelynek hívását érzi. Ez a különbség valójában egy feszültség; hogy megoldja, az utóbbi időben, ahhoz a kiúthoz fordult, hogy vagy egy poetikus alkotásnak, egy esztétikai kérdés-

nek tekinti vagy csűrés-csavarásnak, vagy illúziónak. Ezekben az esetekben az embert pusztán emberi eszközeire kellene leszűkíteni, és megmagyarázni neki, hogy a korlátlan iránti vágya nem más, mint a korlátozottság új formája. Következésképpen a vallás egy illúzió lenne; ez az a pont, ahol Marx és Freud véleménye megegyezik; így jött létre az a kombináció, ami nyugaton, főleg a század ötvenes éveitől elterjedt.

Úgy Marx, mint Freud úgy vélik, hogy az igazi igazság, a Tudomány alkalmazása, eltüntetné a vallásos illúziót. Mi a vallás Freud számára, ha nem az öröm elvének helyettesítésére irányuló endopszichikai nyomás következménye, mely a valóság hatására áll elő? „Ha következetesen haladunk ezzel a modellel, látjuk, hogy a vallások rákényszerítik a földi örömekre a teljes lemondást azzal az ígérettel, hogy egy eljövendő életben kárpótlást találunk.” Ez meglehetősen leegyszerűsítő elképzelés, mert nem ismeri azt az értéket, amelyet a kereszténység az örömnek tulajdonít, a földi boldogságnak, a szexualitásnak – a házasságban – abban a szimbólumban, amelyben Krisztus és az Egyház egysége is megvalósul. Nincs semmi puritánság abban, hogy „és megkettőződnek egy testben”.

Bárhogyan is van, a vallásos élet kevésbé intenzív megélése nem alakult át a Tudományból táplálkozó feddhetetlen „életmóddá”, hanem föltűnt egy állandósuló ezoterikus irányzat, s új és régi szekták indultak fejlődésnek. A maguk módján, ezotrizmus és szekták azoknak adnak igazat, akikben hajlamot látnak a természetfölötti iránt.

A szekták jelenlegi elszaporodása bizonyos pontig előre nem látható jelenség volt, ugyanakkor egy sor igen jól ismert faktornak is a következménye. Az el-

ső és talán leginkább összetett faktor a lebontás, amely a hatvanas évektől jelentkezett a keresztény vallás központi dimenzióiból kiindulva. Ez a jelenség igen bonyolult ahhoz, hogy néhány oldalon belül meg tudjuk tárgyalni, de tudnunk kell róla legalább annyit, hogy sok esetben egyfajta revízióról volt szó, néhány teológiai közegben, de volt eset, hogy az egyházi hierarchiába tartozó személyek is támogatták.

Ez a lebontás a hit területét is befolyásolta, benne a különféle hitelveket, a morális szférát és a liturgiát. Ezt a jelenséget úgy hívták, hogy „humanizálni” kell a vallást, abban az értelemben, hogy érthetőbbé kell tenni és az egyszerű emberhez közelíteni. Ennek a kifejezésnek a kétértelműségét, melynek valóban van egy pozitív variánsa, amit XXIII. János pápa is javasolt, amikor a II. Vatikáni Zsinatot összehívta, az unalomig ismételtgették, hogy „újradi-menzionálják” a vallást, hogy áttérjenek egy teocentrikus szemléletből egy antropocentrikusba. Ez a formula azután ismét számtalan magyarázatot kapott. Nagyon pozitív volt, amikor úgy használták föl, mint módszert, hogy elinduljanak vele az ember felé és eljussanak a lényegét képező Istenig. De sokkal gyakoribb volt néhány éven át így magyarázni: a keresztény üzenet központjába tenni az embert azt jelenti, hogy minden elérhetővé teszünk számára, elhallgatván azt, amit nem „értett”, (a hit igazságait), megszelidítve a túlságosan szigorú szabályokat (a klasszikus példa a fogamzástólással kapcsolatos magatartás) és a liturgiából, ami misztikus és szép ritus, majdnem beszélgetést formálni, amely, ha nem vigyáztak, ízléstelenségé fajult.

VI. Pál beszédeiben az állandóan sajnálkozással kezelt jelenségek arra engedtek következtetni – a

Pápa szavaival –, hogy majdnem az Egyház „önrombolása” folyik, sőt hogy „a Sátán poklának füstje” befurakodik az igen tiszteletre méltó méltó intézmény részei közé. VI. Pál sokszor arra figyelmeztetett, hogy az Egyház által annyira akart változásoknak balgaság ellenállni, és ugyanúgy olyan változtatásokat is balgaság bevezetni, amelyek a keresztény hit létét fenyegetik. A hetvenes évek végétől, II. János Pál pápaságától kezdve – az egyházi sorokból való dezertálásnak olyan időszaka után, amely századok óta ismeretlen volt –, ezek a szelek kezdtek elcsitulni, de a rossz nagy részben már megtette a maga hatását. Sok esetben a hitet trivializálták, ritkábbá tették a lelki felkészülés komoly kezdeményezéseit és a morállal kapcsolatban elfogadtak egyfajta helyzethez igazodó morált, amely bármilyen konkrét egyéni magatartást igazolt, mivel mindig találtak többé-kevésbé tüneti magyarázatot rájuk. Így nem kevés moralista érvelt azért, hogy elfogadtassa a születésszabályozás nem természetes módját, ami gyakorlatilag megegyezett az abortusz elfogadásával.

A liturgiában a történelem során néhány szakrális elem eltűnése visszafordíthatatlanná vált. Világos példa erre a liturgikus ének. Amikor a gregorián éneket felváltották valami mással, ami állítólag hozzá hasonló színvonalú volt, a gyakorlatban sok országban rontotta az istentisztelet minőségét.

A szent dolgok tartalmi veszteségét kihasználta néhány szekta, amelyek mutatkoztak be, s a „humanizáló”, „megmagyarázó”, sőt „tudományos”, szervezetként hívőknek többé kevésbé hamis vallási formákat kínáltak: az okkult dolgok értelmezését, a titok tiszteletét, a rítus újraélesztését, ragaszkodást a népi istentisztelethez, és általában ígéretet tettek arra, hogy „kapcsolatot” tartanak fenn a lélek világá-

val. Az emberek ezrei, főleg a 60-as évektől felnövekvő generációban, lelki felkészültség nélkül megtalálták a szektákban mindezeket az elemeket valami olyanhoz kapcsolódva, ami igen közel áll a szolidaritáshoz. A szekta betölt egy űrt az ember életében, amit valójában a vallás tölthetne be.

A második faktor, ami a szekták fejlődésére hatott, az az egyszerű emberek életében a pozitivista és „tudományos” nevelés eredménye volt. Tudjuk, hogy a XIX. és a XX. század tudományoskodó propagandájának nagy része a tapasztalati tudomány magasabbrendűségének feltételezésén alapult, mellyel alapon megpróbáltak választ adni az univerzum és az ember titkaira. A tudomány, a maga folyamatos fejlődésével, a vallási, filozófiai, metafizikai magyarázatok végső próbájaként szerepel ebben a felfogásban, magyarázatai pedig tiszta dogmaként.

Nem felejtethünk el ugyanakkor két dolgot. Először is, keveseknek van meg a képességük és a megfelelő felkészültségük, hogy a tudomány magyarázatait megértsék a szükséges színvonalon. Ezekből általában csak a vulgarizáltakat és a leegyszerűsítetteket értik meg, az árnyalatokat viszont nem – filozófiai és teológiai síkon is ez történik –, kivéve pl. Einstein, Max Planc és más hívó tudósokat. Más szóval, az emberek többségéhez csak egy hiszékenységre számító és könnyített verzió érkezik el a tudományból. Másodsorban, századunk hatvanas éveitől a lineárisan haladó, folyamatos fejlődés elmélete válságba került. Anélkül, hogy tagadnák a tapasztalati tudomány előnyeit az emberiség számára, világossá váltak „romboló hatásai”, köztük a legismertebb az energiahordozók kimerülése és az ökológiai katasztrófa.

Egyfelől tehát az emberek többségéhez eljut egy a tudomány lehetőségeiről szóló, hiszékenységre alapozó és leegyszerűsítő elképzelés, másfelől felmerülnek a félelmek, amelyeket ugyanezen a tudomány rossz felhasználása eredményezhet. A szekták és általában az okkultizmus a hiszékenységnek ugyanezt a már nyitott ösvényét használják fel, de felhasználják a félelmet, felvázolva az orvoslás különböző eszközeit is, amelyek már természetesen nem tudományosak.

A harmadik faktor, amely sok szekta fejlődését befolyásolja, kimondottan gazdasági jellegű és bizonyos értelemben benne rejlik az előbb említett két faktorban. A vallásos hit lebontásának és felmagasztalásának összevegyítése és a tudományos érvelés hitelvesztése igazi keresletre számíthat.

A többé kevésbé hivatalos filozófia majd egy évszázada azt mondja, hogy a metafizikai vagy vallásos nyelvezet értelmetlen, mivel nem tárgyal bebizonyítható dolgot. Valójában egy ehhez hasonló felfogás megtalálható már néhány középkori áramlatban, és a XVI. századtól az alapvetően angol eredetű empirizmussal fejlődik tovább. A felvilágosodás nagy része és a XIX. századi filozófiai és tudományos gondolkodás úgy véli, hogy toleranciánkat mutatja az, ha megengedjük, hogy a hétköznapi embernek legyen saját kultusza és vallása, de ugyanakkor tudni való, hogy a művelt embert csak az ész vezeti. Más dolog a vulgáris elem – hívják bár egyszerűen népnek – és más a felvilágosult elit; és természetesen nem keverhetjük össze a két dolgot.

A XX. század során – az előbb említett két első faktor hatására –, ez a „felvilágosult” álláspont fokozatosan elterjedt a közepesen művelt rétegekben, azzal együtt, ahogyan nőtt az iskolázottság, a köte-

lező oktatás időszaka és a tömegkommunikációs eszközök hatása. Elterjed az az elképzelés: hogy a művelt embernek, aki *tud*, nincs miért hinnie a semmiben: az nem a felvilágosodott embereknek való. Ez nem azt jelenti, hogy teret hódít a megfelelő színvonalú tudomány. Elterjed az az elképzelés, hogy „hinni” a vulgáris rétegek dolga. És valóban, a vulgáris réteg egyre közelebb kerül az ezoterikus eszmékhez és a szektákhoz. Ugyanakkor, lassanként a vulgáris réteg alatt nem analfabéta és iskolázatlan embert kell érteni; az ezoterika lassanként híveket talál a viszonylag felvilágosult emberek között is. Először mint egyszerű játékot kezdi olvasni az ember a horoszkópokat. Azután egy jövőmondóhoz fordul. Mint tudjuk: nincs arról szó, hogy higgyen benne, de figyelembe veszi. Azonkívül a jövőmondónál az ember kitárulkozik és elmond mindent. Ha valaki nem elégszik meg az ezoterizmus egy kicsiny részletével, akkor talán jó alany arra, hogy egy szekta tagja legyen, legalábbis olyanak, amelyet a megtevesztés védelme vesz körül.

Mindenképpen észrevehető, hogy van igény a szektákra, mert a vulgáris elemek hatalmas tömegéhez – amely továbbra sem tud sokat a dialektikus materializmusról, a pszichoanalízisről, a kvantum fizikáról –, hozzáadódnak a félig művelt emberek, például, egy társadalomtudománnyal foglalkozó szerző esetében, aki vissza akarja adni a mítosz hitelét és a fantázia világának fontosságát. Jó példája ennek spanyol nyelvterületen a már idézett *Trójai ló*, J. J. Benitez munkája. A több kötetes könyv regénynek nevezi önmagát, ugyanakkor állandóan azt emlegeti, hogy minden állítása szilárdan tudományos alapokon nyugszik. Sok olvasó, főleg a fiatalok, pontosan ezt a tudományos alapot értékelte

nagyra anélkül, hogy észrevette volna, a tudományos törekvés csak fikció marad. A könyv egyértelműen ezoterikus lényege tulajdonképpen a kereszténység újraértelmezése egy feltételezett földön kívüli civilizáció fényében. Már számtalanszor hivatkoztak a vallásnak és a földönkívüliben való hitnek erre a keverékére. Minket most az érdekel, hogy megmutassuk, hogyan talált közönségre Benitez munkája a műveltnek tartott emberek táborában. Vagyis, úgy tűnik, a tudomány fejlődése nem vetett véget a hiszékenységnek. Jó néhány ember esetében megtörténhetett az, hogy eltávolodtak a hittől, de jelen időszakban a hiszékenység dózisa nagyobb, mint korábban, sok más században. Ennek a hiszékenységnek, a társadalmi dimenzióját használja ki néhány szekta. Mások, rugalmasabbak, ugyancsak ezt a hiszékenységet használják fel, amikor nyilvánvalóan jó anyagi forrásként kezelik.

Tolerálni a szektákat?

A Jehova Tanúi elítélik, következőképpen Isten elleni véteknek tartják a vérontást. Ezért ellenzik az erőszakot, a katonai szolgálatot... és a vérátömlesztést. Drámai helyzetekben, ha választani kell egy kisgyermek halála vagy egy „virágzó korban” lévő fiatal halála és a vérátömlesztés között, a Jehova Tanújában nem merül föl kétség: jobb a halál. Nagyon valószínű, hogy az esetek többségében ezeket a hitelveket tiszteletben tartják, és néha előfordul, hogy bírói közbelépésre egy kiskorú vérátömlesztést kap néha még a szülők ellenkezésével szemben is.

A probléma nem ott van, hogy egy Jehova Tanúja számára ez helytelen és egy külső ember számára

nem; hanem ott, hogy létezik-e valamilyen objektív kritérium, amely megoldhatja ezt a kérdést. Ez csak egy példája azoknak a problémáknak, amelyek előfordulnak a kisebbségben lévő csoportokkal kapcsolatban, és amelyek ütköznek a többség gyakorlatával.

Marginális mindig létezett. Bármely felosztásban előfordulnak marginális esetek. Bármelyik korban, és bármilyen kultúrában voltak furcsaságok vagy csoportok, amelyek elváltak a közös hittől vagy a közös érzéstől. A többség gyakran hajlott arra, hogy azt gondolja, az eltérés aktuális és potenciális támadást jelent a normálissal szemben. Ha ennek a gondolkodási módnak volt bizonyos valószínűsége – mert például a csoportok fokozatosan szembekeverültek a politikai vagy gazdasági hatalommal – nem volt kizárt, hogy üldözni kezdték őket. Ez történt, az „eltérőekkel”, úgy az őskeresztényekkel, mint az eretnekekkel a keresztény időkben. És ez történt majdnem minden népnél a boszorkánysággal. A boszorkány marginális személy volt, valamilyen fizikai fogyatékosága, vagy pszichikai rendellenesség miatt, vagy a hit miatt, amelyben „megérintette” egy természetfölötti hatalom. Nos: majdnem minden primitív népnél a boszorkányságot – vagy a mágiát, amely megrontásra törekedett – üldözték. Amikor, főleg a reneszánsztól kezdve (és nem a középkorban, mint ahogy azt sokszor emlegetik), a boszorkányokat leleplezik, üldözik és elpusztítják, akkor egy, az emberhez ősidők óta nagyon közelálló magatartás ismétlődik meg.

Az eltérőt, a furcsát, a marginálist, a különbözőt csak akkor tűrték meg, amikor világosan és egyértelműen alacsonyabb rendű volt: egy rabszolga, vagy bohóc esetében, mint látványt. Vagy már civi-

lizáltabb színvonalon, az embereknek egy olyan csoportjaként, amely teljesen külön áll a többitől, a kapcsolatkeresés abszolút tiltása veszi körül, amely tiltást néha mindkét oldal kívánta, mint például a zsidók történetük hosszú évszázadai során egészen a mai napig.

Ennek a magatartásnak, többek között, egy viszonylag elszigetelt helyzetre kivetített etnocentrizmus a magyarázata, mely magatartás az emberi történelem kezdetétől tartott és nem csak Nyugaton volt jellemző. Az eszkimó név, az eszkimó nyelvben embereket jelent, vagyis az embert antonomáziával jelölik. És ugyanez történik más népek esetében is. Egy kultúra saját jegyeit kezdi úgy értelmezni, mint A Kultúra jegyeit. Van mindebben egyfajta közösségi értelmezés, amely megfojtja az egyén jogait, az emberi jogokat. Ehhez még az járul, hogy néhány emberről azt hiszik, rangja miatt fölötte áll másoknak. A nemesség fogalma jobban elterjedt, mint ahogy látszik, és kevés primitív népnek van érzéke a demokráciához.

Ezek és sok más ok megmagyarázza például, hogy a gyarmatosítás vállalkozásaiban miért szerepelt megoldásként a helyi nép teljes kiirtása; beleolvasztása a gyarmatosító nép kultúrájába; végül alávetettségben való tartása. Amikor jelenleg, sok évszázaddal később, egyfajta „kultúrák közötti találkozás” után sóhajtoznak, amely feltételezné a megtalált kultúrák teljesebb tiszteletben tartását, egy teljesen anakronisztikus szellemi művelettel próbálkoznak.

Az emberi jogok, mint például a tolerancia eszméje, alapvetően vallásosak. Valóban, a XVI. század előtti vallásos szakadások kevésbé voltak fontosak, és minden esetben gyorsan elfojtotta őket az erő-

szak. De a XVI. és XVII. századtól kezdve a vallásháborúk szörnyűséges tapasztalata, a vallási türelmetlenség háborúi, új lépést jelentettek a téma vizsgálata szempontjából, jobban felfigyeltek az egyénre. A polgári forradalom, amely a XVIII. században kezdődött és fejlődött, ugyancsak ebbe az irányba haladt.

Azt az axiómát, amely addig vitathatatlannak tűnt, követte egy másik, amelyet szintén döntőnek véltek. Így szólt: „a tévedésnek nincs joga semmihez”, majd utána: „és akik tévednek, azoknak sem.” A csata a toleranciáért a XVIII. század elején nem ennek a kérdésnek a talaján állt, hanem abban nyilvánult meg, hogy rendeletben igyekeztek felszámolni úgy a monarchikus abszolutizmust, mint a katolikus egyház befolyását. Az elfogadott kombinált megoldás ez volt: deizmus (természeti vallás, dogmák nélkül) és alkotmányos monarchia. Ezzel az engedménnyel valamennyi vallásos felekezetet, szektát, amely a protestantizmustól kezdve terjedt el, elfogadtak vagy megtűrték, mert elismerték legalább az istenség létét. A politikai életben nem ment olyan könnyen a dolog, és ez hozta létre részben az Egyesült Államokat: akik Angliából emigráltak, azok a meg nem tűrték vagy diszkrimináltak, legyenek puritánok vagy katolikusok.

Ez a folyamat, vagyis a tolerancia közegének szélesítése a hit színvonalának csökkentésére alapozva, a mai napig folyik. Ha például azt állítjuk, hogy nincsen a szexuális magatartásra vonatkozó morális igazság, akkor el kell ismernünk mindenféle házastársi vagy páros kapcsolatot, köztük a többnejűséget is. Ha elfogadjuk a stabil házasságot egy férfi és nő között, nem érthető, miért nem fogadjuk el a stabil házasságot egy férfi és több nő között (poligamia)

vagy egy nő és több férfi között (poliandria). Hasonló történt a kábítószerrel is. Ha a jogok – abban az értelemben, hogy mit tehetünk meg – az individuumbirtokában vannak, nem érthető, miért nem teheti a személy azt, amit akar a saját életével. Azt a szlogent, hogy „a test az enyém és azt csinállok vele, amit akarok”, sok országban használták az abortusz védelmében. Ha igaz az, hogy a kábítószer egyértelműen fenyegeti az életet vagy az ember fizikai integritását, azt is elismerik, hogy csak az ember saját maga egyetlen tulajdonosa magának. A kábítószer fogyasztással szembeni intolerancia oka, hogy segíti a kábítószer-kereskedelmet, amely ugyanakkor bűnözést eredményez, ami viszont az emberek biztonságát veszélyezteti. Mivel pedig az emberi szabadság ott leli határát, ahol a másik ember szabadsága kezdődik, itt van az az út, ahol nem kell tolerálni a kábítószerrel.

Ezek olyan magyarázatok, amik sokakat nem győznek meg. A kábítószer esetében konkrétan azt az álláspontot védik, hogy engedélyezni kellene használatát, sőt nyilvános helyeken árusítani is lehetne.

Kevéssel ezelőttig lehetett volna még változtatni a dolgok ilyenfajta megítélésén, visszatérve ahhoz a hamis érveléshez, hogy „a tévedésnek nincs joga semmihez, és akik tévednek azoknak sem”. Ha ennek a megközelítésnek az első részét igaznak fogadjuk el, nem követi azt szükségszerűen a második része, mint igazság. Először is, mert tévedés áldozatai akaratlanul is lehetünk; másodsorban, mert ha a hibát elkövetőktől megvonjuk jogait, gyakorlatilag nem létezne kivezető út. A megkülönböztetés tévedés és tévelygő között nagyon régi; már Szent Ágoston egyes szövegeiben, a IV. században is talál-

lunk rá világos magyarázatot és soha sem tűnik el teljesen a Nyugat kulturális örökségéből.

Mégis, előfordult már, hogy kizárták a tévedés fogalmát, amikor kizárták az igazság fogalmát is. Erről a kérdésről egyszerű politikai és konjunkturális szemléletben azt is mondták már, hogy nem lehetséges eljutni az igazság egyértelmű megfogalmazásához, és hogy mi az igaz és mi nem, azt minden ember maga dönti el. Ebből kiindulva bármely magatartást el kell fogadni, kivéve azokat, amelyek mások szabadságát veszélyeztetik. Valójában a tolerancia ellentmondása az, hogy nem lehet mindent tolerálni, nem lehet tolerálni a tolerancia hiányát, mivel ha legyőzzük a toleranciát, nem lenne többé. Ha lemondunk még a fáradságáról is annak, hogy megmagyarázzuk, milyen cselekedetek jók és milyen magatartások rosszak, a tolerancia attól függhet, hogy egy adott pillanatban a többség véleménye – vagy ennek a kisebbség által manipulált változata – hogyan dönt, mit lehet és mit nem, elviselni. Napjainkban ezt a folyamatot éljük át több témában is: az abortuszra irányuló intolerancia átment az abortusz tolerálásába, miután még dicsőítették is, és nincs kizárva, hogy elérkezzen oda, hogy ne viselje el az abortuszellenes magatartást.

Másrészt a tolerancia szintjei már nem mérhetőek a szerint a morál szerint, amely a szokásokban fejeződik ki, hanem lassanként azok önkényére van bízva, akik a törvényeket készítik. Tolerálható lesz így a legális, és intoleráns a törvénytelen.

Ha mindezt az elemzést a szektákra vetítjük, nem látjuk miért és hogyan lehet az, hogy a politikai hatalom beavatkozhat egy szekta belső életébe – bármennyire is furcsa, rendellenes és érdekes legyen az –, ha nincs a tevékenységében semmi, ami tör-

vénybe ütköző lenne. Sokan, beleértve a politikai intézményeket is, arra gondolhatnak, hogy egy bikát imádó szekta, a vegetáriánusok, vagy mások, akik finom zöld tunikában öltözve örömteli énekeket és naturalista strófákat kántálnak a parkokban, nyilvánvaló jegyeit mutatják az elmebajnak. De ha nem csinálnak semmi, másokra nézve ártalmas dolgot – bűntényre gondolunk itt –, nem értjük, miért tiltanak be őket, vagy akadályoznák működésüket, sőt adminisztratív eszközökkel ellenőriznék őket, hogy így nehezítsék meg életüket. A tauristák – így nevezhetjük az első szekta követőit – érvelhetnének úgy, hogy vannak férfiak és nők, akik félmeztelenül futnak, miközben jogging-gyakorlatokat végeznek és rendelkeznek egy szekta minden jellemzőjével. És nem csak hogy nem zavarodottak, hanem magatartásukat dicsőítik, sőt nagy felvonulásokat szerveznek, hogy a szektatagok együtt tudjanak futni és ahol étkezésre szolgáló állomáshelyek várják a résztvevőket és közönség, aki lelkesíti a futókat.

A tolerancia olyan módon lépett be a szokásokba, hogy a szektákkal szembeni türelmetlenség visszalépést jelentene. Más dolog a nyilvános vita, a kritika – ami szintén szabad – az illetlennek, irracionálisnak, embertelennek vagy károsnak tűnő magatartásukról. Abból a felfogásból, hogy a szektáknak teljes szabadságot kellene adni – addig, amíg nem történnek bűntények –, nem következik az, hogy bármely szekta jó lenne, pusztán azért, mert valakinek eszébe jutott hogy megalapítsa, és hatalma van összefogni százezer vagy milliányi követőt. A probléma hasonló a művészeti alkotáshoz: mindenki szabadon választja meg azt a művészeti ágat, amit szeret, és szabad abban is, hogy esztétikusnak ítéljen meg olyasmit, amit a józan emberi ész nem. A kortárs

művészetben az ilyenfajta művészi formákkal bőségesen találkozunk, sőt egyesek eljutnak odáig, hogy azt mondják, művészet az, amit én művészetnek tartok. Senki sem tagadhatja a jogot arra, hogy a művészt ilyen módon határozzák meg, de bárki másnak ugyanilyen joga van azt gondolni és mondani, és hogy ez nem tűnik neki művészetnek, hanem örültségnek.

A nem bűnöző szekták felé irányuló elengedhetetlen tolerancia nem ment föl az alól, hogy alapos információt szerezzünk róluk és helyes ítéletet alkossunk felőlük, ami végül is igazat ad a régi és mindig hasznos tanácsnak: „gyümölcsseikről ismeritek meg őket”.

Konkluzió: az okkult dolgok katalógusa

Az ezoterika panorámája sokféle, ugyanakkor uniformizált. Uniformizált mert, mint láttuk, nem haladt szinte semmit szerkezetében; éppen ezért az eddig publikált irodalma kicsit avas ízű: Nostradamus, Paracelsus, a Kabbala, a Tarokk. Mind ismert, sok esetben már századok óta. Ugyanakkor változatos, mert szinte valamennyi billentyűt leütöttek vele és olyan nyelvezetet használ, ami kaleidoszkópszerűen bonyolult.

Az okkult dolgok első forrása az ókor műemlékeinek ezoterikus magyarázataiból táplálkozik. A pál-mát Kheops fáraó nagy piramisa viszi el, de azt rögtön követik a Stonehenge-i megalitikus emlékek, a Húsvét szigetek szobrai, Machu Pichu romjai... Mindez kapcsolatba kerül, többé kevésbé igen átgondoltan, Atlantisszal, újabban pedig a Bermuda

háromszögről szóló elképzelésekkel, ami maga Atlantisz lenne.

Atlantisz olyan Föld, amelyet az emberi emlékezés előtt, az antropológiai emlékek előtt, a Homo sapiens és bármely más dolog előtt laktak, mert ez egy mitikus időben történt. Innen jön a kapcsolat a földön kívüliekkel

Miután útnak indult a földön kívüliekről szóló elképzelés, elkezdődött más irányban való fölhasználása is az ezoterikus irodalomban: abban az irányba, amely az Ószövetség, sőt Krisztus történetét igyekszik megmagyarázni. Egész gyűjtemények vannak ebből az irodalomból, makacskodók, ismétlődők, értéktelenek, ugyanakkor a hiszékenység piacára számítók.

Sokkal régibb az asztrológia, és a belőle származó dolgok. Az asztrológiát használják jóslásra, de valójában ez egyfajta hit, olyasmire alapulva, amit évszázadokon át elfogadtak: az, hogy a csillagok és az emberek között van egy mély és titkos kapcsolat.

Az ezoterizmus legbősegebb része – és leggyengébb pontja a jóslás, a megsejtés. Itt végtelen sok lehetőséggel találkozunk; gyakorlatilag mindent használtak már a jövő kifürkészéséhez: kártyákat, a kéz ráncait, álmokat, számokat, állatok belső részeit, a víz vagy az üveg visszaverődéseit...

Ha a csillagok ott vannak minden irányban, ugyanúgy minden más anyaggal is ez a helyzet, legyen az ásványi, növényi vagy állati. Ami az ásványi anyagokat illeti, a fémek vagy az ékkövek a hatalmát értik alattuk. A növényeket illetően, minden okkult botanika végtelen sok formulát tartalmaz. Az állatok jelenléte – kivéve belső részeit, amelyeket az ősi mágikus rituáléknál használtak – inkább szimbolikus. Az anyag hasonló fajta használatára utalnak

– vagy a mágikus tárgyasítására – a talizmánok, amulettek és pentákulumok.

Másik fejezet a transzcendentális meditáció, abban az értelemben, hogy ez az okkult megértését helyezi középpontjába. Kapcsolatban van a jógával és általában a hindu kultúra bizonyos elemeivel. Innen már csak egy lépés a reinkarnáció és a spiritizmus. Mindez ugyanakkor kapcsolatban lehet, eredete miatt is az emberi agy képességeivel, a telepátiával és a különlegesen finom érzékeléssel.

Máskor a dolgokat nem annyira természetfölötti oldalról közelítik meg, hanem a hangsúly a természetes dolgok megőrzésére esik – pl. a vegetariánusoknál –, a táplálkozásban a naturizmust követik, törekednek a helyes lélegzésre.

Az egyik legelcsépeltbb fejezet – amiről igen keveset tudnak és ezért mindig körülveszi a misztérium – a régi szektáké. Például a Templomosokról, Rózsakeresztesekről, a Szabadkőművesekről szóló irodalom, akiket áthelyeznek az ókori Egyiptomba vagy a középkorba.

A próféciák világában továbbra is Nostradamus áll az élen, de vannak látnokok, akik egy évre előre jósolnak, nyilvánvaló kudarccal; ami ugyanakkor nem eredményezi tevékenységük megváltoztatását.

Végül pedig ott van a fekete mágia világa és a sátnizmus a megszokott titkokkal.

Az ezotrizmus világában majdnem minden kapcsolatban áll egymással, azt az evidenciát nyújtva így, hogy az objektív ezen a területen egybeesik a szubjektív magatartással. Egyszerűen elfogadnak egy másik világot, ahol minden lehetséges, bár bizonyosság van az ellenkezőjéről is. Az ezoterika nem a lényeg, hanem a forma. És a forma helyettesíti

a lényegét. Az ezoterika egy tudati szint, egyfajta hit és bizonyos értelemben hagyomány.

Néhány távoli kultúrát kivéve – melyekről kevés ismeretünk van –, az ezoterika marginális jelenség volt. Mindig kapcsolódott az olyan temperamentumhoz, ami művészi hajlammal is bírt, anélkül, hogy el tudott volna távolodni a valóságtól, ami az esztétikai tapasztaláshoz szükséges. Félúton a művészet és a mesterség között, az ezoterikus termék különleges könnyedséggel trivializálódik és olyan kitartóan ismételt bizonyos sztereotípiákat, hogy nagyon hamar kifárad. De a bölcsesség megjelenése az ezoterikán – illetve néhány esetben, mint a Kabbalában a komplexitása – rangot ad neki, és ezért bizonyos emberek fogékonyak rá.

Az ezoterizmus ilyen módon a vallás, a tudomány, a művészet a rítus hibrid formájaként jelentkezik, és ezzel megőriz valamilyen játékos árnyalatot is. Az ezoterizmus, ha komolyan vesszük, olyanfajta korlátozást jelent, amely igen megnehezíti az emberi dimenziók használatát: az értelemét, az esztétikai kapacitásért és az áhitat vallásos megjelenítését.

CHRISTIANUS – O. M. C.

1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1.

Felelős kiadó: Dr. Ákos Géza és Valentiny Géza

Készült: 13,11 A/5 ív terjedelemben

a győri Széchenyi Nyomdában

Felelős vezető: Nagy Iván ügyvezető igazgató

Az elmúlt évek során hazánkat is elérte a nyugati világot elárasztó okkult hullám. Áltudományos könyvek százai jelennek meg köztünk élő földönkívüliekről, „hiteles” lélekvándorlásokról, túlvilágról érkező jelekről, természetfölötti erővel rendelkező mágusokról, jósokról.

Rafael Gómez Pérez a keresztény álláspontot tárja könyvében az olvasók elé, miközben felvázolja az ezoterika történetét, rámutat az említett jelenségek lélektani gyökereire, s többek között meggyőző erővel cáfolja a nálunk is közismert Erich von Däniken nézeteit, vagy a híres-hirhedt Nostradamus próféciaák magyarázóit.

A Spanyolországban több kiadást megért mű rendkívül érdekesítő olvasmány, ugyanakkor hiányt pótló hitvédelmi munka, mely számos jószándékú, de tájékozatlan keresztényt vértézhet fel az okkultizmus inváziója ellen.

